

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

MİZAH TARZLARININ VE ÇEŞİTLİ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN
YARATICILIĞA ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Cantürk AKBEN

Danışman
Prof. Dr. Hamit COŞKUN

BOLU 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Canürk AKBEN'e ait "Mizah Tarzlarının ve Çeşitli Kişilik Özelliklerinin Yaratıcılığa Etkisi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

13. 11. 2018

Unvan, Adı, Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Hamit COŞKUN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Meral GEZİCİ YALÇIN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Şule AYDIN TÜRKOĞLU	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ABAYHAN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yasin ŞENYURT	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Doktora Tezi olarak sunduğum, “**Mizah Tarzlarının ve çeşitli Kişilik zelliklerinin Yaratıcılığa Etkisi**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntuların adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Cantürk AKBEN

13. 11. 2018

ÖN SÖZ

Hayatımda hatırladığım ilk anı olan Hale-Bopp kuyruklu yıldızını seyredişimden itibaren içimde filizlenen ve bütün eğitim hayatım boyunca en büyük hayallerimden biri olan bilim adına bir şeyler yapma heyecanı, zaman zaman sekteye uğrasa da o ilk duyguyu hala içimde taşıdığımı hissediyorum. Astronomi okuma hayaliyle çıktığım bu yolda çeşitli kararlar sonucunda kendimi psikoloji alanında doktorasını bitirmiş biri olarak bulmak oldukça karmaşık ve güzel bir duygu. Bambaşka bir hedefle yola çıkıp psikolojide karar vermiş olsam da bu alana her zaman farklı pencerelerden bakmayı tercih ettim ve edeceğim. Bu bağlamda da koku, mizah gibi nispeten daha az bilindik konularla ilgilenmekten oldukça mutlu olduğumu bildirmek isterim.

Mizah tarzlarını manipüle etmeye çalıştığımız bu çalışmada, farklı mizah tarzlarının yaratıcılığa etkilerini ve bu etkilerde kişilik özelliklerinin rolünü inceledik. Çalışmamızın literatüre katkı sağlaması ve değer görmesi doğal olarak istediğim bir şeydir ancak bulduğumuz ‘anamlı’ sonuçlardan ziyade sorduğumuz soruların altında yatan merak arzusunun okuyuculara geçmesi en büyük arzumdur.

Bu tezin hazırlanması aşamasında teşekkür etmek istediğim pek çok kişi var. Öncelikle lisansüstü eğitimim boyunca bütün olumsuzluklar karşısında bana pozitif kalmayı öğreten ve akademik yoğunlukta nasıl ayakta durulduğu hususunda örnek aldığım değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Hamit COŞKUN’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Doktora eğitimim boyunca bana kattıkları değerli bilgilerden dolayı Prof. Dr. Nihal MAMATOĞLU’na ve Dr. Öğr. Üyesi Meral GEZİCİ YALÇIN’a teşekkür ederim.

Tez jürimde ve tez izleme komitelerinde yer alan Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ABAYHAN'a, Dr. Öğr. Üyesi Şule AYDIN TÜRKOĞLU'na ve Prof. Dr. Nebil YILDIZ'a minnettar olduğumu bildirmek isterim.

Ayrıca bir tez jürisinden çok daha öte olan değerli Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yasin ŞENYURT'a bilime ve hayata dair öğrettiği her şey için teşekkür ederim. Düşünce yapısı olarak kendime bu kadar yakın hissettiğim başka bir psikolog da tanımadığımı bildirmek isterim.

Bana tezimle ve doktorayla ilgili bütün süreçlerde destek olan Dr. Ercan Selçuk ÜNLÜ'ye, Arş. Gör. Özlem ÜNLÜ'ye, Öğr. Gör. Ahmet ERDEN'e, Arş. Gör. Yunus UĞUR'a, Dr. Bedirhan GÜLTEPE'ye, Arş. Gör. Veysi TANRIVERDİ'ye, Arş. Gör. Elvan KİREMİTÇİ'ye ve Orhan KAYA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezden ve lisansüstü eğitimden tamamen bağımsız olarak arada bunalıp kaçtığım bir liman olarak gördüğüm en eski arkadaşlarım İdris AĞYAR'a, Ahmet KARA'a ve İlkey Can BAĞCI'ya sevgilerimi sunuyorum.

Muhakkak ki bugünlere gelmemde en büyük pay sahibi olan ve bana hayatı öğreten babam Şeref AKBEN'e ve annem Halide AKBEN'e teşekkürden öte en içten sevgilerimi ve bağlılığımı iletiyorum. Uzakta da olsa bana güven duygusu veren abim A. Buğrahan AKBEN'e ve bana hayatta nasıl güçlü durulması gerektiğini öğreten abim Doç. Dr. Selahaddin Batuhan AKBEN'e sonsuz minnetlerimi sunuyorum.

Cantürk AKBEN

13.11.2018

ÖZET

MİZAH TARZLARININ VE ÇEŞİTLİ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN YARATICILIĞA ETKİSİ

Cantürk AKBEN

Doktora Tezi

Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hamit COŞKUN

Kasım 2018, 134 + xx Sayfa

Mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişki literatürde genellikle dolaylı bir ilişki olarak geçmektedir. Doğrudan mizahi öğelere maruz kalmanın yaratıcılığa ne gibi etkileri olduğu ise çok az incelenmiş bir konudur. Önceki çalışmalar genellikle kuramsal temellerde kalmış olup, mizah üretiminde yaratıcılığın etkisi üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca mizahın ve yaratıcılığın bireysel farklılıklara göre değiştiği de pek çok çalışmada rapor edilmiştir. Mevcut çalışmada mizahın yaratıcılığa doğrudan etkisi ve bu etkide kişilik özelliklerinin rolünü incelemek amacıyla iki deney yapılmıştır.

Çalışmanın birinci deneyinde çeşitli mizah tarzlarına (kendini yıkıcı mizah ve kendini geliştirici mizah) ait görseller katılımcılara sunulmuştur. Bu görselleri inceleyen farklı koşullardaki katılımcılardan daha sonra yaratıcılık görevinde bir su bardağını kaç farklı şekilde kullanabileceklerine ilişkin düşünceler üretmeleri istenmiştir. Deney sonucunda karikatürlere maruz kalmanın kontrol grubuna göre yaratıcılığı artırdığı ortaya koyulmuştur. Ayrıca deneyime açıklığın ve dışadönüklüğün, mizah tarzlarının yaratıcılığa etkisinde düzenleyici rolleri tespit edilmiştir. Kişilik özellikleriyle ilişkili olmayan mizah tarzlarının, ilgili kişilik özelliğinin yaratıcılık üzerindeki etkisini güçlendirdiği bulunmuştur.

İkinci deneyde mizah tarzları ile dışadönüklük özelliği de manipüle edilmiştir. Birinci deneydekine benzer yöntemlerin uygulandığı bu deneyde birinci deneydeki bulgular tekrar edilmiştir. Ayrıca, içedönük bireylerde dışadönüklükle ilişkili karikatürlerin yaratıcılığı artırdığı bulunurken, dışadönük bireylerde bu karikatürlerin yaratıcılığı azalttığı bulunmuştur.

Çalışmanın sonuçları mizah ile yaratıcılık arasındaki ilişkinin literatürdeki boşluğuna ışık tutmaktadır. Bunun yanında mizah tarzlarının manipülasyonu ile ilgili sınırlı çalışmalardan biridir. Ayrıca sonraki çalışmalar için uygulamaya yönelik bazı doğurgular taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Düşünce Üretimi, Esneklik, Iraksak Düşünme, Mizah, Yaratıcılık.

ABSTRACT**THE EFFECTS OF HUMOR STYLES AND VARIOUS PERSONALITY
TRAITS ON CREATIVITY****Cantürk AKBEN****PhD Thesis****Department of Psychology****Advisor: Prof. Dr. Hamit COŞKUN****November 2018, 134 + xx Pages**

The relationship between humor and creativity is assumed to be an indirect relationship in the literature. The effect of direct exposure to humor on creativity has been the subject of very few studies. Previous studies have generally remained on the theoretical basis and focused on the impact of creativity in humor production. In addition, many studies have reported that humor and creativity vary depending on individual differences. In the present study, the two experiments were conducted to investigate the direct effect of humor on creativity and the role of personality traits in this effect.

In the first experiment of the study, the images of various humor styles (self-defeating humor vs. self-enhancing humor) were presented to the participants. The participants in different conditions examining these visuals were then asked to generate ideas about how many different ways they could use a cup of water in their creativity task. As a result of the experiment, it was found that exposure to cartoons increased creativity compared to the control group. In addition, the moderator roles of openness to experience and extraversion on the effect of humor styles on creativity were evident. It was found that the humor styles which not correlated with particular personality traits enhanced the effect of these personality traits on creativity.

In the second experiment, the extraversion trait and humor styles were manipulated. In this experiment, in which similar methods in the first experiment were applied, the findings of the first experiment were repeated. Furthermore, for the introverted individuals, the extraversion-related cartoons were found to increase creativity, whereas, these cartoons were found to reduce creativity for the extraverted individuals.

The results of the study shed light on the gap between the humor and creativity in the literature. Besides, it is one of the unique studies concerning the manipulation of humor styles. It also has some practical implications for subsequent studies.

Key words: Idea Generation, Flexibility, Divergent Thinking, Humor, Creativity.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xvi
ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	xviii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xx
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM	
1. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	2
1.1. Mizah	2
1.1.1. Mizah Kavramı ve Tarihsel Kökenleri.....	3
1.1.1.1. Kahkaha ve Nükte Kavramları.....	4
1.1.2. Mizah Duygusu	5
1.1.3. Mizah Kuramları	6
1.1.3.1. Üstünlük Kuramları.....	6
1.1.3.2. Psikoanalitik Kuram.....	6
1.1.3.3. Uyuşmazlık Kuramları	7
1.1.4. Mizah Tarzları.....	8
1.1.4.1 Katılımcı Mizah	9
1.1.4.2. Kendini Geliştirici Mizah.....	10
1.1.4.3. Saldırgan Mizah	10
1.1.4.4. Kendini Yıkıcı Mizah.....	11
1.1.5. Mizah Tarzlarının Manipülasyonu.....	12

1.1.6. Mizah ve Yaratıcılık.....	13
1.2. Yaratıcılık.....	15
1.2.1. Beyin Fırtınası ve Iraksak Düşünme.....	15
1.2.2. İki Yönlü Yaratıcılık Modeli.....	17
1.3. Temel Kişilik Özellikleri.....	18
1.3.1. Dışadönüklük	18
1.3.2. Deneyime Açıklık	18
1.3.3. Uyumluluk	18
1.3.4. Özdisiplin.....	19
1.3.5. Nevrotisizm.....	19
1.3.6. Olumsuz Değerlik	19
1.4. Amaç	19
II. BÖLÜM	
2. ÖN ÇALIŞMALAR.....	21
2.1. Ön Çalışma I	21
2.1.1. Yöntem.....	21
2.1.2. Bulgular.....	22
2.1.3. Tartışma	22
2.2. Ön Çalışma II	23
2.2.1. Yöntem.....	23
2.2.2. Bulgular.....	23
2.2.3. Tartışma	24
2.3. Ön Çalışma III.....	24
2.3.1. Yöntem.....	24
2.3.2. Bulgular.....	25
2.3.3. Tartışma	25
III. BÖLÜM	
3. DENEY I.....	26
3.1. Yöntem.....	29
3.1.1. Örneklem.....	29
3.1.2. Veri Toplama Araçları	30

3.1.2.1. Demografik Bilgi ve Onam Formu	30
3.1.2.2. Mizah Tarzları Ölçeği	30
3.1.2.3. Nötralizasyon Görevi	31
3.1.2.4. Kendini Yıkıcı Mizah Yönergesi	31
3.1.2.5. Kendini Geliştirici Mizah Yönergesi	32
3.1.2.6. Kendini Yıkıcı ve Kendini Geliştirici Mizah Karikatürleri	32
3.1.2.7. Duygudurum Ölçümü ve Karikatür Değerlendirmesi.....	33
3.1.2.8. Yaratıcılık Görevi ve Yönergesi	33
3.1.2.9. Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği.....	34
3.1.3. İşlem.....	34
3.1.4. Analizler.....	36
3.2. Bulgular.....	37
3.2.1. Kontrol Bulguları	37
3.2.1.1. Duygudurum Kontrolü.....	37
3.2.1.2. Karikatür Kontrolü.....	37
3.2.1.3. Mizah Kullanım Tarzı Kontrolü.....	37
3.2.1.4. Temel Kişilik Özellikleri Kontrolü	38
3.2.1.5. İşlem Kontrolü	38
3.2.2. Yaratıcılığa İlişkin Bulgular.....	39
3.2.2.1. Mizahın Yaratıcılığa Etkisi	39
3.2.2.2. Yaratıcılığın Kişilik Özellikleriyle İlişkisi.....	40
3.2.2.3. Mizahın Yaratıcılığa Etkisinde Kişilik Özelliklerinin Rolü.....	42
3.2.2.3.1. Dışadönüklüğün Düzenleyici Rolü	43
3.2.2.3.2. Deneyime Açıklığın Düzenleyici Rolü.....	46
3.2.2.3.3. Olumsuz Değerliğin Rolü	50
3.2.2.3.4. Diğer Kişilik Özelliklerinin Rolü	52
3.2.2.4. Yaratıcılığın Mizah Kullanım Tarzlarıyla İlişkisi.....	53
3.2.2.5. Mizahın Yaratıcılığa Etkisinde Mizah Tarzlarının Rolü.....	54
3.2.2.5.1. Saldırgan Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü	54
3.2.2.5.2. Diğer Mizah Tarzlarının Rolü.....	57
3.2.3. Esnekliğe İlişkin Bulgular.....	58
3.2.3.1. Mizahın Esnekliğe Etkisi	59

3.2.3.2. Esnekliğin Kişilik Özellikleriyle İlişkisi.....	59
3.2.3.3. Mizahın Esnekliğe Etkisinde Kişilik Özelliklerinin Rolü.....	60
3.2.3.3.1. Olumsuz Değerliğin Düzenleyici Rolü.....	60
3.2.3.3.2. Diğer Kişilik Özelliklerinin Rolü	63
3.2.3.4. Esnekliğin Mizah Kullanım Tarzlarıyla İlişkisi.....	65
3.2.3.5. Mizahın Esnekliğe Etkisinde Mizah Tarzlarının Rolü.....	66
3.2.3.5.1. Saldırgan Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü	66
3.2.3.5.2. Kendini Yıkıcı Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü.....	68
3.2.3.5.3. Diğer Mizah Tarzlarının Rolü.....	71
3.2.4. Mizah Tarzlarının Yaratıcılığa Etkisinde Esnekliğin Aracı Rolü.....	71
3.2.5. Mizah Tarzlarının Kişilik Özellikleriyle İlişkisi.....	73
3.3. Tartışma.....	74
3.3.1 Kontrol Bulguları	74
3.3.2. Yaratıcılığa İlişkin Bulgular.....	75
3.3.2.1. Mizahın Yaratıcılığa Etkisi	75
3.3.2.2. Yaratıcılığın Kişilik Özellikleriyle İlişkisi.....	76
3.3.2.3. Mizahın Yaratıcılığa Etkisinde Kişilik Özelliklerinin Rolü.....	76
3.3.2.3.1. Dışadönüklüğün Düzenleyici Rolü	78
3.3.2.3.2. Deneyime Açıklığın Düzenleyici Rolü.....	79
3.3.2.3.3. Olumsuz Değerliğin Rolü	80
3.3.2.4. Yaratıcılığın Mizah Kullanımıyla İlişkisi	81
3.3.2.5. Mizahın Yaratıcılığa Etkisinde Mizah Tarzının Rolü.....	81
3.3.2.5.1. Saldırgan Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü	82
3.3.3. Esnekliğe İlişkin Bulgular.....	82
3.3.3.1. Mizahın Esnekliğe Etkisi	82
3.3.3.2. Esnekliğin Kişilik Özellikleriyle İlişkisi.....	83
3.3.3.3. Mizahın Esnekliğe Etkisinde Kişilik Özelliklerinin Rolü.....	83
3.3.3.3.1. Olumsuz Değerliğin Düzenleyici Rolü.....	83
3.3.3.4. Esnekliğin Mizah Kullanımıyla İlişkisi	84
3.3.3.5. Mizahın Esnekliğe Etkisinde Mizah Tarzlarının Rolü.....	84
3.3.3.5.1. Saldırgan Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü	84
3.3.3.5.2. Kendini Yıkıcı Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü.....	85

3.3.4. Mizah Tarzlarının Yaratıcılığa Etkisinde Esnekliğin Aracı Rolü.....	85
3.3.5. Mizah Tarzlarının Kişilik Özellikleriyle İlişkisi.....	85

IV. BÖLÜM

4. DENEY II	87
4.1. Yöntem.....	88
4.1.1. Örneklem.....	88
4.1.2. Veri Toplama Araçları	89
4.1.2.1. Demografik Bilgi ve Onam Formu	89
4.1.2.2. Mizah Tarzları Ölçeği	89
4.1.2.3. Nötralizasyon Görevi	90
4.1.2.4. Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği.....	90
4.1.2.5. Dışadönüklük ve İçedönüklük Yönergeleri	90
4.1.2.6. Kendini Yıkıcı Mizah Yönergesi	91
4.1.2.7. Kendini Geliştirici Mizah Yönergesi	91
4.1.2.8. Kendini Yıkıcı ve Kendini Geliştirici Mizah Karikatürleri	91
4.1.2.9. Duygudurum Ölçümü ve Karikatür Değerlendirmesi.....	91
4.1.2.10. Yaratıcılık Görevi ve Yönergesi	92
4.1.3. İşlem.....	92
4.2. Bulgular.....	94
4.2.1. Kontrol Bulguları	94
4.2.1.1. Duygudurum Kontrolü	94
4.2.1.2. Karikatür Kontrolü.....	94
4.2.1.3. Mizah Kullanım Tarzı Kontrolü.....	94
4.2.1.4. Temel Kişilik Özellikleri Kontrolü	95
4.2.2. Yaratıcılığa İlişkin Bulgular.....	95
4.2.2.1. Mizah ve Dışadönüklüğün Yaratıcılığa Etkisi	96
4.2.3. Esnekliğe İlişkin Bulgular.....	98
4.2.4. Dışadönüklük Manipülasyonuna İlişkin Bulgular	98
4.2.5. Mizah Tarzlarının Kişilik Özellikleriyle İlişkisi.....	99
4.3. Tartışma.....	100
4.3.1 Kontrol Bulguları	100

4.3.2. Yaratıcılığa İlişkin Bulgular.....	100
4.3.2.1. Mizah ve Dışadönüklüğün Yaratıcılığa Etkisi	100
4.3.3. Esnekliğe İlişkin Bulgular.....	101
4.3.4. Dışadönüklük Manipülasyonuna İlişkin Bulgular	101
4.3.5. Mizah Tarzlarının Kişilik Özellikleriyle İlişkisi.....	101

V. BÖLÜM

5. SONUÇLAR.....	103
5.1. Mizah-Yaratıcılık Modeli.....	104
5.2. Katkılar.....	105
5.3. Doğurgular	106
5.4. Sınırlılıklar ve Öneriler	107

KAYNAKLAR	108
------------------------	------------

EKLER

Ek 1: Hakem Bilgilendirme Formu	119
Ek 2: Hakem Değerlendirme Formu	120
Ek 3: Karikatür Sınıflandırma Maddesi	121
Ek 4: Onam ve Demografik Bilgi Formu	122
Ek 5: Mizah Tarzları Ölçeği.....	123
Ek 6: Nötralizasyon Görevi	125
Ek 7: Kendini Yıkıcı Mizah Yönergesi.....	126
Ek 8: Kendini Geliştirici Mizah Yönergesi.....	127
Ek 9: Duygudurum ve Karikatür Kontrolü.....	128
Ek 10: Yaratıcılık Görevi	129
Ek 11: Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği.....	130
Ek 12: Dışadönüklük Yönergesi.....	131
Ek 13: İçedönüklük Yönergesi	132
Ek 14: Kontrol Yönergesi.....	133
Ek 15: Etik Kurul Onay Belgesi.....	134

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: İki Kontrol Koşulunda Yaratıcılık ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler	25
Tablo 3.1: Araştırma Deseni ve Örneklem Dağılımı	27
Tablo 3.2: Katılımcıların Demografik Özellikleri	30
Tablo 3.3: Koşulların Mizah Tarzları Üzerindeki Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	38
Tablo 3.4: Koşulların Kişilik Özellikleri Üzerindeki Tek Yönlü ANOVA Sonuçları ...	38
Tablo 3.5: Katılımcıların Özgün Düşünce Sayısı Ortalamaları	39
Tablo 3.6: Yaratıcılık ve Temel Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler	41
Tablo 3.7: Koşullar Bazında Yaratıcılık ve Temel Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler	41
Tablo 3.8: Koşullar İçin Oluşturulan Kukla Değişkenler	42
Tablo 3.9: Koşullar Bazında Dışadönüklüğün Yaratıcılık Üzerindeki Etkisi.....	43
Tablo 3.10: Kontrol Grup Referansında Mizah ve Dışadönüklüğün Etkileşimi	44
Tablo 3.11: KYM Koşulu Referansında Mizah ve Dışadönüklüğün Etkileşimi	45
Tablo 3.12: Koşullar Bazında Deneyime Açıklığın Yaratıcılık Üzerindeki Etkisi	47
Tablo 3.13: Kontrol Grup Referansında Mizah ve Deneyime Açıklığın Etkileşimi	48
Tablo 3.14: Kontrol ve KYM Koşullarında Mizah ve Deneyime Açıklığın Etkileşimi	49
Tablo 3.15: KYM Koşulu Referansında Mizah ve Deneyime Açıklığın Etkileşimi	49
Tablo 3.16: Koşullar Bazında Olumsuz Değerliğin Yaratıcılık Üzerindeki Etkisi	51
Tablo 3.17: Yaratıcılık ve Mizah Tarzları Arasındaki İlişkiler	53
Tablo 3.18: Koşullar Bazında Yaratıcılık Ve Mizah Tarzları Arasındaki İlişkiler.....	54
Tablo 3.19: Kontrol Grup Referansında Mizah ve Saldırgan Mizah Tarzının Etkileşimi	55
Tablo 3.20: Katılımcıların Ortalama Esneklik Puanları	58
Tablo 3.21: Esneklik ve Temel Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler	59
Tablo 3.22: Koşullar Bazında Olumsuz Değerliğin Esneklik Üzerindeki Etkisi.....	61

Tablo 3.23: Kontrol Grup Referansında Mizah ve Olumsuz Değerliğin Etkileşimi	62
Tablo 3.24: Esneklik ve Mizah Tarzları Arasındaki İlişkiler	65
Tablo 3.25: Koşullar Bazında Saldırgan Mizahın Esneklik Üzerindeki Etkisi	66
Tablo 3.26: Kontrol Grup Referansında Mizah ve Saldırgan Mizah Tarzının Etkileşimi	67
Tablo 3.27: Kontrol Grup Referansında Mizah ve KYM Tarzının Etkileşimi	69
Tablo 3.28: Mizah Tarzları ve Temel Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler	73
Tablo 4.1: Araştırma Deseni ve Örneklem Dağılımı	87
Tablo 4.2: Katılımcıların Demografik Özellikleri	89
Tablo 4.3: Koşulların Mizah Tarzları Üzerindeki Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	95
Tablo 4.4: Koşulların Kişilik Özellikleri Üzerindeki Tek Yönlü ANOVA Sonuçları ...	95
Tablo 4.5: Koşullar Bazında Özgün Düşünce Sayısı Ortalamaları.....	96
Tablo 4.6: Koşullar Bazında Esneklik Puanları Ortalamaları.....	98
Tablo 4.7: Mizah Tarzları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler	99

ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Kendini Yıkıcı Mizahın Akıcılığa Etkisinde Esnekliğin Aracı Rolü.....	72
Şekil 3.2: Kendini Geliştirici Mizahın Akıcılığa Etkisinde Esnekliğin Aracı Rolü.....	73
Şekil 5.1: Mizah-Yaratıcılık Kavramsal Modeli	105
Grafik 3.1: Koşullara Göre Yaratıcılık Puanları ve Gruplar Arası Karşılaştırmalar.....	40
Grafik 3.2: Dışadönüklüğün Yaratıcılığa Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılımı....	44
Grafik 3.3: Göreceli Düşük, Orta ve Yüksek Dışadönüklükte Mizahın Yaratıcılık Üzerindeki Koşullu Etkileri	46
Grafik 3.4: Deneyime Açıklığın Yaratıcılığa Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılım.....	48
Grafik 3.5: Göreceli Düşük, Orta ve Yüksek Deneyime Açıklıkta Mizahın Yaratıcılık Üzerindeki Koşullu Etkileri	50
Grafik 3.6: Olumsuz Değerliğin Yaratıcılığa Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılımı	51
Grafik 3.7: Uyumluluğun Yaratıcılığa Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılımı.....	52
Grafik 3.8: Özdisiplinin Yaratıcılığa Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılımı	52
Grafik 3.9: Nevrotisizmin Yaratıcılığa Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılımı	53
Grafik 3.10: Saldırgan Mizah Tarzının Yaratıcılık Üzerindeki Eğilimleri	55
Grafik 3.11: Göreceli Düşük, Orta ve Yüksek Saldırgan Mizah Tarzı Kullanımında Mizahın Yaratıcılık Üzerindeki Koşullu Etkileri.....	56
Grafik 3.12: Kendini Yıkıcı Mizah Tarzının Yaratıcılık Üzerindeki Eğilimleri.....	57
Grafik 3.13: Kendini Geliştirici Mizah Tarzının Yaratıcılık Üzerindeki Eğilimleri.....	57
Grafik 3.14: Katılımcı Mizah Tarzının Yaratıcılık Üzerindeki Eğilimleri.....	58
Grafik 3.15: Olumsuz Değerliğin Esnekliğe Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılım	61

Grafik 3.16: Göreceli Düşük, Orta ve Yüksek Olumsuz Değerlikte Mizahın Esneklik Üzerindeki Koşullu Etkileri.....	63
Grafik 3.17: Dışadönüklüğün Esnekliğe Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılımı.....	63
Grafik 3.18: Deneyime Açıklığın Esnekliğe Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılımı	64
Grafik 3.19: Özdisiplinin Esnekliğe Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılımı	64
Grafik 3.20: Uyumluluğun Esnekliğe Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılımı.....	64
Grafik 3.21: Nevrotisizmin Esnekliğe Etkisinde Eğilimler ve Verilerin Dağılımı	65
Grafik 3.22: Saldırgan Mizah Tarzının Esneklik Üzerindeki Eğilimleri	66
Grafik 3.23: Göreceli Düşük, Orta ve Yüksek Saldırgan Mizah Tarzı Kullanımında Mizahın Esneklik Üzerindeki Koşullu Etkileri	68
Grafik 3.24: Kendini Yıkıcı Mizah Tarzının Esneklik Üzerindeki Eğilimleri.....	69
Grafik 3.25: Göreceli Düşük, Orta ve Yüksek Kendini Yıkıcı Mizah Tarzı Kullanımında Mizahın Esneklik Üzerindeki Koşullu Etkileri	70
Grafik 3.26: Katılımcı Mizah Tarzının Esneklik Üzerindeki Eğilimleri.....	71
Grafik 3.27: Kendini Geliştirici Mizah Tarzının Esneklik Üzerindeki Eğilimleri.....	71
Grafik 4.1: Koşullar Bazında Üretilen Düşünce Sayıları	96
Grafik 4.2: Mizahın Yaratıcılığa Etkisinde Dışadönüklüğün Düzenleyici Rolü.....	97

KISALTMALAR LİSTESİ

KGM	: Kendini Geliştirici Mizah
KYM	: Kendini Yıkıcı Mizah
TKÖÖ	: Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği
MTÖ	: Mizah Tarzları Ölçeği

GİRİŞ

Günlük hayatımızın vazgeçilmez pek çok değişkeni vardır. Mizah ve yaratıcılık da bu değişkenler arasında yer almaktadır. Peki mizah ve yaratıcılık arasında bir ilişki var mıdır? Hangi tarz mizaha maruz kalmak yaratıcılığa katkı sağlayabilir? Mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişki, kişilik özelliklerine göre ne düzeyde değişim göstermektedir?

Literatürde hem mizahla hem de yaratıcılıkla ilgili pek çok çalışma olmasına karşın mizahın yaratıcılığa etkisini inceleyen çalışma sayısı çok sınırlıdır. Üstelik bu etkiyi mizah tarzları düzeyinde deneysel manipülasyonlarla inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Tüm bunların yanında farklı mizah tarzlarına ait öğelerin yaratıcılığa etkisinde kişilik özelliklerinin rolünü inceleyen bir çalışmanın boşluğu da literatürde hissedilmektedir.

Mevcut çalışma tüm bu sorulara cevap vermeyi ve literatürdeki boşlukları doldurmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda öncelikle mizah ve yaratıcılıkla ilgili literatür taraması yapılmış, kavramların tarihsel kökenleri üzerinde durulmuş ve kuramsal bakış açılarından söz edilmiştir. Ardından ön çalışmalarla çeşitli mizah tarzlarına ait görseller seçilmiş ve sınıflandırılmıştır. Son olarak ise iki deneyle birlikte bu görsellerin yaratıcılığa etkisine bakılmış ve bu etkilerde hem kişilik özelliklerinin hem de günlük mizah kullanım tarzlarının rolü incelenmiştir.

I. BÖLÜM

1. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

1.1. Mizah

Birçok insan için mizahın ne olduğunu tanımlama durumu bugüne kadar hiç denemedikleri ve akıllarına gelmeyen bir şeydir. Bunun altında mizahın psikolojik olarak etkilerini, eğlendirme gücünü sürekli olarak deneyimliyor olmamız ve bundan dolayı da onu açıklama ihtiyacı hissetmiyor olmamız yatmaktadır. Ancak mizahın tarihsel olarak gelişimine ve bilimsel çalışmalara bakıldığında, mizah konusunda oldukça derin bir bilgi havuzu olduğu görülmektedir.

Mizah (humor) ve kahkaha ya da gülme (laughter) kavramlarının en önemli özelliği dünyadaki bütün kültürlerde karşılığı olan bir insan deneyimi olmasıdır (Lefcourt 2001: 41). Hatta bu deneyimi yaşayan tek canlı insan değildir. Şempanzelerin ilkel bir şekilde kahkaha benzeri davranışlar sergilediği ilk kez Charles Darwin tarafından rapor edilmiştir (Aktaran: Gamble 2001: 163-179). Daha sonraki çalışmalarda diğer maymun türlerinde de bu davranışların görüldüğü ortaya koyulmuştur (Gamble 2001: 163-179). Bu bağlamda düşünüldüğünde mizahın ve kahkahanın doğal seçilimin önemli bir ürünü olduğu ve insan gibi gelişmiş bir canlıda pek çok sosyal fayda sağladığı söylenebilir (Gervias ve Wilson 2005: 395-430). Ancak biyolojik olarak ilkel bir davranıştan günümüze kadar gelen ve bugün hakkında araştırmalar yaptığımız mizah ve kahkaha kavramları, elbette ki insanlık tarihi boyunca birçok aşamadan geçmiş ve birçok etkene göre değişiklik göstermiştir.

Kavram olarak incelendiğinde gülmekten kaynaklanan ses olarak kullanılan ‘kahkaha’ kelimesi, fizyolojik bir dışavurumun göstergesidir ve anlamını da büyük ölçüde içerisinde barındırmaktadır. Ancak “mizah” kavramı daha soyut ve tanımlanması daha zor bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz dünyasında büyük çoğunluğun da kabul edeceği gibi mizah kavramı hoş, kabiliyet gerektiren ve olumlu bir kişilik özelliği olarak kabul edilmektedir (Edwards ve Martin 2014: 505-519; Frecknall 1994: 12-21; Mesmer-Magnus, Glew ve Viswesvaran 2012: 155-190; Yerlikaya 2003: 1; Yip ve Martin 2006: 1202-1208). Ayrıca bazı olumlu kişilik özelliklerinin mizahla pozitif yönde ilişkisi olduğuna dair pek çok bulgu bulunmaktadır (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340). Dahası, stres ve kaygı gibi olumsuz durumlarda mizahın önemli bir baş etme mekanizması olduğu da bilinmektedir (Ford vd. 2012: 59-74; Ford vd. 2017: 169-191; Martin ve Lefcourt 1983: 1313–1324). Ancak günümüz dünyasındaki bu algı geçmiş dönemlerde farklı şekillerde tezahür etmiş ve mizah kavramının da içeriği oldukça farklı bir biçimde doldurulmuştur.

1.1.1. Mizah Kavramı ve Tarihsel Kökenleri

Mizah kelimesinin etimolojisine baktığımızda kelimenin kökeninin Arapça olduğu bilinmektedir. Arapçada ‘şaka yapma, eğlenme’ anlamını taşıyan kelimenin kullanıldığı ilk yazılı kaynak Edip Ahmet Yükneki’nin eseri Atabet-ül Hakayık’tır (12. yüzyıl). Türk Dil Kurumu tarafından Türkçe kökenli karşılığı olarak ise ‘gülmece’ kelimesi önerilmektedir. Görüldüğü üzere dilimizde kelimenin kullanımı ve geçmişi genellikle güldürü üzerine yoğunlaşmış bir anlam içermektedir. Ancak kelimenin İngilizcedeki karşılığı olan ‘humor’ kelimesinin tarihi incelendiğinde sadece güldürü anlamında kullanılmadığı görülmektedir.

Kavram olarak “humor” Latincedeki akıcı, sıvı anlamına gelen “humorem” kelimesinden gelmektedir (Martin 2006: 20). Hipokrat’a göre sağlığı etkileyen dört temel vücut sıvısı vardır: Kan, sarı safra, kara safra, balgam (Bujalkova, Straka ve Jureckova 2001: 489-492). Bilindiği üzere Hipokrat’ın bu kuramının adı Humoral Patoloji Kuramı’dır. Daha sonraları Yunan bir hekim olan Galen bu sıvılardan herhangi birinin fazlalığı durumunda kişinin mizacında belirli değişimler olacağını iddia etmiştir.

Yani mizahın uluslararası bilim dilindeki anlamına bakıldığında kelimenin fizyolojik bir temelden geldiği görülmektedir ve ilerleyen zamanlarda ise psikolojik değişimler üzerinde durulmuştur. Ancak kelime, 16. yüzyıla kadar kahkaha ve eğlence kavramları ile ilişkilendirilmemiştir (Martin 2006: 21).

On altıncı yüzyılda mizah kavramı normlara uymayan, tuhaf davranışlar sergileyen insanlar için kullanılmıştır ve bu insanlar toplum için gülünç kişiler olarak görülmüştür. Böylece mizah kavramının kahkaha ve eğlence ile ilk kez bağları kurulmuştur (Ruch 1998: 7). On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde ise başkalarını eğlendirmek için mizahi ürünler sergileyen “mizahçılar” ortaya çıkmıştır ve artık bu kişiler yetenekli, üstün özellikli, güldürü uzmanları olarak anılmıştır (Wickberg 1998: 29). Günümüzde yaygın bilim dilinde veya İngilizcede kullanılan ‘humor’ kelimesi mizahçılar tarafından ortaya koyulan ve insanları güldürme, eğlendirme amacı taşıyan ürünün karşılığı olarak kullanılmaktadır ve Türkçedeki mizah kelimesi bu anlamı karşılamaktadır. Ancak bir farka mutlaka değinmek gerekmektedir: Türkçede kullanılan mizah kelimesi sadece güldürü üzerine yoğunlaşmış bir anlamı taşıırken, ‘humor’ kelimesi geçmişten getirdiği anlamlarını bir miktar da olsa taşımaktadır.

1.1.1.1. Kahkaha ve Nükte Kavramları

Tüm bunların yanında İngilizce literatürde sözü geçen bir diğer kavram ise ‘laughter’ kavramıdır. Bu kavramın Türkçedeki karşılığına ‘kahkaha’ ya da ‘gülme’ kelimelerini yerleştirebilecek olsak da anlam olarak tam karşılığını vermek zordur. Bu kavram 18. yüzyıla kadar olumsuz anlamları içinde barındıran bir kavram olmuştur. Aristo’ya göre bu terim başka bir insandaki eksikliğe verilen bir tepki olarak ortaya çıkarken, Thomas Hobbes’a göre insanın kendinden aşağıda gördüğü kişilere verdiği bir tepkidir (Martin 2006: 22). Esasen gülmekten kaynaklanan ses olarak karşımıza çıkan bu kavramın günümüzdeki anlamının karşılığına Türkçedeki ‘gülme’ ya da ‘kahkaha’ kelimeleri kullanılabilir.

Mizahla ilgili bir diğer kavram ise ‘nükte’ (wit) kavramıdır. Mizah ve nükte kavramlarının ortak özelliği ikisinin de ‘gülme’yi tetiklemesidir. Ancak nükte kavramı

daha çok diyalektik ve akıl gerektiren bir yolla bunu yaparken, mizah kavramında karakter ön plana çıkmaktadır (Wickberg 1998: 57-64). Bunun dışında mizah daha çok pozitif ve arzu edilir bir kavrama işaret ederken; nükte ise antipatik, sarkastik ve zekâ gerektiren bir anlama sahiptir (Martin 2006: 23). Yine de mizah kavramı, literatürde ilişkili bütün bu kavramları kapsayıcı nitelikte kullanılmaktadır.

1.1.2. Mizah Duygusu

Mizah kavramından söz ederken mutlaka üzerinde durulması gereken bir diğer olgu ise mizah anlayışı veya mizah duygusudur (sense of humor). Günlük hayatta birçok kişinin sıkça duyduğu bu kavramı net sınırlarla tanımlamak kolay değildir. Mizah duygusuna sahip birinden bahsederken üzerinde durulan üç olası anlam söz konusudur: (1) uymacı anlam, (2) niceliksel anlam, (3) üretken anlam (Eysenck 1972: 13-17). Uymacı anlama göre mizah duygusu yüksek kişi, bizim güldüğümüz şeylere gülen kişidir. Niceliksel anlama göre mizah duygusu yüksek kişi kolayca ve çokça gülen kişidir. Üretken anlama göre ise mizah duygusu yüksek kişi diğerlerini eğlendiren kişidir.

Yüzyıllar boyunca filozoflar tarafından mizahla ilişkili pek çok kavram tartışılmış ve kuramlar yazılmış olmasına rağmen mizah duygusunun bireysel farklılıkları üzerinde fazla durulmamıştır (Martin 1998: 16). Martin (1998) tarafından ilgili konu hakkında yazılan kitap bölümünde, mizah ve mizah duygusu arasındaki farklara kuramsal bakış açılarına göre değinilmiş ve mizah duygusunun çeşitli özellikleri hakkında detaylı bir tarihçe verilmiştir. Daha sonra gelen araştırmalarla da mizah duygusundaki bireysel farklılıklar yaygın çalışılır bir konu haline gelmiştir (ör. Jovanovic 2011: 502-507; Martin vd. 2003: 48-75; Özyesil, Deniz ve Sahin 2013: 33-43; Vernon vd. 2009: 130-137; Veselka 2010: 9-33).

Burada üzerinde durulması gereken en önemli şeylerden birisi mizah duygusunun literatürde bir kişilik özelliği olarak geçmesidir. Kişilik özelliğinin de bireysel olarak farklılıklar göstermesi gayet olağan bir durumdur. Ayrıca ileride de değinileceği üzere mizah duygusu tek bir kavram üzerinde kalmayıp, çeşitli mizah

tarzlarının varlığı ortaya koyulmuştur. Ancak bu modern çalışmalar kapsamında, mizah duygusundaki bireysel farklılıklar ve mizah tarzlarına geçmeden önce mizahla ilgili geçmişten gelen kuramlar ve bu kuramlardaki bireysel farklılıklara bakış açıları üzerinde durmak literatür akışı açısından uygun olacaktır.

1.1.3. Mizah Kuramları

Mizah kavramının detaylı ve geniş anlamlar taşıması, konuyla ilgili kuramların ve görüşlerin çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Mizah, gülme, nükte ve mizah duygusu gibi kavramlar pek çok filozof ve bilim insanı tarafından ele alınmıştır. Psikoanalitik kuram, üstünlük kuramları, uyumsuzluk kuramları mizahla ilgili başlıca kuramlardır.

1.1.3.1. Üstünlük Kuramları

Üstünlük kuramları (superiority theories) ağırlıklı olarak Plato ve Aristo'nun görüşlerine dayanmaktadır ve mizahla ilgili ilk kuramlardandır. Mizah kavramının tarihsel kökenlerinde de sözü edildiği üzere eğer birey kendinden daha aşağıda gördüğü biriyle ya da bir durumla karşılaşır bu durum bireyde hoşnutluk yaratacaktır. Diğer insanların zayıf ve güçsüz gözükken hareketlerinin bireyde yaşattığı haz gülmeyi tetikler (Sanders 2001).

Bireysel farklılıklar konusuna üstünlük kuramlarının çok değinmediği görülmektedir. Bununla birlikte, kuram genel olarak gülünecek ya da gülünmeyecek durumların bireyden bireye değişebileceğini öngörmektedir (Martin 1998: 29).

1.1.3.2. Psikoanalitik Kuram

Freud neşeli deneyimleri ya da hazları üç kategoriye ayırmaktadır: Şaka (joke), güldürü (comic) ve mizah (Aktaran: Martin 1998: 18; Yerlikaya 2003: 7). Kurama göre sosyal dünya insanı sınırlandırarak cinsel ve saldırgan davranışların ortaya çıkmasına izin vermemektedir. Bastırılan bu davranışların ortaya çıkması için şakalar oldukça işlevsel araçlardır. Freud'un güldürü olarak tanımladığı durum ise sözel olmayan

komediyi (ör. Palyaçoluk) tanımlamaktadır. İzleyici olmasını istediği şey için içsel enerjisini harekete geçirir ve eğer beklentisi karşılanmazsa, yani beklediğinden daha az enerji harcarsa, kalan içsel enerji gülmeye birlikte salınır. Mizah hazzında ise bireyin normalde olumsuz duygular hissedeceği korku, öfke gibi durumlarda güldürücü ya da enteresan faktörlerin varlığı bireyi bu olumsuz etkilerden uzaklaştırmaya yarar. Ancak Freud'a göre mizahın bir savunma mekanizması olarak işlev gördüğünü hatırlatmakta fayda bulunmaktadır.

Martin (1998: 19) ayrıntılı incelemelerinde Freud'un mizah için bireysel farklılıkları vurgulamadığını belirtmiştir. Ancak bazı araştırmacılar Freud'un görüşlerinden çıkarımlar yaparak psikoanalitik kurama göre bireysel farklılıkları vurgulamıştır. Konu hakkındaki deneysel çalışmalarda ağırlıklı olarak Freud'un şaka kavramı üzerinde durulmuştur.

Levine ve Redlich (1955: 560-572) mizahın kaygı azaltıcı rolü üzerinde durmuşlardır ve bunu yaparken Freud'un kuramına atıfta bulunmuşlardır. Şakalar, saldırganlık ve cinsellik gibi bastırılan duyguların dışavurumu olarak görülmüş ve dolayısıyla kaygı verici bir durumu yansıttığı bildirilmiştir. Bu durumlarda şakaların getirdiği hoşnutluk ve gülme davranışı ise var olan bu kaygı verici durumu bir anda düşüren bir işlev olarak görülmüştür. Ayrıca genel anlamda psikoanalitik görüşe göre bireylerin hoşlandıkları şaka türlerinde genellikle baskıladıkları kişilik özellikleri yatmaktadır.

1.1.3.3. Uyuşmazlık Kuramları

Uyuşmazlık kuramları (Incongruity theories) ağırlıklı olarak Kant ve Schopenhauer'in düşüncelerine dayanmaktadır (Martin 1998: 25; Yerlikaya 2003: 5). Uyuşmazlık görüşüne göre gülmeyi tetikleyen şey gerçek ile konsept arasındaki uyuşmazlık algısıdır. Burada temel olarak düşünce ve algı arasındaki bilişsel uyuşmazlık üzerinde durulmaktadır. Örneğin beklentiler barındıran bir olay sonradan bambaşka bir şekilde algılandığında ortaya çıkan bilişsel uyuşmazlık hoşnutlukla karşılaşılır ve gülmeyi tetikler. Günlük hayatta birçok sihirbazlık gösterisi bu duruma

örnek teşkil edebilir. Ancak belirtmek gerekir ki farklı bir görüşe göre her uyuşmazlık gülmeye neden olmamaktadır (Keith-Spiegel 1972: 8). Eğer uyuşmazlık artan bir uyuşmazlık olursa gülme yerine merak duygusu tetiklenir. Başlangıçta küçük bir varlığın bir anda büyüyerek uyuşmazlık yaratması gülmeye neden olmaz.

Uyuşmazlık kuramlarına göre mizah duygusundaki bireysel farklılıklara bakıldığında karşımıza iki farklı yaklaşım çıkmaktadır. İlk olarak uyuşmazlık kuramlarına göre mizah duygusu yaratıcılığın bir çalışma alanıdır (Ferris 1972: 75-79; Murdock ve Ganim 1993: 55-70; Wicker 1985: 175-184). Bu yüzden de bireysel olarak yaratıcılığa bağlı bir şekilde değişim gösterir. İkinci olarak ise mizah duygusu bilişsel tarzlara göre değişim göstermektedir. Bilişsel karmaşıklık düzeyi, belirlilik ihtiyacı gibi bireysel olarak değişen bilişsel tarzlar hangi mizahlardan ne derece hoşlanılacağını da belirleyen faktörlerdir. Ancak yaratıcılık-mizah ilişkisine göre bu düşünce daha çok mizahtan zevk almayı vurgular. Yaratıcılık görüşünde ise mizahın üretiminden söz edilmektedir (Martin 1998: 26).

1.1.4. Mizah Tarzları

Mizahın bireysel olarak farklılaştığı alanlar çok eski zamanlardan beri merak konusu olmasına rağmen özellikle günümüz bilim dünyasında bu konunun daha sistematik bir şekilde işlendiği söylenebilir. Bu alanda bireysel farklılıkları ölçmek için kullanılan pek çok ölçek de geliştirilmiştir. Örneğin Svebak (1974: 328-331; 1996: 341-362) tarafından geliştirilen Mizah Duygusu Ölçeği, Martin ve Lefcourt (1984: 145-155) tarafından geliştirilen Durumluluk Mizah Tepkisi Ölçeği bu amaçla kullanılan ölçeklerdendir. Ancak tam anlamıyla günlük hayatta kullandığımız mizah tarzımızı ölçmeye yarayan ölçek Mizah Tarzları Ölçeği'dir (Martin vd. 2003: 48-75).

Eski kuramlardan ve felsefi düşüncelerden bu yana insanların mizah kullanımlarına ilişkin bazı kalıplar kullanılmıştır. Düşündürücü mizah, katılımcı mizah ya da aşağılayıcı mizah, sarkastik mizah gibi günlük hayattan da aşına olunabilecek bazı mizah tarzları mevcuttur. Martin ve arkadaşları da buradan yola çıkarak mizahın olumlu ve olumsuz anlamda kullanımlarının değerlendirilmesi üzerinde durmuşlardır çünkü

mizah ile psikolojik iyi oluş arasında yüksek bir ilişki olduğuna dair yaygın inanca rağmen o zamana kadarki mevcut ölçeklerle böyle bir ilişkinin varlığı bulunamamıştır. Martin ve arkadaşları bunun olası sebebini, mizahın olumlu ve olumsuz anlamda kullanımını ayırıştırıran bir ölçeğin var olmayışı olarak görmüşlerdir.

Genel olarak ifade edilirse, MTÖ'nün geliştirilme amacı, insanların günlük yaşamda kullandıkları çeşitli mizah tarzlarını belirlemektir. Ölçmeyi amaçladığı şey ise insanların mizah kullanım tarzlarıdır. Bu bağlamda çeşitli kuramsal çerçevelere dayanarak dört farklı mizah kullanım tarzından söz etmişlerdir: Katılımcı mizah (affiliative humor), kendini geliştirici mizah (self-enhancing humor), saldırgan mizah (aggressive humor) ve kendini yıkıcı mizah (self-defeating humor). Bunlardan katılımcı ve kendini geliştirici mizah, uyumlu mizah tarzlarını oluştururken; saldırgan ve kendini yıkıcı mizah, uyumsuz mizah tarzlarını oluşturur.

1.1.4.1 Katılımcı Mizah

Bu mizah tarzındaki bireyler şakalar yaparak, komik şeyler anlatarak diğer insanları güldürmeyi amaçlarlar. Bunu yaparken ilişkilerini olumlu yönlerde geliştirmeyi, grup sargınlığını artırmayı ve gerginliği azaltmayı amaç edinirler. Ayrıca bu kişiler mizah yaparken kendileriyle de dalga geçerek grubu eğlendirebilirler ancak bunu yaparken kendilerini kabul etmeye devam eder ve kendi şakalarını ciddiye almazlar. Bu yüzden de bu mizah tarzı uyumlu mizah kategorisi altındadır.

Ayrıca Martin ve arkadaşlarına göre bu mizah tarzının dışadönüklük, benlik saygısı, olumlu duygudurum, yakınlık gibi özelliklerle ilişkili olduğu beklenmiştir. Yapı geçerliliği çalışmalarında da katılımcı mizahın iyi oluşla, dışadönüklükle ve deneyime açıklıkla pozitif yönde anlamlı ilişkide olduğunu bulmuşlardır. Mizah tarzları ve beş büyük kişilik özelliği arasındaki ilişkileri inceleyen 15 çalışmanın incelendiği bir meta analiz çalışmasında ise katılımcı mizahın dışadönüklük, deneyime açıklık ve uyumluluk ile pozitif yönde; öte yandan, nevrotizm ile de negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340).

1.1.4.2. Kendini Geliştirici Mizah

Bu mizah tarzı, hayata mizahi bir bakış açısını temsil etmektedir. Kendini geliştirici mizah daha çok psikoanalitik kuramda sözü edilen mizah yoluyla başa çıkma stratejisine karşılık gelir. Olumsuz ve stresli durumlarda dahi mizahi bakış açısını sürdürmek bu mizah tarzının temel özelliğidir. Bireyi zedeleyebilecek her türlü duruma karşı bir savunma mekanizması işlevindedir. Katılımcı mizahtan farklı olarak grupla birlikte eğlenme amacından çok bireyin olumlu hissetmesi amaçtır.

Ayrıca Martin ve arkadaşları bu boyutun dışadönüklük ile güçlü bir ilişkide bulunmayacağını öne sürmüşlerdir. Bunun yanında uyumlu mizah kategorisi altında bulunan bu mizah tarzının kaygı, nevrozizm, depresyon gibi özelliklerle negatif yönde ilişkili olacağı varsayılmıştır. Benlik saygısı, psikolojik iyi oluş ve deneyime açıklık gibi özelliklerle de pozitif yönde ilişkide olacağı beklenmiştir. Yapı geçerliliği çalışmalarında ise kendini geliştirici mizahın iyi oluşla, dışadönüklükle ve deneyime açıklıkla pozitif yönde; öte yandan, nevrozizm ile negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Mizah tarzları ve beş büyük kişilik özelliği arasındaki ilişkileri inceleyen 15 çalışmanın incelendiği bir meta analiz çalışmasında ise kendini geliştirici mizahın dışadönüklük, deneyime açıklık, uyumluluk ve özdisiplin ile pozitif yönde; nevrozizm ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340). Kendini geliştirici mizah ile homojen olarak ilişkide bulunan kişilik özellikleri uyumluluk, özdisiplin ve deneyime açıklıktır.

1.1.4.3. Saldırgan Mizah

Bu mizah tarzı, daha çok sarkastik bir tarzdır. Başkalarıyla alay etme, küçük düşürme ve hiciv gibi özellikleri içinde barındırır. Bu mizah tarzına sahip kişiler mizahlarının başkasını ne yönde etkileyeceğine bakmazlar. Çoğunlukla başkalarını incitebilirler ve bu yüzden de uyumsuz mizah kategorisi altında yer almaktadır. Hatta cinsiyetçilik, ırkçılık barındıran şakalar da görülebilir. Ayrıca bu bireyler başkalarını manipüle etmek için saldırgan mizahlarını bir tehdit aracı olarak da kullanabilirler.

Martin ve arkadaşları bu mizah tarzının nevrozisizm, öfke, saldırganlık gibi özelliklerle pozitif yönde; uyumluluk, doyum gibi özelliklerle ise negatif yönde ilişkili olacağını varsaymışlardır. Yapı geçerliliği çalışmalarında ise saldırgan mizahın nevrozisizmle pozitif yönde; buna karşın, uyumluluk ve sorumluluk ile de negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Mizah tarzları ve beş büyük kişilik özelliği arasındaki ilişkileri inceleyen 15 çalışmanın incelendiği bir meta analiz çalışmasında ise saldırgan mizahın deneyime açıklık, uyumluluk ve özdisiplin ile negatif yönde; buna karşın nevrozisizm ve dışadönüklük ile de pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340). Ancak hiçbir ilişki farklı çalışmalar arasında homojen bir şekilde görülmemiştir.

1.1.4.4. Kendini Yıkıcı Mizah

Bu mizah tarzındaki bireyler genellikle kendilerini küçümseyerek mizah yaparlar. Bunu yaparken temel amaç diğerlerini güldürmektir çünkü bunu başarabilirlerse sosyal olarak kendilerini kabul ettirebileceğini düşünürler. Katılımcı mizahta da birey kendisiyle ilgili mizah yapabilir ama aynı zamanda kendisini de olduğu gibi kabul etmektedir. Kendini yıkıcı mizahta ise birey bazı şeyleri inkâr etme yolunu tercih eder. Yani olumsuz duygularını ve problemlerini bastırmak için bu mizah tarzını kullanırlar. Bu bireyler nüktedan ve komik kişiler olarak görülürler ancak benlik saygılarının düşük olduğu söylenebilir.

Martin ve arkadaşları kendini yıkıcı mizahın, nevrozisizm, kaygı, depresyon gibi özelliklerle pozitif yönde; bununla birlikte doyum, benlik saygısı ve iyi oluş gibi özelliklerle negatif yönde ilişkili olacağını savunmuştur. Yapı geçerliliği çalışmalarında ise kendini yıkıcı mizahın nevrozisizmle pozitif yönde; uyumluluk ve sorumluluk ile de negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Mizah tarzları ve beş büyük kişilik özelliği arasındaki ilişkileri inceleyen 15 çalışmanın incelendiği bir meta analiz çalışmasında ise kendini yıkıcı mizahın dışadönüklük, uyumluluk ve özdisiplin ile negatif yönde; ancak nevrozisizm ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340). Yalnızca uyumluluk özelliği homojen bir şekilde ilişkide bulunmuştur.

1.1.5. Mizah Tarzlarının Manipülasyonu

Martin vd. (2003: 48-75) tarafından ortaya atılan günlük hayatta kullanılan mizah tarzlarının dört farklı boyutu fikri, literatürde oldukça tartışılmış ve halihazırda binden fazla atıf almıştır. Daha önce de sözü edildiği gibi mizah kullanımındaki bireysel farklılıklar, bu yaklaşımdan sonra daha sistematik bir şekilde çalışılır hale gelmiştir. Ancak literatürdeki çoğu çalışmanın Martin ve arkadaşlarının önerdiği dört farklı mizah kullanımının farklı kişilik özellikleriyle ya da diğer psikolojik değişkenlerle ilişkisini korelatif yöntemlerle incelediği görülmektedir. Bu mizah tarzlarını deneysel açıdan manipülasyonla etkin hale getiren araştırmalar oldukça sınırlıdır.

Kuiper vd. (2010: 236-266) tasarladıkları deneyde bu dört mizah tarzını manipüle etmeyi denemişlerdir. Bunun için de katılımcılardan stresli bir durumda olduklarını hayal etmeleri istenmiş ve yine bu hayali durumda katılımcıların yanındaki kişinin katılımcı, kendini geliştirici, saldırgan ya da kendini yıkıcı mizah tarzına ait şakalar yaptığı söylenmiştir. Sonuç olarak da uyumlu mizah tarzlarının katılımcıları daha rahat hissettirdiği ve kendini geliştirici mizahta etkinin daha büyük olduğu bulunmuştur.

Ford vd. (2017: 169-191) ise bu dört farklı mizah kullanım boyutunun manipülasyonunu doğrudan mizahi öğeler göstererek gerçekleştirmiştir. Tasarladıkları deneylerde kendini geliştirici ve kendini yıkıcı mizah tarzına ait karikatürler ve şakalar (yazılı diyaloglar) kullanmışlardır. Aynı zamanda her iki koşulda da ilgili mizah tarzına ait yönergeler katılımcılara sunulmuştur. Gerçekleştirdikleri pilot çalışma ile belirledikleri karikatür ve şakaları kullanmadan önce katılımcılardan birazdan stresli bir matematik görevine gireceklerini hayal etmeleri istenmiştir. İlgili mizah koşulundaki karikatür ve şakalar da matematik ile ilgili seçilmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkeni katılımcıların anlık kaygı düzeyleridir ve katılımcılardan kaygı düzeylerini değerlendirirken birazdan stresli bir matematik problemi çözeceklerini düşünmeye devam etmeleri istenmiştir. Sonuç olarak en az kaygı yaşayan grup kendini geliştirici mizah karikatürleri ve şakaları alan grup olmuştur. Ayrıca kendini yıkıcı mizah karikatürleri alan grup da kontrol grubundan daha az kaygı yaşamıştır. İkinci deneyde

ise gruplardan birine sadece mizah tarzının yönergesi verilmiştir ve sonuç olarak yönerge ve mizahi karikatürü birlikte alan grup sadece yönerge alan gruptan daha az kaygı yaşamıştır ancak en çok kaygı yaşayan grup yine kontrol grubu olmuştur. Üçüncü deneyde ise yönerge ve mizahi karikatürün sadece karikatürden farkına bakılmıştır ve yine yönerge ile karikatürün birlikte verilmesi kaygıyı daha fazla azaltmıştır.

Sonuç olarak mizahi öğeler kullanılarak manipülasyon denemeleri yapılmış olmasına rağmen Martin vd. (2003: 48-75) tarafından önerilen dört farklı mizah kullanım boyutunun manipülasyonu literatürde yeni sayılmaktadır. Ford vd. (2017: 169-191) tarafından yapılan çalışma uyumlu ve uyumsuz mizah manipülasyonu açısından doğrudan mizahi öğelerin kullanıldığı ilk denemelerdendir. Çalışmanın en önemli katkılarından bir tanesi kendini yıkıcı ve geliştirici mizaha ait karikatür ve şakaların nasıl belirleneceği ile ilgili araştırmacılara bilgi vermesidir. Bir diğer önemli katkısı ise bu mizah tarzlarının manipülasyonunda mizahi öğelerle birlikte ilgili mizah tarzına ait yönergenin verilmesinin büyük önem teşkil ettiğini göstermesidir. Ayrıca kaygı ve uyumlu-uyumsuz mizah arasındaki ilişkiyi de ortaya koymuştur.

Yine de mizah tarzlarının manipülasyonu yeterince çalışılmış bir konu değildir. Bunun yanında mevcut çalışmalarda genellikle katılımcıların hayali bir durumda oldukları görülmektedir. Mizah tarzlarının manipüle edilerek çeşitli psikolojik değişkenler üzerindeki doğrudan etkileri incelenmemiştir. Mevcut çalışma kapsamında literatürdeki manipülasyon teknikleri kullanılarak mizah tarzlarının yaratıcılık üzerindeki etkisini incelemek temel amaçlardan biridir. Bu bağlamda mizah ile yaratıcılık arasındaki ilişkinin kuramsal temelleri ve literatürdeki çalışma alanı detaylı bir şekilde incelenmelidir.

1.1.6. Mizah ve Yaratıcılık

Daha önce sözü edildiği üzere uyumsuzluk kuramlarında değinilen temel noktalardan biri mizah üretimi için gerekli özelliklerden birinin yaratıcılık olduğudur (Ferris 1972: 75-79; Murdock ve Ganim 1993: 55-70; Wicker 1985: 175-184). Yani yaratıcılığın mizah üretimini ve mizah duygusunu doğrudan artırdığına dair çalışmalar

mevcuttur. Bunun yanında bazı çalışmalarda mizahi öğelere maruz kalmanın yaratıcılığı artırdığından da söz edilmektedir (ör. Ziv 1976: 318-322).

Mizah ve yaratıcılık arasındaki doğrudan etkileşimleri inceleyen çalışmaların dışında ise genellikle bu ilişki dolaylı bir ilişki olarak görülmektedir. Örneğin yaratıcılığı etkileyen önemli değişkenlerden biri olumlu duygudurumdur (Baas, De Dreu ve Nijstad 2008: 779-806; De Dreu, Baas ve Nijstad 2008: 739-756). Mizahın da olumlu duygudurumu artırdığına dair pek çok bulgu bulunmaktadır (Yerlikaya 2003; Szabo 2003: 152-162). Mizahın olumlu duygudurum üzerindeki bu etkisi de dolaylı olarak yaratıcılığı artırmaktadır (Jeder 2015: 828-833; Lussier, Grégoire ve Vachon 2017: 168-181).

Tüm bunların yanında mizah tarzlarının ve mizah duygusunun bireysel farklılıkları içerisinde barındırdığı, daha önce sözü edildiği üzere bilinmektedir. Aynı zamanda yaratıcılık ile çeşitli kişilik özellikleri arasında ilişkiler bulunmaktadır. Örneğin pek çok çalışmada yaratıcılık ile dışadönüklük ve deneyime açıklık arasında ilişki olduğu rapor edilmiştir (Aguilar-Alonso 1996: 959-969; Furnham 1999: 407-408; Furnham ve Chamorro-Premuzic 2004: 705-715; Furnham vd. 2008: 1060-1069; King, Walker ve Broyles 1996: 189-203; Sen ve Hagtvet, 1993: 497-498; Wuthrich ve Bates, 2001: 783-798). Bu kişilik özelliklerinin mizah tarzları ile de ilişkili olduğu bilinmektedir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340).

Bu bağlamda düşünüldüğünde literatürdeki mizah ile yaratıcılık arasındaki ilişkiye dair bilgilerimizde bazı eksiklikler göze çarpmaktadır. Martin vd. (2003: 48-75) tarafından önerilen mizah tarzlarının yaratıcılığa etkileri bilinmemektedir ve bu olası etkilerin her iki değişkenle de ilişkisi bulunan kişilik özelliklerine göre nasıl ve ne düzeyde farklılaştığı belirsizdir. Mevcut çalışmanın temel sorularından birisi olan bu durumu detaylı bir şekilde incelemeden önce yaratıcılıkla ilgili literatüre ve yaratıcılık ölçümlerine bakmakta fayda bulunmaktadır.

1.2. Yaratıcılık

Bütün bir hayat boyunca insan için vazgeçilmez süreçlerden birisi yeni fikirler üretmek ve bu fikirleri geliştirmektir (Simonton 1999). Şüphesiz ki geliştirilen her fikrin altında da yaratıcılık yeteneğimizin düzeyleri yatmaktadır. Yaratıcılığın çok boyutlu tanımlarını yapmak mümkündür. Örneğin Kasof (1995: 311-366) yaratıcılık için yeni ve orijinal düşüncelerin geliştirilmesi şeklinde bir tanımlama önermiştir. Düşüncelerin orijinalliğiyle birlikte uygulanabilir olmasının da yaratıcılığın belirleyici bir unsuru olduğunu savunanlar bulunmaktadır (Amabile 1983: 357-376; Stein 1953: 311-322; Thompson 2003: 96-109). Hatta yaratıcılığın problem çözümüne katkı sağlayan bir olgu olduğundan da söz edilmektedir (Amabile 1983: 357-376). Bütünleştirici bir ifadeyle yaratıcılık kavramının, bu tanımlamaların bütününe içerisine aldığı söylenebilir.

1.2.1. Beyin Fırtınası ve Iraksak Düşünme

Bireysel olarak yaratıcılığın yanında grup düzeyinde de yaratıcılık psikoloji literatüründe önemli bir yer edinmektedir. Pek çok teknolojik materyalin ve pek çok programın üretiminde grupların ürettiği düşüncelerin öneminden söz etmek mümkündür (Paulus 2000: 237-262). Bu bağlamda Osborn (1957), grup üretiminin öneminden yola çıkarak “beyin fırtınası” tekniğini ortaya atmıştır. Osborn’a göre ne kadar çok düşünce üretilirse düşüncelerin yaratıcı olma olasılığı da o kadar artacaktır. Bu yüzden beyin fırtınası tekniği; bireyleri, kendilerini sınırlamadan, düşüncelerin niceliğine odaklanmaları için teşvik etmektedir. Gerçekten de bireyler düşüncelerini eleştirme yoluna gittiklerinde beyin fırtınasında başarısız olmaktadır (Camacho ve Paulus 1995: 1071-1080). Her ne kadar Osborn bu teknikte grupların bireylerden daha başarılı olacağını önerse de çoğu çalışmada bu durum reddedilmiştir (Diehl ve Stroebe 1987: 497-509, 1991: 392-403; Mullen, Johnson ve Salas 1991: 3-24; Taylor, Berry ve Block, 1958: 23-47). Bu yüzden de beyin fırtınası tekniği bireylerde de yaygın bir şekilde uygulanan bir yöntemdir.

Beyin fırtınası tekniği yaratıcılıkla ilgili pek çok çalışmada bir performans ölçümü olarak kullanılmıştır. İlk olarak sözel beyin fırtınası şeklinde uygulanan teknik

daha sonraları farklı uygulamalara da kapısını açmıştır. Sözel beyin fırtınasının beraberinde getirdiği değerlendirilme kaygısı (Connolly, Jessup ve Valacich 1990: 689-703; Diehl ve Stroebe 1987: 497-509; Nunamaker vd. 1991: 1325-1346) ve sosyal kaytarma (Gallupe, Bastianutti ve Cooper 1991: 137-142; Paulus ve Dzindolet 1993: 575-586) gibi dezavantajlardan dolayı araştırmacılar yeni yöntemler geliştirmiştir. Örneğin elektronik beyin fırtınasında katılımcılar bilgisayar üzerinden düşüncelerini paylaşıırken diğer düşünceleri de aynı anda görebilmektedir (Dennis ve Reinicke 2004: 1-20). Yaygın olarak kullanılan ve uygulaması kolay olan diğer bir yöntem ise “beyin yazımı”dır (Paulus ve Yang 2000). Bu teknikte katılımcılar düşüncelerini kağıtlara yazarken performanslarında da bir düşüş gözlenmemiştir (Coskun 2005a: 466-498; Heslin 2009: 129-145; Thompson 2003: 96-109).

Beyin fırtınasının bir performans ölçümü olarak kullanılması yaygınlaştıkça, yaratıcılık kavramının kapsayıcı niteliği de daha detaylı şekillerde ele alınmıştır. Örneğin beyin yazımı tekniğinde her ne kadar değerlendirilme kaygısı, sosyal kaytarma gibi etkilerin azaldığı gösterilse de özellikle gruplarla yapılan beyin yazımında grupların belli kategorilerde tıkanmaları söz konusu hale gelmektedir. Yani gruplar benzer düşünce kategorilerine odaklanmaktadır (Brown vd. 1998: 495-526; Larey ve Paulus 1999: 175-184). Bu bağlamda da benzer kategorilere odaklanma, yani yakınsak düşünme ve farklı kategorilere odaklanma, yani ıraksak düşünme konuları da süre gelen beyin fırtınası çalışmalarında gruplarla ve bireysel olarak incelenmiştir (ör. Coşkun 2005b: 25-38; Coşkun 2005c: 67-85).

Her ne kadar yaratıcılık literatüründe her iki düşünme yolundan söz edilse de aslında yakınsak düşünme (convergent thinking) daha çok zekâ ile ilişkili olarak görülürken, ıraksak düşünme (divergent thinking) yaratıcılık ile ilişkilidir (Chamorro-Premuzic ve Reichenbahcer 2008: 1095-1101). Bu yüzden de mevcut çalışmada ve yaygın olarak literatürde sözü edilen yaratıcılık kavramı aslında daha çok ıraksak düşünmeye karşılık gelmektedir (Nijstad vd. 2010: 34-77). Bu yüzden de beyin fırtınası ve ıraksak düşünme çoğunlukla birbirinin yerine kullanılabilen “düşünce üretimi” görevlerini tanımlamaktadır. Düşünce üretimi de yaratıcılığın temel dinamiklerinden

birisidir. Finke, Smith ve Ward (1992) geliştirdikleri “geneplore” modelinde, üretim sürecinin yaratıcılığın temel bir unsuru olduğunu ileri sürmüştür.

Düşünce üretimi görevleri farklı şekillerde uygulanabilen görevlerdir. Belirli bir konu hakkında düşünce üretimi, bir kuruluş için slogan üretimi ya da bir nesnenin alışılmadık biçimlerde kullanımı gibi farklı şekillerde düşünce üretilebilecek sorular oluşturulabilir. Düşünce üretiminin puanlanması da farklı yaratıcılık dinamiklerinden bakıldığında değişiklik gösterebilir. Bunlardan en yaygın olanları akıcılık, orijinallik, uygulanabilirlik, esneklik ve derin düşünmedir.

Düşünce üretimi görevlerinde akıcılık (fluency) kavramı bireylerin toplamda ürettiği düşüncelerin sayısına karşılık gelmektedir. Mevcut çalışmada da temel bağımlı değişken olan akıcılık, yaratıcılıkla eş anlamlı kullanılmaktadır. Orijinallik (originality) kavramı da üretilen düşüncelerin, çoğunluğun düşüncelerinden ne kadar farklı ve yenilikçi olduğuna işaret eder. Uygulanabilirlik (feasibility) ise üretilen düşüncenin günlük hayata ne kadar fayda sağlayabilir bir düşünce olduğunu ortaya koyar.

1.2.2. İki Yönlü Yaratıcılık Modeli

Nijstad vd. (2010: 34-77) tarafından önerilen İki Yönlü Yaratıcılık Modeli (Dual Pathway to Creativity Model) düşünce üretimine giden iki farklı yolu içerir: Esneklik (flexibility) ve derin düşünme (persistence). Bu iki farklı yol düşünce üretim görevlerindeki diğer puanlama türleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilişsel esneklik yolunda katılımcıların mümkün olduğunca farklı kategorilerden ürettiği düşünceler üzerinde odaklanılırken, derin düşünme yolunda benzer kategorilerden mümkün olduğunca çok sayıda düşünce üretmek odak noktasıdır. Aslında her iki yol da düşünce üretimine giden ve dolayısıyla yaratıcılığı artırmaya yarayan yollardandır.

Bilişsel esneklik yolunda katılımcıların farklı kategorilerden ürettiği düşüncelere odaklanılmaktadır ve bu yüzden üretilen toplam düşünceler içinde bulunan farklı kategori sayısı bilişsel esneklik puanını vermektedir. Derin düşünme ise üretilen toplam düşünce sayısının, yani akıcılık puanının üretilen kategori sayısına, yani esnekliğe

bölümüyle elde edilir. Nijstad ve arkadaşlarına göre bu iki yoldan herhangi birisi diğerine göre daha başarılı bir yol değildir. Doğal olarak bireysel özelliklere ve dışsal uyarıcılara göre bireylerin tercih ettiği yollarda değişiklik görülebilir. Örneğin pozitif duygudurumun esnekliği artırdığına dair çalışmalar mevcuttur (ör. Davis 2009: 25-38).

1.3. Temel Kişilik Özellikleri

Daha önce de bahsedildiği üzere mizah tarzlarının da yaratıcılığın da çeşitli kişilik özellikleriyle literatürde ilişkileri bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacından söz etmeden önce temel kişilik özelliklerinden söz etmek yerinde olacaktır.

1.3.1. Dışadönüklük

Dışadönüklük (extraversion) pozitif duygulanımla ilişkilidir (Watson ve Clark 1997: 767-793). Sıcaklık, girişkenlik, coşkulu davranışlar, konuşkan olma dışadönüklüğün temel özelliklerindedir (McCrae ve John, 1992: 175-215). Katılımcı, kendini geliştirici ve saldırgan mizahla pozitif yönde ilişkilirken kendini yıkıcı mizah ile negatif yönde ilişkilidir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340).

1.3.2. Deneyime Açıklık

Deneyime açıklık (openness to experiences) entelektüellik, meraklılık, duyarlılık, sıra dışı fikirler üretebilme gibi pek çok yaratıcı süreçle ilişkilidir (McCrae ve John, 1992: 175-215). Katılımcı ve kendini geliştirici mizahla pozitif yönde ilişkilirken saldırgan mizah ile negatif yönde ilişkilidir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340).

1.3.3. Uyumluluk

Uyumluluk (agreeableness) özelliği; yardımsever, şefkatli, sempatik, düşünceli, sıcak, kibar olma gibi özellikleri kapsar (McCrae ve John, 1992: 175-215). Katılımcı ve

kendini geliştirici mizahla pozitif yönde ilişkiliyken saldırgan ve kendini yıkıcı mizah ile negatif yönde ilişkilidir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340).

1.3.4. Özdisiplin

Özdisiplin (conscientiousness) ya da sorumluluk; düzenli, güvenilir, yetkin ve planlı olma gibi özellikleri kapsar (McCrae ve John, 1992: 175-215). Kendini geliştirici mizahla pozitif yönde ilişkiliyken saldırgan ve kendini yıkıcı mizah ile negatif yönde ilişkilidir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340).

1.3.5. Nevrotisizm

Nevrotisizm özellikle duygusal dengesizlikle ilişkilidir ve endişeli, kırılğan, gergin, depresif olma gibi özellikleri kapsar (McCrae ve John, 1992: 175-215). Saldırgan ve kendini yıkıcı mizahla pozitif yönde ilişkiliyken katılımcı ve kendini geliştirici mizah ile negatif yönde ilişkilidir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340).

1.3.6. Olumsuz Değerlik

Literatürde yaygın bir şekilde karşılaşılan beş büyük kişilik özelliğine ek olarak olumsuz değerlik, kişinin kendine yönelik olumsuz atıflarını (ör. Görgüsüz, yapmacık...) niteler (Durrett ve Trull 2005: 359-368; Gençöz ve Öncül 2012). Mizah tarzları ile olumsuz değerlik arasında ne gibi ilişkiler olduğu bilinmemektedir.

1.4. Amaç

Mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişkide ilişkinin yönü ve gücü konusundaki bulgular oldukça kısıtlıdır. Bazı kuramsal yaklaşımlara ya da çalışmalara göre yaratıcılık mizahın önemi bir kaynağıdır (Ferris 1972: 75-79; Murdock ve Ganim 1993: 55-70; Wicker 1985: 175-184). Bunun yanında mizahın yaratıcılığı artırdığına dair

görüşler de bulunmaktadır (ör. Ziv 1976: 318-322). Aynı zamanda bu ilişkinin doğrudan bir ilişkiden ziyade dolaylı bir ilişki olduğu üzerine görüş daha hakimdir (Jeder 2015: 828-833; Lussier, Grégoire ve Vachon 2017: 168-181).

Buradan yola çıkarak mevcut çalışmada bazı temel amaçlar belirlenmiştir. Martin vd. (2003: 48-75) tarafından ortaya atılan günlük hayattaki mizah kullanım tarzlarımızın dört boyutunu manipüle etmek temel amaçlardan biridir. Çünkü daha önce sözü edildiği üzere mizah tarzları neredeyse tamamen korelatif yöntemlerle çalışılmış bir alandır. Ford vd. (2017: 169-191) tarafından yürütülen çalışma referans alınarak mizah tarzlarının manipüle edilmesi ve literatürdeki bu boşluğu kapatmak gelecek çalışmalar için önemli bir katkı olacaktır. Ayrıca yukarıda bahsedildiği üzere mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişkinin mizah manipülasyonları ile incelenmesi ve mizahın doğrudan olarak yaratıcılığa etkisinin anlaşılması da diğer önemli bir amaçtır.

Tüm bunların yanında mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişkinin katıksız olmasını beklemek gerçek dışıdır çünkü her iki kavramın da ortak ilişkide bulunduğu kişilik özellikleri bulunmaktadır. Örneğin dışadönüklük ve deneyime açıklığın mizah tarzları ile ilişkisi bilinmektedir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340). Bu kişilik özelliklerinin yaratıcılıkla ilişkili olduğuna dair de sayısız çalışma bulunmaktadır (Aguilar-Alonso 1996: 959-969; Furnham 1999: 407-408; Furnham ve Chamorro-Premuzic 2004: 705-715; Furnham vd. 2008: 1060-1069; King, Walker ve Broyles 1996: 189-203; Sen ve Hagtvet, 1993: 497-498; Wuthrich ve Bates, 2001: 783-798). Özellikle iraksak düşünmenin en büyük belirleyicilerinden birisi deneyime açıklıktır (Chamorro-Premuzic ve Reichenbacher 2008: 1095-1101). Tüm bu bilgiler düşünüldüğünde mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin rolünü incelemek oldukça önemlidir ve bu çalışmanın en temel amacıdır.

II. BÖLÜM

2. ÖN ÇALIŞMALAR

2.1. Ön Çalışma I

Bu çalışmadaki amaç Martin vd. (2003: 48-75) tarafından önerilen mizah kullanım tarzı boyutlarından kendini yıkıcı mizah (KYM) tarzını ve kendini geliştirici mizah (KGM) tarzını manipüle edebilecek görseller (karikatürler) seçmektir.

2.1.1. Yöntem

KYM ve KGM tarzına uygun görseller detaylı bir arama sonucunda mizah tarzları konusuna hâkim iki uzman psikolog tarafından seçilmiştir. Seçilen sekiz görselden dördü KYM, dördü de KGM tarzında seçilmiştir. Bu görsellerden bazıları anonim olmakla birlikte bazıları daha önce KYM ve KGM tarzının manipülasyonu için literatürde kullanılan görsellerden oluşmaktadır (Ford vd. 2017: 169-191).

Karikatürlerin mizah tarzlarını ne ölçüde doğru yansıttığını belirleyebilmek için seçilen karikatürler 12 uzman psikolog tarafından incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Bu inceleme için değerlendiricilere verilen formda öncelikle mizah kavramı, sonra da KYM ve KGM tarzları tanıtılmıştır (bk. Ek 1). Değerlendiriciler mizah tarzlarını tanıtan yazıyı okuduktan sonra daha önce seçilen sekiz karikatür için bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. İlk olarak görseli ne kadar eğlenceli buldukları, ardından ise görselin ne derecede KGM tarzına ya da KYM tarzına örnek teşkil ettiğine dair 11’li Likert tipi üç madde değerlendiricilere sunulmuştur (bk. Ek 2).

2.1.2. Bulgular

Değerlendiriciler tarafından daha önce belirlenen kendini geliştirici mizah karikatürlerine verilen kendini geliştirici mizah puanları ($X_{ort} = 21.75$; $SS = 6.72$), kendini yıkıcı mizah karikatürlerine verilen kendini geliştirici mizah puanlarından ($X_{ort} = 14.75$; $SS = 7.10$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur, $t = 2.74$; $p = .019$, $d = 1.01$.

Aynı şekilde kendini yıkıcı mizah karikatürlerine verilen kendini yıkıcı mizah puanları ($X_{ort} = 18.08$; $SS = 5.33$), kendini geliştirici mizah karikatürlerine verilen kendini yıkıcı mizah puanlarından ($X_{ort} = 6.42$; $SS = 5.52$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur, $t = 5.17$; $p < .001$, $d = 2.15$.

Kendini geliştirici mizah karikatürlerini eğlenceli bulma düzeyi ($X_{ort} = 20.42$; $SS = 7.46$), kendini yıkıcı mizah karikatürlerinden ($X_{ort} = 15.92$; $SS = 10.33$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur, $t = 3.20$; $p = .008$, $d = .49$.

2.1.3. Tartışma

Sonuçlar göstermektedir ki KGM tarzını yansıttığı düşünülerek seçilen karikatürler değerlendiriciler tarafından da bu yönde puanlanmıştır. Aynı şekilde KYM tarzını yansıttığı düşünülerek seçilen karikatürler de değerlendiriciler tarafından onaylanmıştır. KGM tarzındaki karikatürler KYM tarzındaki karikatürlerden daha eğlenceli bulunmuştur. Her ne kadar bu fark anlamlı olsa da etki gücü ($d = .49$) nispeten düşüktür.

Çalışmanın amacı genel anlamda karikatürlerin uzmanlar tarafından sınıflandırılmasıdır. Bu bağlamda en başta seçilen karikatürlerin beklenen mizah tarzlarına ait olduğunun değerlendiriciler tarafından onaylandığı söylenebilir. Ancak her ne kadar değerlendiriciler psikologlardan seçilmiş olsa da doğal olarak katılımcı sayısının yetersiz olduğu aşikârdır. Bu yüzden de uzman değerlendiricilerin görüşlerinin çeşitli katılımcı grupları tarafından da desteklenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda ikinci bir ön çalışma planlanmıştır.

2.2. Ön Çalışma II

Bu çalışmadaki amaç daha önce seçilen ve uzman değerlendiriciler tarafından sınıflandırılan KYM ve KGM tarzındaki karikatürlerin bu tarzlara ne derecede örnek teşkil ettiğini ve hoşnutsuzluk düzeylerinin farklı olup olmadığını belirlemektir.

2.2.1. Yöntem

Çalışmanın örneklemini 59 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılara verilen kağıtlarda seçilen sekiz karikatür ve her bir karikatürün altında bir maddelik sınıflandırma sorusu bulunmaktadır. Katılımcılara görseldeki karakterin ne üzerine mizah yaptığı sorulmuştur. Katılımcılar, “gülünç kısımlar” üzerine ya da “kendi yetersizliği” üzerine seçenekleri arasından bir yöne doğru puanlama yaparak görselleri sınıflandırmıştır. Puanlama -3 (kendi yetersizliği) ile +3 (gülünç kısımlar) arasında yapılmıştır ancak katılımcılara puanlama değerleri eksi değerler olarak verilmemiştir (bk. Ek 3). İlgili madde literatürden uyarlanmıştır (Ford vd. 2017: 7). Gülünç kısımlar üzerine mizah KGM, kendi yetersizliği üzerine mizah KYM tarzını yansıtmaktadır.

Karikatürler puanladıktan sonra katılımcılardan her bir karikatürü ne kadar eğlendirici bulduklarını 1’den (az eğlendirici) 7’ye (çok eğlendirici) kadar puanlamaları istenmiştir. Görsellerin sıralaması iki farklı şekilde olmak üzere katılımcılara rastgele verilmiştir. Katılımcıların bir kısmı ($n = 29$) önce KGM tarzı karikatürleri puanlarken, bir kısmı ($n = 30$) önce KYM tarzı karikatürleri puanlamıştır.

2.2.2. Bulgular

Katılımcılar tarafından daha önce belirlenen KGM karikatürlerine verilen sınıflandırma puanları ($X_{ort} = 3.41$; $SS = 5.29$), KYM karikatürlerine verilen sınıflandırma puanlarından ($X_{ort} = -2.22$; $SS = 5.38$) anlamlı olarak farklı bulunmuştur, $t = 5.73$; $p < .001$, $d = 1.06$. Karikatürlerin eğlendiricilik düzeyinde, KGM ($X_{ort} = 14.64$; $SS = 4.53$) ve KYM ($X_{ort} = 14.44$; $SS = 4.46$) karikatürleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır, $t = .30$; $p = .767$, $d = .04$.

2.2.3. Tartışma

Sonuçlar göstermektedir ki KGM tarzını yansıttığı düşünülerek seçilen karikatürler katılımcılar tarafından da bu yönde (gülünç kısımlar üzerine mizah) sınıflandırılmıştır. Aynı şekilde KYM tarzını yansıttığı düşünülerek seçilen karikatürler de katılımcılar tarafından bu yönde (kendi yetersizliği üzerine mizah) sınıflandırılmıştır. Bu doğrultuda karikatürlerden dördünün KYM tarzını, diğer dördünün de KGM tarzını yansıttığı doğrulanmıştır.

KGM tarzındaki karikatürler ile KYM tarzındaki karikatürler arasında eğlendiricilik açısından bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç da iki mizah tarzına ait karikatürlerin bu anlamda denk olduğunu göstermektedir.

2.3. Ön Çalışma III

Birinci deneyin yöntem bölümünde detaylı anlatılacağı üzere, ana çalışmada katılımcılara kendini yıkıcı ve kendini geliştirici mizah koşulları için ilgili mizah tarzını anlatan bazı yönergeler verilmiştir (bk. Ek 7 ve Ek 8). Ancak bu yönergelerin içeriğinde yaratıcılık görevinde işin keyfini çıkarmaya yönelik yönlendirmeler bulunmaktadır. Bu çalışmadaki amaç ana çalışmadaki mizah yönergelerinin, katılımcılarda oluşturacağı olası rahatlatıcı etkileri kontrol etmektir. Bu doğrultuda kontrol grubunda da bu tarz bir yönergenin verilmesinin etkileri incelenmiştir.

2.3.1. Yöntem

Çalışmanın örneklemini 33 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. İşlem olarak ana çalışmadaki kontrol grubuna uygulanan işlemin birebir aynısı uygulanmış olup, fazladan bir yönerge eklenmiştir (bk. Ek 14). “Kontrol 0” grubuna ($n = 17$) bu yönerge verilmemişken, “Kontrol 1” grubuna ($n = 16$) ilgili yönerge gösterilmiştir. İlgili yönerge “Kontrol 1” grubuna, yaratıcılık görevinden hemen önce okutulmuştur. Yaratıcılık görevinden sonra ise katılımcılar temel kişilik özellikleri ölçeğini doldurmuşlardır.

2.3.2. Bulgular

Her iki koşul arasında üretilen düşünce sayıları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır, $t = .33$; $p = .745$, $d = .12$. Yönerge alan katılımcıların akıcılık puanları ($X_{ort} = 6.00$; $SS = 2.31$) ile yönerge almayan katılımcıların akıcılık puanları ($X_{ort} = 6.24$; $SS = 1.79$) arasında fark yoktur. Her iki kontrol koşulu için de akıcılık puanlarının kişilik özellikleri ile ilişkisine bakıldığında ise anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Sonuçlar Tablo 2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 2.1: İki kontrol koşulunda yaratıcılık ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler

Kişilik Özellikleri	Yaratıcılık	
	(Kontrol 0)	(Kontrol 1)
Dışadönüklük	.44	-.23
Uyumluluk	.20	.46
Özdisiplin	.46	.06
Deneyime Açıklık	.08	.19
Nevrotisizm	-.11	-.21
Olumsuz Değerlik	-.38	-.31

2.3.3. Tartışma

Sonuçlar incelendiğinde katılımcılara işin keyfini çıkarmalarına dair bir yönerge verildiğinde üretilen düşünce sayılarının değişmediği görülmektedir. Ancak koşullar bazında kişilik özellikleri ve akıcılık puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde bazı farklar göze çarpmaktadır. Özellikle dışadönüklük özelliği yönerge alan katılımcılarda negatif bir ilişki gösterirken, yönerge almayanlarda ilişki pozitif ve anlamlılığa yakın bir ilişkidir. Dışadönüklük ve yaratıcılık arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu da bilinmektedir (ör. Furnham ve Chamorro-Premuzic 2004: 705-715). Bu bilgiler ışığında verilen yönergenin olası olumsuz etkileri göze çarpmaktadır. Özellikle daha büyük katılımcı gruplarında, kontrol grubunda bu tarz bir yönergenin verilmesi karıştırıcı değişken olarak araştırmanın sonuçlarını etkileyebilir. Düşünce sayılarında yönergenin herhangi bir etkisi olmadığını da düşünerek, ana çalışmada kontrol grubu için herhangi bir yönergenin verilmemesi uygun görülmüştür. Bu yüzden ana çalışmada manipülasyonsuz kontrol grubu referans olarak kullanılmıştır.

III. BÖLÜM

3. DENEY I

Bütün kültürlerde farklı şekillerde de olsa bir karşılığı bulunan mizah kavramı (Lefcourt 2001: 41), çok eski zamanlardan bu yana felsefi anlamda tartışılan bir konu olmuştur (Edwards ve Martin 2014: 505-519; Eysenck 1972: 13-17; Frecknall 1994: 12-21; Gervias ve Wilson 2005: 395-430; Martin 1998: 15-60; 2006; Mesmer-Magnus, Glew ve Viswesvaran 2012: 155-190; Ruch 1998; Wickberg 1998; Yerlikaya 2003; Yip ve Martin 2006: 1202-1208). Özellikle mizah anlayışındaki ve mizah kullanımındaki bireysel farklılıklar psikoloji literatüründe detaylı bir şekilde incelenmiştir (Jovanovic 2011: 502-507; Martin vd. 2003: 48-75; Özyesil, Deniz ve Sahin 2013: 33-43; Vernon vd. 2009: 130-137; Veselka 2010: 9-33). Bu bağlamda literatürde yaygın olarak kabul gören, gündelik hayattaki mizah kullanım tarzları dört farklı boyutta sınıflandırılmaktadır: Katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah, kendini yıkıcı mizah (Martin vd. 2003).

Bu dört boyutlu mizah kullanım tarzlarıyla ilgili pek çok çalışma yapılmıştır (ör. Jovanovic 2011: 502-507; Özyesil, Deniz ve Sahin 2013: 33-43; Vernon vd. 2009: 130-137; Veselka 2010: 9-33). Ancak yapılan çalışmalar çoğunlukla korelatif çalışmalar olup mizah tarzlarının manipülasyonu oldukça sınırlı sayıda çalışılmış bir konudur. Ford vd. (2017) tarafından gerçekleştirilen ve bu anlamdaki en güncel çalışmalardan birinde uyumlu mizah kategorisi olarak kendini geliştirici mizah tarzı, uyumsuz mizah kategorisi olarak ise kendini yıkıcı mizah tarzı doğrudan mizahi öğelerle (karikatür ve şaka) manipüle edilmiştir. Aynı zamanda mizahi öğelerle birlikte ilgili mizah tarzını pekiştirecek bir yönergenin önemi de ortaya koyulmuştur. Ayrıca mizah tarzlarının manipülasyonu ile ilgili çalışmalarda genellikle bu tarzların hayali görevlerdeki kaygı azaltıcı etkisine bakılmıştır (ör. Ford vd. 2017: 169-191; Kuiper vd. 2010: 236-266).

Literatürde büyük bir merak konusu olan mizah ile yaratıcılık arasındaki ilişkinin bu yöntemlerle incelenmesi büyük önem teşkil etmektedir. Uyuşmazlık kuramlarına göre yaratıcılık, mizah üretiminin önemli bir kaynağı olarak görülmektedir (Ferris 1972: 75-79; Murdock ve Ganim 1993: 55-70; Wicker 1985: 175-184). Ancak mizah ile yaratıcılık arasındaki ilişki genellikle dolaylı bir ilişki olarak tanımlanmaktadır (Jeder 2015: 828-833; Lussier, Grégoire ve Vachon 2017: 168-181).

Mevcut çalışma kapsamında yapılan birinci deneyde literatürde yer alan bazı boşlukları doldurmak amaçlanmaktadır. Bunlardan ilki, mizah manipülasyonlarının devam ettirilmesi ve bu manipülasyonların hayali senaryolardaki etkisinden ziyade bir performans ölçümü üzerindeki etkisine bakmaktır. İkinci olarak mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişkiyi daha detaylı bir şekilde incelemek ve mizahın doğrudan yaratıcılık üzerindeki etkisini araştırmaktır. Üçüncü olarak ise hem mizah ile hem de yaratıcılık ile ilişkisi bulunan kişilik özelliklerinin etkisini göz önünde bulundurarak, mizah tarzlarının yaratıcılığa etkisinde kişilik özelliklerinin rolünü incelemektir. Son amaç ise yaratıcılığın dinamiklerinden biri olan bilişsel esnekliğin de bu bağlamda mizah ile ilişkisini incelemektir.

Çalışmada 3 (mizah tarzları: kendini geliştirici mizah, kendini yıkıcı mizah, kontrol) x 1'lik bir araştırma deseni kullanılmıştır (bk. Tablo 3.1).

Tablo 3.1: Araştırma deseni ve örneklem dağılımı

Kendini Yıkıcı Mizah	Kendini Geliştirici Mizah	Kontrol
$n = 70$	$n = 70$	$n = 65$

Çalışmanın hipotezleri aşağıdadır;

H1: “Kendini geliştirici mizah karikatürleri alan katılımcılar kontrol grubundaki katılımcılardan daha çok düşünce üretirler.” Uyuşmazlık kuramlarına göre mizah ile yaratıcılık arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Ferris 1972: 75-79; Murdock ve Ganim 1993: 55-70; Wicker 1985: 175-184). Bu yüzden mizahi öğelere maruz kalmanın yaratıcılığa katkıda bulunması beklenmektedir.

H2: “Kendini yıkıcı mizah karikatürleri alan katılımcılar kontrol grubundaki katılımcılardan daha çok düşünce üretirler.” Uyuşmazlık kuramlarına göre mizah ile yaratıcılık arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Ferris 1972: 75-79; Murdock ve Ganim 1993: 55-70; Wicker 1985: 175-184). Kendini yıkıcı mizah tarzı her ne kadar uyumsuz mizah kategorisinde yer alsada mizahi perspektifi içerisinde barındırmaktadır. Ayrıca çoğu çalışmada kontrol grubuna göre kaygıyı azalttığı da bilinmektedir (Kuiper vd. 2010; Ford vd. 2012: 59-74; 2017: 169-191). Bu yüzden kendini yıkıcı mizah tarzında öğelere maruz kalmanın yaratıcılığa katkıda bulunması beklenmektedir.

H3: “Kendini geliştirici mizah karikatürleri alan katılımcılar ile kendini yıkıcı mizah karikatürleri alan katılımcıların ürettiği düşünce sayıları arasında fark yoktur.” Ford vd. (2017: 169-191) tarafından yapılan mizah manipülasyonlarında, KGM karikatürleri KYM karikatürlerine göre kaygıyı daha fazla azaltmıştır. Ancak bu çalışmada kaygıyı tetikleyen bir bağımlı değişken varken mevcut çalışmada böyle bir değişken yoktur. Bu doğrultuda, bu iki mizah tarzı arasında, üretilen düşüncelerin sayısında bir farklılık olmayacağı beklenmektedir.

H4: “Kontrol grubundaki katılımcılarda dışadönüklük arttıkça üretilen düşünce sayısı da artar.” Dışadönüklük ile iraksak düşünme arasında ilişki olduğu bilinmektedir (Chamorro-Premuzic ve Reichenbahcer 2008: 1095-1101). Bu yüzden de mevcut çalışmanın manipülasyon almayan grubunda bu bulgunun tekrarlanacağı beklenmektedir.

H5: “Kontrol grubundaki katılımcılarda deneyime açıklık arttıkça üretilen düşünce sayısı da artar.” Iraksak düşünmenin en büyük belirleyicilerinden birisi deneyime açıklıktır (Chamorro-Premuzic ve Reichenbahcer 2008: 1095-1101). Bu yüzden de mevcut çalışmanın manipülasyon almayan grubunda bu bulgunun tekrarlanacağı düşünülmüştür.

H6: “Kendini geliştirici ve kendini yıkıcı mizah tarzının yaratıcılığa etkisinde dışadönüklük düzenleyicidir.” Dışadönüklük ile iraksak düşünme arasında ilişki olduğu bilinmektedir (Chamorro-Premuzic ve Reichenbahcer 2008: 1095-1101). Dışadönüklük

ve mizah tarzları arasındaki ilişki incelendiğinde ise KYM ile ilişki negatif iken KGM ile ilişki pozitifdir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340). Bu doğrultuda KGM manipülasyonu alan katılımcılarda dışadönüklük arttıkça üretilen düşünce sayılarının, KYM koşuluna göre daha fazla artacağı düşünülmektedir.

H7: “Kendini geliştirici mizah tarzının yaratıcılığa etkisinde deneyime açıklık düzenleyicidir.” Deneyime açıklık ile iraksak düşünme arasında ilişki olduğu bilinmektedir (Chamorro-Premuzic ve Reichenbahcer 2008: 1095-1101). Deneyime açıklık ve mizah tarzları arasındaki ilişki incelendiğinde ise KGM ile ilişki pozitifdir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340). Bu doğrultuda KGM manipülasyonu alan katılımcılarda deneyime açıklık arttıkça üretilen düşünce sayılarının, kontrol koşulundaki katılımcılara göre daha fazla artacağı düşünülmektedir.

H8: “Kendini geliştirici ve kendini yıkıcı mizah tarzının yaratıcılığa etkisinde nevrozisizm düzenleyicidir.” Nevrotisizm ile iraksak düşünme arasında negatif yönde ilişki olduğu bilinmektedir (Chamorro-Premuzic ve Reichenbahcer 2008: 1095-1101). Nevrotisizm ve mizah tarzları arasındaki ilişki incelendiğinde ise KGM ile ilişki negatif iken KYM ile ilişki pozitifdir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340). Bu doğrultuda KGM manipülasyonu alan katılımcılarda nevrozisizm azaldıkça üretilen düşünce sayılarının, KYM koşuluna göre daha fazla artacağı düşünülmektedir.

3.1. Yöntem

3.1.1. Örneklem

Çalışmanın örneklemini Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde okuyan 205 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Her bir katılımcı araştırma koşullarına seçkisiz bir biçimde atanmıştır ve katılımları dolayısıyla katılımcılara ekstra ders puanı verilmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18-37'dir ($X_{ort} = 21.06$, $SS = 2.22$). Örneklemin demografik özellikleri Tablo 3.2'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2: Katılımcıların demografik özellikleri

Demografik değişkenler	N - (%)
Cinsiyet	
Erkek	19 (% 9.3)
Kadın	186 (% 90.7)
Yaş	
18	8 (% 3.9)
19	32 (% 15.6)
20	50 (% 24.4)
21	46 (% 22.4)
22	33 (% 16.1)
23	20 (% 9.8)
24	11 (% 5.4)
25	2 (% 1)
29	1 (% 0.5)
35	1 (% 0.5)
37	1 (% 0.5)

3.1.2. Veri Toplama Araçları

3.1.2.1. Demografik Bilgi ve Onam Formu

İlk olarak katılımcılara araştırma ile ilgili bilgi veren ve gönüllü katılımlarını onayladıkları onam formu verilmiştir. Aynı sayfada katılımcıların cinsiyet, yaş ve okudukları bölüm gibi bilgilerini içeren kısa bir form da yer almaktadır (bk. Ek 4).

3.1.2.2. Mizah Tarzları Ölçeği

Martin vd. (2003: 48-75) tarafından geliştirilen Mizah Tarzları Ölçeği (MTÖ) mizah kullanımındaki bireysel farklılıkları ölçmeyi amaçlayan 4 faktörlü (kendini geliştirici mizah, katılımcı mizah, kendini yıkıcı mizah, saldırgan mizah) ve 7'li Likert (1 = Kesinlikle katılmıyorum, 7 = Tamamen katılıyorum) tipi bir ölçektir. Kendini geliştirici ve katılımcı mizah alt boyutları uyumlu mizah kullanımını, kendini yıkıcı ve saldırgan mizah alt boyutları ise uyumsuz mizah kullanımını ölçmek için tasarlanmıştır. Toplamda 32 maddeden oluşan ölçekte her bir alt boyut için 8'er madde bulunmaktadır. 1195 katılımcı ile yapılan çalışmalarda kendini geliştirici mizah, katılımcı mizah, kendini yıkıcı mizah ve saldırgan mizah boyutları için iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .81, .80, .80 ve .77 olarak bulunmuştur. 179 katılımcı ile yapılan çalışmada ise test-tekrar test güvenilirlik katsayıları yine sırasıyla .81, .85, .82 ve .80 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Yerlikaya (2003) tarafından yapılmıştır (bk. Ek 5). Kendini geliştirici mizah, katılımcı mizah, kendini yıkıcı mizah ve saldırgan mizah boyutları için iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .78, .74, .67 ve .69 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirlik katsayıları yine sırasıyla .82, .88, .85 ve .85 olarak bulunmuştur. Mevcut çalışmada ise ölçeğin iç tutarlılık katsayıları; kendini geliştirici mizah, katılımcı mizah, kendini yıkıcı mizah ve saldırgan mizah boyutları için sırasıyla .81, .76, .76 ve .66 olarak bulunmuştur.

3.1.2.3. Nötralizasyon Görevi

Nötralizasyon görevinde katılımcılardan bir paragrafı iki dakika içerisinde olduğu gibi kâğıdın altındaki boşluğa yazmaları istenmiştir. Bu görev, gündelik yaşam olaylarından başka bir şey barındırmayan bir metni içermektedir. Görevin amacı dikkati bir yerde toplayarak katılımcıların olası pozitif ya da negatif duygudurumlarını nötr hale getirmektir. Literatürde kullanılan bu yöntemin katılımcıların duygudurumlarını belirli seviyede birbirlerine yaklaştırdığına dair bulgular mevcuttur (Akben 2015; Gültepe 2014; Gültepe ve Coskun, 2016: 3-14; Uğur 2018).

Katılımcılara doğru veya yanlış yazmanın bir öneminin olmadığı ve mümkün olduğunca hızlı yazmaları gerektiği bildirilmiştir. Sürenin sonunda ise yarıda kalmanın veya metni tamamlamanın bir öneminin olmadığı vurgulanmıştır. Metin içerisindeki 12 cümle ve 85 kelime nötr olayları konu almaktadır ve ilerideki görevlerle herhangi bir bağlantısı bulunmamaktadır (ör. “Markete gitmeden önce alışveriş listesi hazırladım. Dolmuş bekledim ve dolmuş gelince alışveriş merkezine gittim.”; bk. Ek 6).

3.1.2.4. Kendini Yıkıcı Mizah Yönergesi

Nötralizasyon görevinden sonra KYM koşulundaki katılımcılara verilen bu yönergede mizah tarzının adı verilmeden bazı önerilerde bulunulmuştur (bk. Ek 7). Bu öneriler içerisinde katılımcılara birazdan gerçekleştirecekleri yaratıcılık görevinde mizahi bir şekilde düşünmeleri gerektiği bildirilmiştir. Bu mizahi düşünce şeklinin içeriği ise örnekler ve açıklamalarla doldurularak KYM tarzının temel unsurları

katılımcılara aşılanmıştır. Yönergenin sonunda mevcut mizah tarzıyla ilgili arka sayfada bazı karikatür örnekleri olduğu ve bunları bir müddet incelemeleri gerektiği katılımcılara aktarılmıştır.

Yönergenin oluşturulmasında kendini yıkıcı mizah tarzının manipülasyonu için literatürde kullanılan bir metinden yararlanılmıştır (Ford vd. 2017: 169-191). Mevcut metin iki uzman psikolog tarafından öncelikle Türkçeye çevrilmiş, ardından ise kendini yıkıcı mizah tarzını daha iyi aşılayabilecek şekilde uyarlanmıştır. Yönergenin amacı, ardından gelecek olan karikatürlerin etkisini güçlendirmektir.

3.1.2.5. Kendini Geliştirici Mizah Yönergesi

Nötralizasyon görevinden sonra KGM koşulundaki katılımcılara verilen bu yönergede mizah tarzının adı verilmeden bazı önerilerde bulunulmuştur (bk. Ek 8). Bu öneriler içerisinde katılımcılara birazdan gerçekleştirecekleri yaratıcılık görevinde mizahi bir şekilde düşünmeleri gerektiği bildirilmiştir. Bu mizahi düşünce şeklinin içeriği ise örnekler ve açıklamalarla doldurularak KGM tarzının temel unsurları katılımcılara aşılanmıştır. Yönergenin sonunda mevcut mizah tarzıyla ilgili arka sayfada bazı karikatür örnekleri olduğu ve bunları bir müddet incelemeleri gerektiği katılımcılara aktarılmıştır.

Yönergenin oluşturulmasında kendini geliştirici mizah tarzının manipülasyonu için literatürde kullanılan bir metinden yararlanılmıştır (Ford vd. 2017: 169-191). Mevcut metin iki uzman psikolog tarafından öncelikle Türkçeye çevrilmiş, ardından ise kendini yıkıcı mizah tarzını daha iyi aşılayabilecek şekilde uyarlanmıştır. Yönergenin amacı, ardından gelecek olan karikatürlerin etkisini güçlendirmektir.

3.1.2.6. Kendini Yıkıcı ve Kendini Geliştirici Mizah Karikatürleri

Kendini yıkıcı ve kendini geliştirici mizah tarzına uygun görseller detaylı bir arama sonucunda mizah tarzları konusuna hâkim iki uzman psikolog tarafından seçilmiş ve 12 uzman psikolog tarafından değerlendirilmiştir. Ardından 59 katılımcı tarafından

da sınıflandırılmıştır. Karikatürlerin seçilmesi ve sınıflandırılmasıyla ilgili detaylı bilgiler Ön Çalışma I ve II’de verilmiştir. Ön çalışmalar sonucunda karikatürlerden dördünün KGM tarzını, diğer dördünün ise KYM tarzını yansıttığı doğrulanmıştır.

3.1.2.7. Duygudurum Ölçümü ve Karikatür Değerlendirmesi

Gösterilen karikatürlerin katılımcılar üzerinde duygusal yönden bir etkisinin olup olmadığını incelemek için katılımcılardan kendilerini nasıl hissettiğiyle ilgili 11’li Likert tipi bir madde ile ölçüm alınmıştır. Aynı şekilde katılımcıların karikatürlerden duydukları hoşnutluk düzeylerini belirlemek amacıyla 11’li Likert tipi bir madde daha uygulanmıştır (bk. Ek 9). Bağımlı değişken ölçümünden önce uygulanan mizah tarzları manipülasyonunun etkisini kaybetmemesi için detaylı değerlendirme sağlayan uzun ölçekler yerine birer maddelik ölçümler alınmıştır. Bu sayede manipülasyon ile bağımlı değişken ölçümü arasına uzun zaman aralığı girmesi engellenmeye çalışılmıştır.

3.1.2.8. Yaratıcılık Görevi ve Yönergesi

Bağımlı değişken ölçümü olarak kullanılan yaratıcılık problemi, bir su bardağının kaç farklı şekilde kullanılacağı (alternatif kullanım görevi) ile ilgilidir. Konu hakkında katılımcılardan mümkün olduğunca çok fikir üretmeleri istenmiştir ve katılımcıların süresi 5 dakikadır. Katılımcılara yaratıcılık ile ilgili bazı temel kurallar (ör. “Çok sayıda fikir üretmeye çalışın”, “Yazarken kısa ifadeler kullanmaya çalışın”, “Maddeler halinde yazın”) yazılı olarak verilmiş olup, araştırmacı tarafından da yüksek sesle okunmuştur (bk. Ek 10). Yaratıcılık problemi ve üretilen düşüncelerin kategorileri literatürden alınmıştır (Haşçuhadar 2015: 23; Uğur 2018: 88). İlgili kategoriler bardağın 10 farklı kullanımına ilişkindir: (1) İçine eşya koyulabilecek kutu olarak kullanımı, (2) eşya taşıma aracı olarak kullanımı, (3) kül tablası ve çöp kutusu olarak kullanımı, (4) yiyecek saklama kabı olarak kullanımı, (5) ölçü ve işlevsel alet olarak kullanımı, (6) mercek ve cam olarak kullanımı, (7) etkinlik ve oyun için kullanımı, (8) akvaryum ve fanus olarak kullanımı, (9) süs eşyası ve canlı figürü olarak kullanımı, (10) mumluk ve avize olarak kullanımı, (11) diğer işlevlerde kullanımı.

3.1.2.9. Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği

Gençöz ve Öncül (2012: 194-216) tarafından geliştirilen Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği (TKÖÖ) beş büyük kişiliği özelliği modeline (McCrae ve Costa 2003) atıfta bulunan ve Türk kültürü için geliştirilmiş bir ölçüm aracıdır (bk. Ek 11). Ölçek 5'li Likert (1 = Hiç uygun değil, 2 = Uygun değil, 3 = Kararsızım, 4 = Uygun, 5 = Çok uygun) tipi bir ölçektir. Ölçeğin geliştirilme aşamasında öncelikle 100 katılımcıdan insanları tanımlarken kullandıkları sıfatları yazmaları istenmiştir. Benzer özellikler tek bir maddede birleştirildikten ve argo sayılabilecek ifadeler çıkarıldıktan sonra geriye 226 sıfat kalmıştır. Belirlenen kişilik özellikleri listesi 510 katılımcıda uygulanarak 6 faktörlü (dışadönüklük, özdisiplin, uyumluluk, nevrotisizm, deneyime açıklık ve olumsuz değerlik) ve 45 maddelik ölçek formu meydana gelmiştir. TKÖÖ'nün psikometrik özelliklerini ölçmek için 454 katılımcıyla yapılan çalışma sonucunda; dışadönüklük, uyumluluk, özdisiplin, deneyime açıklık, nevrotisizm ve olumsuz değerlik boyutları için iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .89, .85, .85, .80, .83, ve .71 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ise yine sırasıyla .84, .71, .80, .83, .81, ve .72 olarak bulunmuştur.

Başka bir çalışmada aynı ölçeğin iç tutarlılık katsayıları dışadönüklük, uyumluluk, özdisiplin, deneyime açıklık, nevrotisizm ve olumsuz değerlik boyutları için .70, .79, .81, .74, .80, ve .61 olarak bulunmuştur (Öncül, 2014). Mevcut çalışmada ise ölçeğin iç tutarlılık katsayıları; dışadönüklük, uyumluluk, özdisiplin, deneyime açıklık, nevrotisizm ve olumsuz değerlik boyutları için sırasıyla .88, .82, .81, .70, .76, ve .55 olarak bulunmuştur. Sonuçlar literatür ile karşılaştırıldığında kabul edilebilir düzeyde görünmektedir.

3.1.3. İşlem

Araştırma katılımcılara bir hafta öncesinden ilan edilmiştir. Araştırmaya katılmaları karşılığında katılımcılara ekstra ders kredisi verileceği bildirilmiştir. Katılımcıların kalabalıklar halinde birikmelerini engellemek amacıyla uygulama yapılacak sınıflarda yarımşar saatlik zaman aralıkları belirlenmiş ve gruplara ayrılan

katılımcılar kendilerine uygun olan zaman dilimlerinde araştırmaya katılmıştır. Araştırma öncesinde katılımcılara araştırmanın sonucunu etkilemeyecek şekilde kısa bir açıklama yapılmış ve çalışmanın yaklaşık olarak 20 dakika süreceği bildirilmiştir. Ayrıca uygulama esnasında düzensizlik olmaması ve talimatların doğru aktarılması için her bir görev bittikten sonra katılımcılardan beklmeleri ve araştırmacının yönergesi doğrultusunda bir sonraki aşamaya geçmeleri istenmiştir. Böylece araştırmaya katılan tüm katılımcılar aynı zaman diliminde aynı görevleri gerçekleştirmiştir.

Araştırmanın başlangıcında araştırma ile ilgili kısa bilgi veren ve gönüllü katılımı anlatan onam formu katılımcılar tarafından okunmuştur. Katılımcıların araştırmaya katılımda gönüllülüklerini beyan etmeleri için herhangi bir kimlik bilgisi istenmeden sadece imza atmaları istenmiştir. Ayrıca onam formunun içeriği ve etik kuruldan gerekli izinlerin (bk. Ek 15) alındığı araştırmacı tarafından da katılımcılara bildirilmiştir. Onam formu okunduktan ve imzalandıktan sonra katılımcılardan yaş, cinsiyet ve okudukları bölüm bilgilerini ilgili alanlara yazmaları istenmiştir.

Onam ve demografik bilgi formundan sonra katılımcılar tarafından Mizah Tarzları Ölçeği doldurulmuştur. Ölçeğin uygulaması ile ilgili bilgiler araştırmacı tarafından katılımcılara aktarılmış ve bitirdiklerinde araştırmacının yönergesini beklmeleri gerektiği hatırlatılmıştır. MTÖ'den sonra katılımcıların duygudurumlarını nötralize etmek için kullanılan nötralizasyon görevine geçilmiştir. Katılımcılardan yazılı bir metni 2 dakika içerisinde kâğıdın altındaki boş bölüme olduğu gibi aktarmaları istenmiştir. Nötralizasyon görevinden sonra ise KYM koşulundaki katılımcılardan kendini yıkıcı mizah yönergelerini, KGM koşulundaki katılımcılardan ise kendini geliştirici mizah yönergelerini okumaları istenmiştir. Yönergelerden sonra katılımcılar dahil oldukları koşulla uyumlu olarak kendini yıkıcı mizah ya da kendini geliştirici mizah karikatürlerini incelemiştir. Karikatürlerin hemen ardından katılımcıların kendilerini nasıl hissettiği ile ilgili olarak bir maddelik duygudurum ölçümü ve karikatürlerden duydukları hoşnutluk düzeyini belirlemek için bir maddelik karikatür değerlendirmesi katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Manipülasyonlardan ve ölçümlerden sonra yaratıcılık görevine geçilmiştir. Katılımcılara verilen alternatif kullanım görevi ile ilgili düşünceler üretmeleri için 5 dakikalık süre verilmiştir.

Yaratıcılık görevinin bitişinden kısa bir ara sonra Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Ölçeğin uygulaması ile ilgili bilgiler araştırmacı tarafından katılımcılara aktarılmıştır.

TKÖÖ'nün en sonda uygulanmasının birinci sebebi, bazı alt boyutların (ör. Dışadönüklük) MTÖ'deki uyumlu mizah tarzlarıyla olan yüksek ilişkileridir (Ruch ve Heitz 2013: 1-24). MTÖ'deki maddeler gündelik yaşamda mizah kullanımına ilişkin cümlelerden oluşmaktadır ve katılımcıların bu maddeleri puanlarken üzerine düşünceleri oldukça muhtemeldir. Maddeler üzerindeki bu düşünmenin TKÖÖ'deki ilişkili kişilik özelliklerine verilen cevapları etkileme olasılığı engellenmeye çalışılmıştır. Bundan dolayı da her iki ölçeğin yakın zaman aralıklarında verilmesi uygun bulunmamıştır. İkinci sebep ise TKÖÖ'deki bazı alt boyutların yaratıcılıkla ilişkisidir (Furnham ve Velicia 2008: 613-617; Wolfradt ve Pretz 2001: 297-310). Aynı şekilde ölçekteki maddeler puanlanırken katılımcıların kişilik özelliklerine dair içgörülerinde yaşanabilecek olası artışın, yaratıcılık görevini engelleme ihtimali ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonunda katılımcılara teşekkür edilmiş ve çalışmanın detaylarıyla ilgili sormak istedikleri sorular olduğunda cevaplanmıştır. Verilerin toplanma süreci yaklaşık 5 hafta sürmüştür.

3.1.4. Analizler

Verilerin girilmesi ve analizleri IBM SPSS Statistics 23 ve Microsoft Excell 2017 programları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Düzenleyicilik ve aracılık analizleri için ise IBM SPSS Statistics 23 programında Hayes'in PROCESS macro eklentisindeki Model 1 ve Model 4 kullanılmıştır. Analizler için gerekli sayıtlara ve uygulamalara kaynak olarak Hayes'in (2013) kitabı kullanılmıştır. Düzenleyicilik analizleri için kontrol grubunun referans değer olarak alındığı kukla değişken atama yöntemi uygulanmıştır. Bu doğrultuda analiz sonuçları ikili karşılaştırmalar incelenerek yapılmıştır (ör. Kontrol-KYM, kontrol-KGM).

3.2. Bulgular

3.2.1. Kontrol Bulguları

Katılımcıların temel kişilik özelliklerinin, mizah kullanım tarzlarının ve duygudurumlarının araştırma koşulları arasında farklılık göstermediğini ortaya koymak ve KYM karikatürleri ile KGM karikatürleri arasında beğenilirlik açısından bir fark olmadığını göstermek amacıyla bazı kontrol analizleri yapılmıştır.

3.2.1.1. Duygudurum Kontrolü

Yaratıcılık görevinden önce katılımcılardan alınan tek maddelik duygudurum ölçümünde KYM koşulu ($X_{ort} = 6.31$, $SS = 1.77$), KGM koşulu ($X_{ort} = 5.83$, $SS = 1.89$) ve kontrol koşulu ($X_{ort} = 5.75$, $SS = 1.76$) arasında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır, $F(2, 202) = 1.95$, $p = .14$. Sonuç olarak yaratıcılık görevinden önce araştırma koşullarındaki katılımcıların duygudurum puanları birbirine denk bulunmuştur.

3.2.1.2. Karikatür Kontrolü

Mizah yönergelerinden sonra katılımcıların inceledikleri karikatürlerden duydukları hoşnutluk derecesini ölçmek amacıyla sorulan tek maddelik karikatür değerlendirmesinde KYM koşulundaki ($X_{ort} = 5.20$, $SS = 2.37$) ve KGM koşulundaki ($X_{ort} = 5.39$, $SS = 2.31$) katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $t(1, 138) = 1.95$, $p = .64$. Karikatürlerin ortalama beğenilirlikleri birbirine denk bulunmuştur.

3.2.1.3. Mizah Kullanım Tarzı Kontrolü

MTÖ ile ölçülen mizah kullanım tarzlarında araştırma koşullarına göre farklılık olup olmadığı incelenmiş ve yapılan Tek Yönlü ANOVA analizleri sonucunda dört mizah tarzı açısından da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Sonuçlar Tablo 3.3'te gösterilmiştir. Sonuç olarak araştırma koşullarındaki katılımcıların ortalama mizah kullanım tarzları birbirine denk bulunmuştur.

Tablo 3.3: Koşulların mizah tarzları üzerindeki Tek Yönlü ANOVA sonuçları

Mizah Tarzları	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Kendini Geliştirici Mizah Tarzı	(2, 202)	2.53	.08
Katılımcı Mizah Tarzı	(2, 202)	.28	.75
Kendini Yıkıcı Mizah Tarzı	(2, 202)	.29	.75
Saldırgan Mizah Tarzı	(2, 202)	.79	.46

Not: Bağımsız değişken = Mizah manipülasyonları (araştırma koşulları)

3.2.1.4. Temel Kişilik Özellikleri Kontrolü

Katılımcıların temel kişilik özellikleri arasında deney koşulları açısından farklılık olup olmadığına bakmak için yapılan Tek Yönlü ANOVA analizleri sonucunda 6 kişilik boyutu açısından da anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sonuçlar Tablo 3.4'te gösterilmiştir. Sonuç olarak araştırma koşullarındaki katılımcıların ortalama kişilik özellikleri birbirine denk bulunmuştur.

Tablo 3.4: Koşulların kişilik özellikleri üzerindeki Tek Yönlü ANOVA sonuçları

Kişilik Özellikleri	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Dışadönüklük	(2, 202)	.14	.87
Uyumluluk	(2, 202)	1.24	.29
Özdisiplin	(2, 202)	.13	.88
Deneyime Açıklık	(2, 202)	1.17	.31
Nevrotisizm	(2, 202)	1.08	.34
Olumsuz değerlik	(2, 202)	.55	.58

Not: Bağımsız değişken = Mizah manipülasyonları (araştırma koşulları)

3.2.1.5. İşlem Kontrolü

İşlemden bahsedildiği üzere TKÖÖ'nün bağımlı değişkenden sonra uygulanmasının sebebi, kişilik özelliklerinin MTÖ'deki pek çok alt boyutla ilişkili olması ve dolayısıyla MTÖ'deki sonuçların, TKÖÖ'den alınan sonuçları etkileme olasılığı olmuştur. Ancak olası bir şekilde yaratıcılık görevinden alınan puanların, TKÖÖ'den alınan puanları etkileyip etkilemediğine bakmak için bazı kısmi korelasyon analizleri yapılmıştır.

Yaratıcılık ile anlamlı ilişkisi bulunan ($r = .15, p < .05$) katılımcı mizah tarzının kişilik özellikleri ile ilişkilerine bakıldığında; dışadönüklük ($r = .47, p < .01$), deneyime açıklık ($r = .26, p < .01$) ve uyumluluk ($r = .35, p < .01$) özellikleriyle olan ilişkisinde

yaratıcılık puanları kontrol edildiğinde ilişkiler sırasıyla .45, .24. ve .34 olarak bulunmuştur ve anlamlılık değişmemiştir. Sonuç olarak TKÖÖ'nün sonda yer almasının bir sorun teşkil etmediği düşünülmüştür.

3.2.2. Yaratıcılığa İlişkin Bulgular

Katılımcıların alternatif kullanım görevinde ürettiği toplam düşünce sayıları iki bağımsız yargıcı tarafından kontrol edilmiş ve tekrar edilen düşünceler çıkarılarak özgün düşünce sayıları (akıcılık-yaratıcılık puanı) bulunmuştur. İki bağımsız yargıcı arasında özgün düşünceler açısından iç güvenirlilik $\alpha = .98$ olarak bulunmuştur.

Koşullara göre özgün düşünce sayılarının ortalamaları, standart sapmaları, çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 3.5'te gösterilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri -1.5 ile +1.5 arasında olduğu için verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell 2015). Bu sebeple parametrik analiz uygulamalarına geçilmiştir.

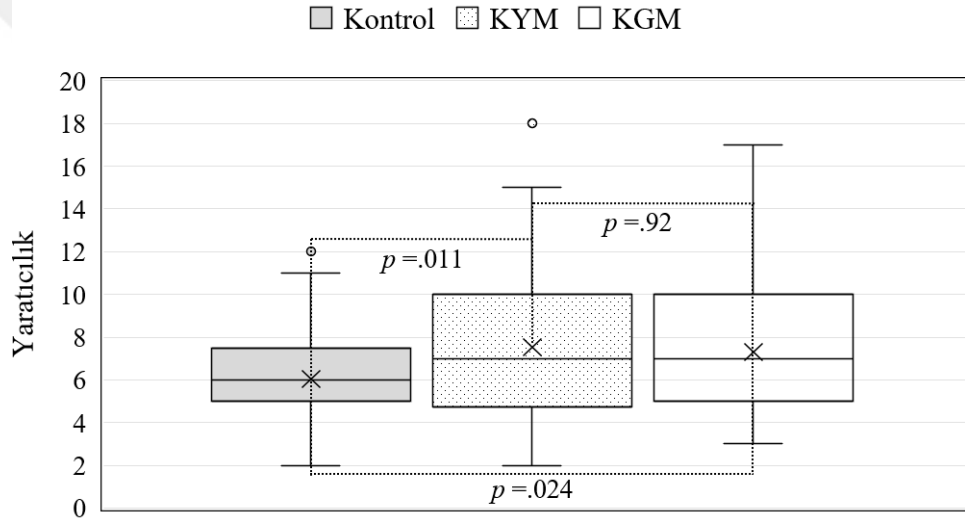
Tablo 3.5: Katılımcıların özgün düşünce sayısı ortalamaları

Koşullar	N	$X_{ort} \pm SS$	Çarpıklık $\pm SH$	Basıklık $\pm SH$
Kontrol	65	6.05 \pm 2.29	.41 \pm .30	-.20 \pm .59
KYM	70	7.53 \pm 3.46	.71 \pm .29	.16 \pm .57
KGM	70	7.31 \pm 3.20	.69 \pm .29	.33 \pm .57
Toplam	205	6.99 \pm 3.10	.81 \pm .17	61 \pm .34

3.2.2.1. Mizahın Yaratıcılığa Etkisi

Katılımcıların yaratıcılık (akıcılık) puanlarının araştırma koşulları arasında farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak için 3 (mizah manipülasyonu: KYM, KGM, kontrol) x 1'lik ANOVA analizi yapılmıştır. Levene test sonucu varyansların homojen olmadığını belirttiği için verilerin normal dağılımı ve varyansların heterojenliği sayılıtlarına sahip parametrik analiz olan Welch ANOVA uygulanmıştır ve serbestlik derecesi 202'den 132'ye ayarlanmıştır. Analiz sonucunda koşullar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur, $F(2, 132) = 5.89, p = .004$.

Gruplar arası karşılaştırma için uygulanan Games-Howell testi sonuçlarına göre kontrol koşulundaki katılımcıların yaratıcılık puanları, KYM koşulundaki katılımcıların yaratıcılık puanlarından anlamlı bir şekilde düşüktür, $p = .011$, %95 CI [-2.67, -.29]. Aynı şekilde kontrol koşulundaki katılımcıların yaratıcılık puanları KGM koşulundaki katılımcıların yaratıcılık puanlarından da anlamlı bir şekilde düşüktür, $p = .024$, %95 CI [-2.40, -.14]. KGM ve KYM koşulları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p=.92$). Sonuç olarak gösterilen karikatürler kontrol grubuna göre yaratıcılığı artırmıştır ancak kendi aralarında farklılaşmamıştır. Ortalama dağılımları ve gruplar arası karşılaştırmalar Grafik 3.1’de gösterilmiştir.

Grafik 3.1: Koşullara göre yaratıcılık puanları ve gruplar arası karşılaştırmalar

3.2.2.2. Yaratıcılığın Kişilik Özellikleriyle İlişkisi

Mizah manipülasyonlarının yaratıcılık üzerindeki anlamlı etkisi göz önünde bulundurularak katılımcıların temel kişilik özelliklerinin bu ilişkiadaki rolü incelenmiştir. Bu bağlamda TKÖÖ’den alınan puanlarla yaratıcılık puanları arasındaki ilişkiler toplamda ve her bir araştırma koşulu için ayrı ayrı incelenmiştir. TKÖÖ’den alınan puanlarla araştırma koşulları arasında doğal bir bağlantı bulunmadığından kişilik özelliklerinin kendi aralarındaki ilişkiler koşullar bazında ayrı ayrı incelenmemiştir.

Koşullara bakılmaksızın bütün katılımcıların dahil edildiği analizlerde yaratıcılığın dışadönüklük ve deneyime açıklık ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Diğer kişilik özellikleri ile ilişkiler anlamlı değildir. Temel kişilik özelliklerinin kendi aralarındaki ilişkilere bakıldığında dışadönüklüğün uyumluluk ve deneyime açıklık ile pozitif yönde, nevrozisizm ile negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Uyumluluk özelliğinin özdisiplin ve deneyime açıklık ile pozitif, olumsuz değerlik ile negatif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Özdisiplin özelliğinin deneyime açıklık ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi varken nevrozisizmin de olumsuz değerlik ile ilişkisi pozitif yönde anlamlıdır. Sonuçlar Tablo 3.6'da gösterilmektedir.

Tablo 3.6: Yaratıcılık ve temel kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler

Değişkenler	X_{ort}	SS	1	2	3	4	5	6
1 Yaratıcılık	6.99	3.10	1					
2 Dışadönüklük	3.41	.90	.28**	1				
3 Uyumluluk	4.37	.47	.10	.19**	1			
4 Özdisiplin	3.61	.72	.08	.03	.33**	1		
5 Deneyime Açıklık	3.55	.66	.23**	.51**	.28**	.14*	1	
6 Nevrotisizm	3.03	.73	-.12	-.15*	-.09	.02	-.09	1
7 Olumsuz Değerlik	1.44	.41	-.10	-.09	-.41**	-.13	-.03	.16*

* $p < .05$; ** $p < .01$

Kontrol koşulunda ($n = 65$) yaratıcılığın dışadönüklükle pozitif yönde, olumsuz değerlikle negatif yönde anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur. KYM koşulunda ($n = 70$) yaratıcılık dışadönüklükle ve deneyime açıklık ile pozitif yönde anlamlı ilişkidir. KGM koşulunda ($n = 70$) kişilik özellikleri ve yaratıcılık arasındaki ilişkiler anlamlı değildir (bk. Tablo 3.7).

Tablo 3.7: Koşullar bazında yaratıcılık ve temel kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler

Kişilik Özellikleri	Yaratıcılık		
	(Kontrol)	(KYM)	(KGM)
Dışadönüklük	.34**	.41**	.12
Uyumluluk	.08	.08	.20
Özdisiplin	-.04	-.05	-.14
Deneyime Açıklık	.18	.35**	.21
Nevrotisizm	-.01	-.14	-.17
Olumsuz Değerlik	-.33**	-.02	-.11

* $p < .05$ ** $p < .01$

3.2.2.3. Mizahın Yaratıcılığa Etkisinde Kişilik Özelliklerinin Rolü

Korelasyonel bulgularda bazı kişilik özellikleri ve yaratıcılık arasındaki ilişkilerin araştırma koşullarına göre farklılaştığı görülmektedir (bk. Tablo 3.7). Bu bilgiler göz önüne alınarak, mizahın yaratıcılık üzerindeki etkisinde kişilik özelliklerinin rolünü incelemek için birtakım doğrusal regresyon ve düzenleyicilik analizleri uygulanmıştır.

Bu bağlamda araştırma koşulları (kontrol, KYM, KGM) arasındaki regresyon (kişilik özelliklerinin yaratıcılık üzerindeki) farklarını belirlemek amacıyla koşullardan biri referans değer olarak alınmıştır. Referans koşul belirlemek için kukla değişken atama (dummy coding) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde bağımsız değişkenin her koşulu için birer tane yeni değişken oluşturulmuştur. Katılımcı hangi koşulda yer alıyorsa ilgili kukla değişkenine “1” değeri atanırken, diğer iki kukla değişkene “0” değeri atanmıştır.

Tablo 3.8: Koşullar için oluşturulan kukla değişkenler

Koşullar	Kukla Değişkenler		
	$D_{Kontrol}$	D_{KYM}	D_{KGM}
Kontrol Koşulu	1	0	0
KYM Koşulu	0	1	0
KGM Koşulu	0	0	1

Not: Referans koşulu belirlemek için diğer iki koşulun kukla değişkeni analize sokulmalıdır.

Tablo 3.8’de atanan kukla değişkenler görülmektedir. Referans olarak belirlenen koşul için analizlere ilgili koşul dışındaki diğer iki kukla değişken dahil edilmiştir. Örneğin, analize D_{KYM} ve D_{KGM} kukla değişkenleri dahil edildiğinde referans koşul olarak kontrol koşulu belirlenir. Bu değişkenlerin (D_{KYM} ve D_{KGM}) dahil edileceği regresyon analizlerinde ortaya çıkacak ortak etkiler, ilgili koşuldaki (KYM veya KGM) kişilik özelliğinin yaratıcılık üzerindeki regresyonunun kontrol koşulundaki regresyonla arasındaki farkı test edecektir (Gujarati 1970: 50-52; Hayes, 2013: 66; Suits, 1957: 548-551). Bunun yanında KYM ve KGM koşulları arasındaki regresyonların farkını test etmek için aynı yöntemle bu iki koşuldan birinin (ör. KYM) referans değer seçildiği kukla değişkenler ($D_{Kontrol}$ ve D_{KGM}) analize dahil edilmiştir.

3.2.2.3.1. Dışadönüklüğün Düzenleyici Rolü

İlk olarak koşullar bazında dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkisine bakmak için yapılan basit doğrusal regresyon analizlerinde KGM koşulu dışında diğer tüm koşullarda dışadönüklüğün yaratıcılığı anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Aynı zamanda koşul bazında bakmaksızın yapılan analiz sonucunda da dışadönüklük yaratıcılığı yordamaktadır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 3.9'da gösterilmiştir.

Tablo 3.9: Koşullar bazında dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkisi

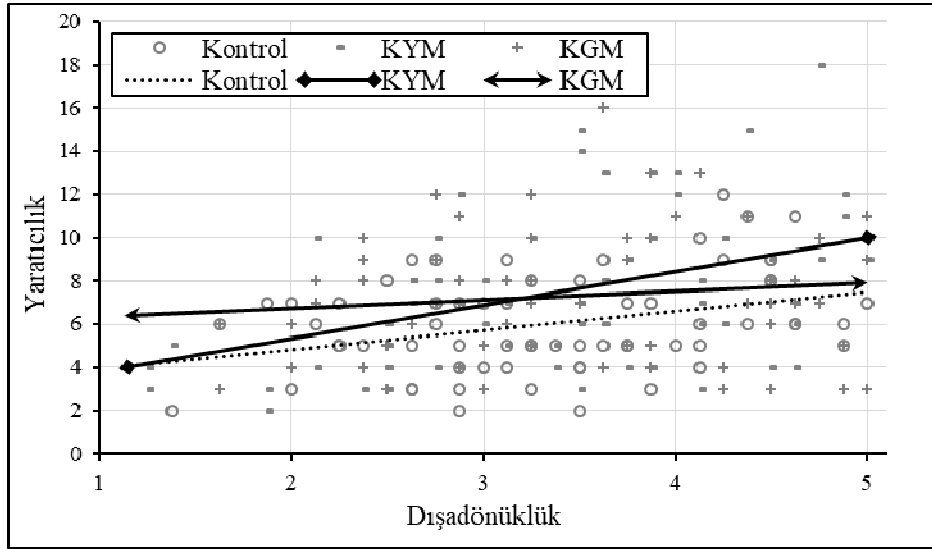
Koşullar	Yordayıcı değişken	b	SH	β	t	p	%95 CI		F	R ²
							Alt S.	Üst S.		
Kontrol (N=65)	(sabit)	3.06	1.07	-	2.86**	0.006	0.92	5.21	8.26**	0.12
	Dışadönüklük	0.89	0.31	0.34	2.87**	0.006	0.27	1.50		
	Model^a	-	-	-	-	-	-	-		
KYM (N=70)	(sabit)	2.25	1.48	-	1.53	0.131	-0.69	5.20	13.70**	0.17
	Dışadönüklük	1.55	0.42	0.41	3.70**	0.000	0.71	2.38		
	Model^a	-	-	-	-	-	-	-		
KGM (N=70)	(sabit)	5.93	1.49	-	3.98**	0.000	2.96	8.91	0.92	0.01
	Dışadönüklük	0.40	0.42	0.12	0.96	0.343	-0.44	1.23		
	Model^a	-	-	-	-	-	-	-		
Toplam (N=205)	(sabit)	3.69	0.81	-	4.54**	0.000	2.01	5.30	17.52**	0.08
	Dışadönüklük	0.97	0.23	0.28	4.18**	0.000	0.51	1.42		
	Model^a	-	-	-	-	-	-	-		

* $p < .05$; ** $p < .01$; ^a Yordanan değişken = Yaratıcılık

Koşullar bazında yapılan basit doğrusal regresyonlar için tüm verilerin dağılımı ve eğilimler Grafik 3.2'de gösterilmiştir. Eşitlik 3.1'de görüldüğü üzere mizahın yaratıcılık üzerindeki etkisinde dışadönüklüğün rolünü incelemek amacıyla yapılan düzenleyicilik analizinde (çoklu doğrusal regresyon) referans değer olarak kontrol koşulu kullanılmıştır. KYM ve KGM koşulları arasındaki farkı belirlemek amacıyla da referans değer KYM koşulu olarak kullanıldığı ikinci bir analiz daha Eşitlik 3.2'deki gibi uygulanmıştır. İlgili regresyon analizlerinin sonuçları Tablo 3.10 ve Tablo 3.11'de gösterilmiştir.

$$Y = b_0 + b_1W_{dışadönüklük} + b_2D_{KYM} + b_3D_{KGM} + b_4D_{KYM}W_{dışadönüklük} + b_5D_{KGM}W_{dışadönüklük} \quad (3.1)$$

$$Y = b_0 + b_1W_{dışadönüklük} + b_2D_{Kontrol} + b_3D_{KGM} + b_4D_{Kontrol}W_{dışadönüklük} + b_5D_{KGM}W_{dışadönüklük} \quad (3.2)$$

Grafik 3.2: Dışadönüklüğün yaratıcılığa etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

Düzenleyicilik analizi sonuçları incelendiğinde KYM ve KGM koşulundaki katılımcıların dışadönüklük puanlarının yaratıcılık üzerindeki etkisinin kontrol koşulundan farklı olmadığı bulunmuştur (bk. Tablo 3.10). Daha açık bir ifadeyle, KYM ve KGM koşulu kontrol koşuluyla kıyaslandığında, ilgili mizah koşulunun yaratıcılık üzerindeki etkisinde dışadönüklüğün düzenleyici bir rolü yoktur.

Tablo 3.10: Kontrol grup referansında mizah ve dışadönüklüğün etkileşimi

Model değişkenleri	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 CI		ΔR^2	R^2
					Alt S.	Üst S.		
Yordayıcı değişkenler								
(sabit)	3.06	1.47	2.14*	0.034	0.23	5.89	-	-
Temel etkiler								
Dışadönüklük	0.89	0.41	2.15*	0.032	0.07	1.70	-	-
D_{KYM}	-0.81	1.97	-0.41	0.681	-4.69	3.07	-	-
D_{KGM}	2.88	1.97	1.46	0.147	-1.02	6.77	-	-
2 yönlü etkileşimler								
D_{KYM} * Dışadönüklük	0.66	0.56	1.17	0.242	-0.45	1.77	-	-
D_{KGM} * Dışadönüklük	-0.49	0.56	-0.87	0.386	-1.59	0.62	-	-
Model^a	-	-	-	-	-	-	0.02	0.14**
							ΔF : 2.29	F : 6.45

* $p < .05$; ** $p < .01$; Yordanan değişken = Yaratıcılık; ^a Referans = Kontrol Koşulu

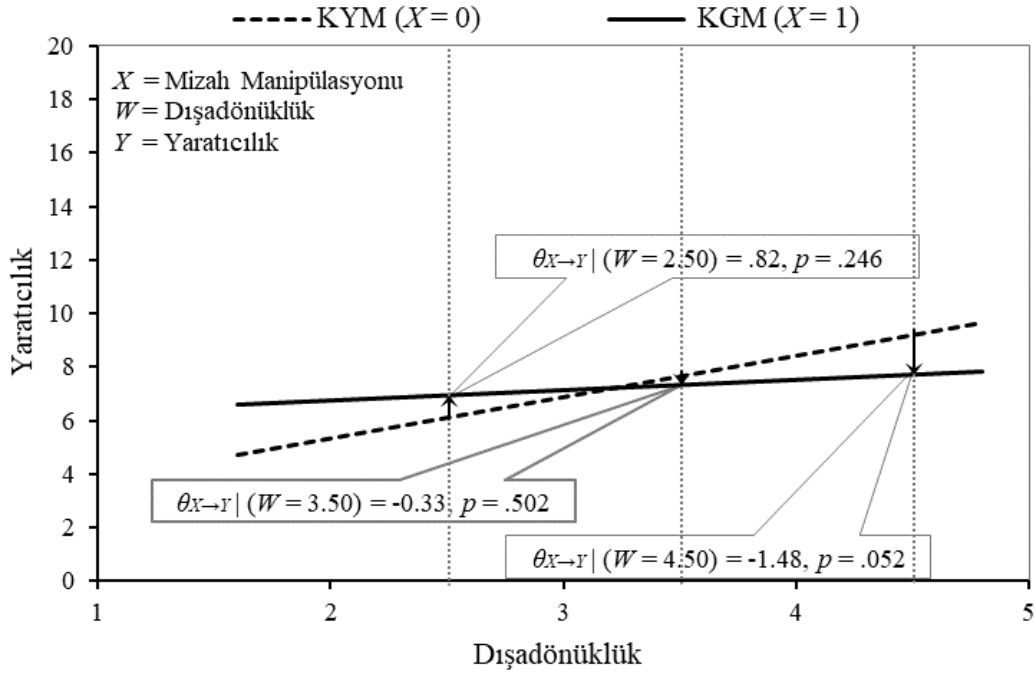
Ancak ikinci regresyon analizi (Eşitlik 3.2) bulguları incelendiğinde yaratıcılık üzerinde D_{KGM} ile dışadönüklüğün anlamlı bir ortak etkiye sahip olduğu görülmektedir (Tablo 3.11). Bu bulgu da göstermektedir ki KGM koşulundaki katılımcılarla KYM koşulundaki katılımcılar kıyaslandığında, ilgili mizah koşullarının yaratıcılık üzerindeki etkisinde dışadönüklüğün düzenleyici bir rolü bulunmaktadır.

Tablo 3.11: KYM koşulu referansında mizah ve dışadönüklüğün etkileşimi

Model değişkenleri	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 CI		ΔR^2	R^2
					Alt S.	Üst S.		
Yordayıcı değişkenler								
(sabit)	2.25	1.35	1.67	0.096	-0.41	4.91	-	-
Temel etkiler								
Dışadönüklük	1.55	0.38	4.05**	0.001	0.79	2.30	-	-
$D_{Kontrol}$	0.81	1.97	0.41	0.681	-3.07	4.69	-	-
D_{KGM}	3.69	1.91	1.93 ⁺	0.055	-0.08	7.45	-	-
2 yönlü etkileşimler								
$D_{Kontrol}$ * Dışadönüklük	-0.66	0.56	-1.17	0.242	-1.77	0.45	-	-
D_{KGM} * Dışadönüklük	-1.48	0.54	-2.13*	0.034	-2.21	-0.09	-	-
Model^a	-	-	-	-	-	-	0.02	0.14**
							ΔF : 2.29	F : 6.45

⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; Yordanan değişken = Yaratıcılık; ^a Referans = KYM koşulu

Bu etkileşimi derinlemesine incelemek amacıyla yapılan eğim analizinde (slope analysis) düzenleyici değişkenin dağılımının 16'ncı (düşük dışadönüklük), 50'nci (ortalama dışadönüklük) ve 84'üncü yüzdebirliklerinde (yüksek dışadönüklük) koşullar arasındaki farkın anlamlılığı test edilmiştir (Hayes 2013: 250). Analiz sonucunda yüksek dışadönüklükte koşullar arasında marjinal bir fark varken ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 4.50) = -1.48$, $SH = .76$, $p = .052$, 95% CI [-3.97, 0.15]), düşük dışadönükte ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 2.50) = .82$, $SH = .70$, $p = .246$) ve ortalama dışadönüklükte ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 3.50) = -.33$, $SH = .49$, $p = .502$) farklar anlamsızdır. Grafik 3.3 ilgili sonucun görsel sunumunu göstermektedir.

Grafik 3.3: Göreceli düşük, orta ve yüksek dışadönüklükte mizahın yaratıcılık üzerindeki koşullu etkileri

Sonuç olarak dışadönüklüğü yüksek bireylerde kendini geliştirici mizah, kendini yıkıcı mizaha göre yaratıcılığı anlamlı olarak daha az etkilemektedir. Bunun aksine dışadönüklüğü zayıf kişilerde ise kendini geliştirici mizah, kendini yıkıcı mizaha göre yaratıcılığı daha çok etkilemektedir ancak bu fark anlamlı bir fark değildir.

3.2.2.3.2. Deneyime Açıklığın Düzenleyici Rolü

Tablo 3.7'deki ilişkiler incelendiğinde yaratıcılık ile ilişkisi koşullar bazında farklılaşan bir diğer kişilik özelliği ise deneyime açıklıktır. Buradan yola çıkarak dışadönüklüğün düzenleyici rolünü incelerken uygulanan benzer analizler deneyime açıklık için de uygulanmıştır.

İlk olarak koşullar bazında deneyime açıklığın yaratıcılık üzerindeki etkisine bakmak için yapılan basit doğrusal regresyon analizlerinde KYM koşulunda deneyime açıklığın yaratıcılığı anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Diğer koşullarda bu

etki söz konusu değildir ancak KGM koşulunda marjinal bir etki bulunmaktadır. Aynı zamanda koşul bazında bakmaksızın yapılan analiz sonucunda da deneyime açıklık yaratıcılığı yordamaktadır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 3.12’de gösterilmiştir.

Tablo 3.12: Koşullar bazında deneyime açıklığın yaratıcılık üzerindeki etkisi

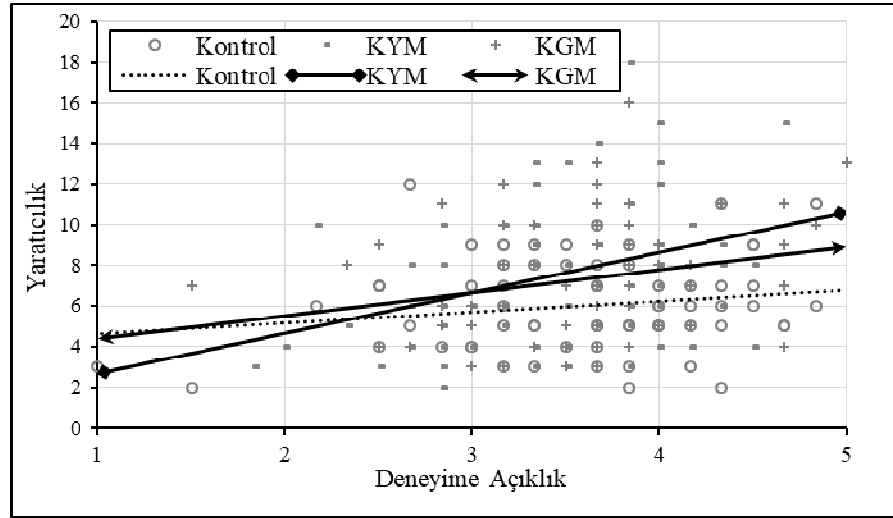
Koşullar	Yordayıcı değişken	<i>b</i>	<i>SH</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 CI		<i>F</i>	<i>R</i> ²
							Alt S.	Üst S.		
Kontrol (<i>N</i> =65)	(sabit)	4.11	1.39	-	2.95**	0.004	1.33	6.90	2.01	0.03
	D. Açıklık	0.54	0.38	0.18	1.42	0.161	-0.22	1.30		
	Model	-	-	-	-	-	-	-		
KYM (<i>N</i> =70)	(sabit)	0.67	2.25	-	0.30	0.767	-3.82	5.15	9.61**	0.12
	D. Açıklık	1.99	0.64	0.35	3.10**	0.003	0.71	3.27		
	Model	-	-	-	-	-	-	-		
KGM (<i>N</i> =70)	(sabit)	3.27	2.30	-	1.43	0.158	-1.31	7.85	3.19 ⁺	0.05
	D. Açıklık	1.12	0.63	0.21	1.79	0.079	-0.13	2.38		
	Model	-	-	-	-	-	-	-		
Toplam (<i>N</i> =205)	(sabit)	3.23	1.16	-	2.78**	0.006	0.94	5.52	10.79**	0.50
	D. Açıklık	1.06	0.32	0.23	3.29**	0.001	0.42	1.70		
	Model	-	-	-	-	-	-	-		

⁺ *p* < .10; * *p* < .05; ** *p* < .01

Koşullar bazında yapılan basit doğrusal regresyonlar için tüm verilerin dağılımı ve eğilimler Grafik 3.4’te gösterilmiştir. Eşitlik 3.3’te görüldüğü üzere mizahın yaratıcılık üzerindeki etkisinde deneyime açıklığın rolünü incelemek amacıyla yapılan düzenleyicilik analizinde (çoklu doğrusal regresyon) referans değer olarak kontrol koşulu kullanılmıştır. KYM ve KGM koşulları arasındaki farkı belirlemek amacıyla da referans değerini KYM koşulu olarak kullanıldığı ikinci bir analiz daha Eşitlik 3.4’teki gibi uygulanmıştır. İlgili regresyon analizlerinin sonuçları Tablo 3.13 ve Tablo 3.15’te gösterilmiştir.

$$Y = b_0 + b_1W_{açıklık} + b_2D_{KYM} + b_3D_{KGM} + b_4D_{KYM}W_{açıklık} + b_5D_{KGM}W_{açıklık} \quad (3.3)$$

$$Y = b_0 + b_1W_{açıklık} + b_2D_{kontrol} + b_3D_{KGM} + b_4D_{kontrol}W_{açıklık} + b_5D_{KGM}W_{açıklık} \quad (3.4)$$

Grafik 3.4: Deneyime açıklığın yaratıcılığa etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

Tablo 3.13: Kontrol grup referansında mizah ve deneyime açıklığın etkileşimi

Model değişkenleri	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 CI		ΔR^2	R^2
					Alt S.	Üst S.		
Yordayıcı değişkenler								
(sabit)	4.11	1.80	2.28*	0.023	0.55	7.67	-	-
Temel etkiler								
Açıklık	0.54	0.49	1.10	0.275	-0.43	1.50	-	-
D_{KYM}	-3.44	2.72	-1.27	0.206	-8.79	1.91	-	-
D_{KGM}	-0.84	2.80	-0.30	0.765	-6.37	4.69	-	-
2 yönlü etkileşimler								
D_{KYM} * Açıklık	1.45	0.76	1.91 ⁺	0.057	-0.04	2.95	-	-
D_{KGM} * Açıklık	0.59	0.77	0.77	0.445	-0.92	2.10	-	-
Model^a	-	-	-	-	-	-	0.02	0.12**
							$\Delta F: 1.83$	$F: 5.31$

⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; Yordanan değişken = Yaratıcılık; ^a Referans = Kontrol Koşulu

Düzenleyicilik analizi için gerekli olan etkileşimler incelendiğinde anlamlı bir etki bulunamamıştır ancak D_{KYM} değişkeni ile deneyime açıklığın yaratıcılık üzerindeki etkileşimi marjinal bir etkiye sahiptir ($p = 0.057$). Bu marjinal etkileşimin anlamlılığın sınırda kalmış olmasının olası sebeplerinden birisi KGM koşulundaki verilerin de anlamlılık testine düşük miktarlarda da olsa dahil edilmiş olmasıdır. Bu bağlamda sadece KYM ve kontrol koşulundaki katılımcılarda deneyime açıklığın yaratıcılığa etkisine bakıldığında anlamlılık değerinin ($p = 0.048$) düşük miktarda da olsa değiştiği görülebilir (bk. Tablo 3.14). Bu sebepten dolayı D_{KYM} değişkeni ile deneyime açıklığın yaratıcılık üzerindeki etkileşimi eğim analizi ile derinlemesine incelenmiştir. Bunun yanında KYM ve KGM koşulları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan ikinci analizde ortak etki (D_{KGM} * Açıklık) anlamlı değildir (bk. Tablo 3.15).

Tablo 3.14: Kontrol ve KYM koşullarında mizah ve deneyime açıklığın etkileşimi

Model değişkenleri	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 CI		ΔR^2	R^2
					Alt S.	Üst S.		
Yordayıcı değişkenler								
(sabit)	4.11	1.73	2.37*	0.019	0.68	7.54	-	-
Temel etkiler								
Açıklık	0.54	0.47	1.13	0.257	-0.40	1.47	-	-
D_{KYM}	-3.44	2.61	-1.32	0.189	-8.61	1.72	-	-
Etkileşim								
D_{KYM} * Açıklık	1.45	0.73	1.98*	0.048	-0.01	2.90	-	-
Model^a	-	-	-	-	-	-	0.03	0.15**
							$\Delta F: 3.96$	$F: 7.62$

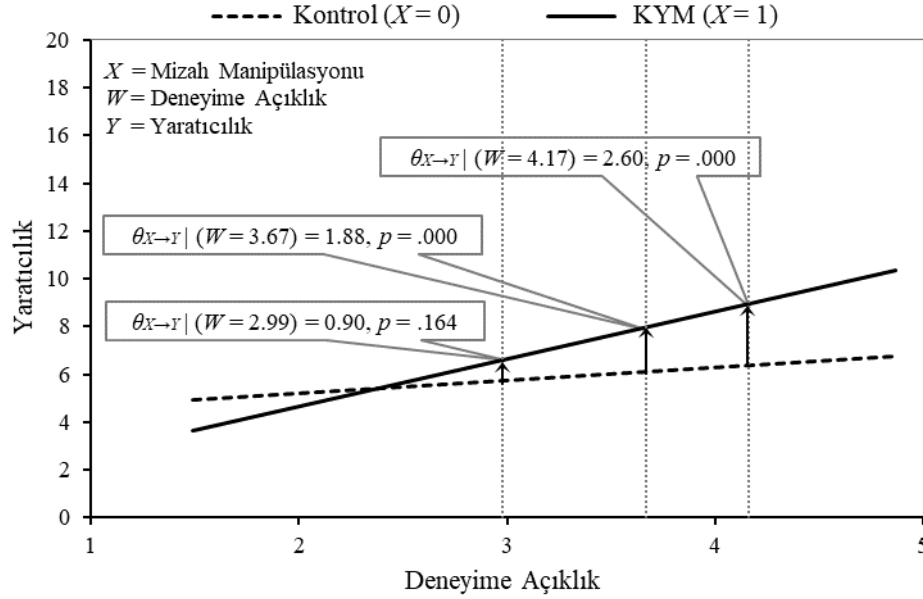
* $p < .05$; ** $p < .01$; Yordanan değişken = Yaratıcılık; ^a Referans = Kontrol koşulu

Tablo 3.15: KYM koşulu referansında mizah ve deneyime açıklığın etkileşimi

Model değişkenleri	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 CI		ΔR^2	R^2
					Alt S.	Üst S.		
Yordayıcı değişkenler								
(sabit)	0.67	2.03	0.34	0.742	-3.32	4.66	-	-
Temel etkiler								
Açıklık	1.99	0.58	3.44	0.001	0.85	3.13	-	-
$D_{Kontrol}$	3.44	2.71	1.27	0.206	-1.91	8.79	-	-
D_{KGM}	2.61	2.95	0.88	0.379	-3.22	8.43	-	-
2 yönlü etkileşimler								
$D_{Kontrol}$ * Açıklık	-1.45	0.76	-1.91 ⁺	0.057	-2.95	0.04	-	-
D_{KGM} * Açıklık	-0.86	0.83	-1.05	0.296	-2.49	0.76	-	-
Model^a	-	-	-	-	-	-	0.02	0.12**
							$\Delta F: 1.83$	$F: 5.31$

* $p < .05$; ** $p < .01$; Yordanan değişken = Yaratıcılık; ^a Referans = KYM koşulu

Deneyime açıklık ile D_{KGM} arasındaki etkileşimi derinlemesine incelemek amacıyla yapılan eğim analizinde (slope analysis) düzenleyici değişkenin dağılımının 16'ncı (düşük deneyime açıklık), 50'nci (ortalama deneyime açıklık) ve 84'üncü yüzdebirliklerinde (yüksek deneyime açıklık) koşullar arasındaki farkın anlamlılığı test edilmiştir (Hayes 2013: 250). Analiz sonucunda koşullar arasındaki farklar ortalama deneyime açıklıkta ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 3.67) = 1.88, SH = .52, p = .000, 95\% CI [0.85, 2.91]$) ve yüksek deneyime açıklıkta ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 4.17) = 2.60, SH = .71, p = .000, 95\% CI [1.20, 4.01]$) anlamlıyken, düşük deneyime açıklıkta ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 2.99) = 0.90, SH = .65, p = .164$) anlamsızdır. Bu üç değer dışında minimal anlamlılık 25'inci yüzdebirlikte başlamaktadır ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 3.17) = 1.88, SH = .57, p = .046, 95\% CI [0.20, 2.28]$). Grafik 3.5 ilgili sonucun görsel sunumunu göstermektedir.

Grafik 3.5: Göreceli düşük, orta ve yüksek deneyime açıklıkta mizahın yaratıcılık üzerindeki koşullu etkileri

Sonuç olarak kontrol grubuyla karşılaştırıldığında, deneyime açıklık arttıkça kendini yıkıcı mizahın yaratıcılığa etkisi artmaktadır. Deneyime açıklık puanı zayıf olduğunda kontrol grubuna kıyasla kendini yıkıcı mizahın yaratıcılığa bir etkisi bulunmamaktadır.

3.2.2.3.3. Olumsuz Değerliğin Rolü

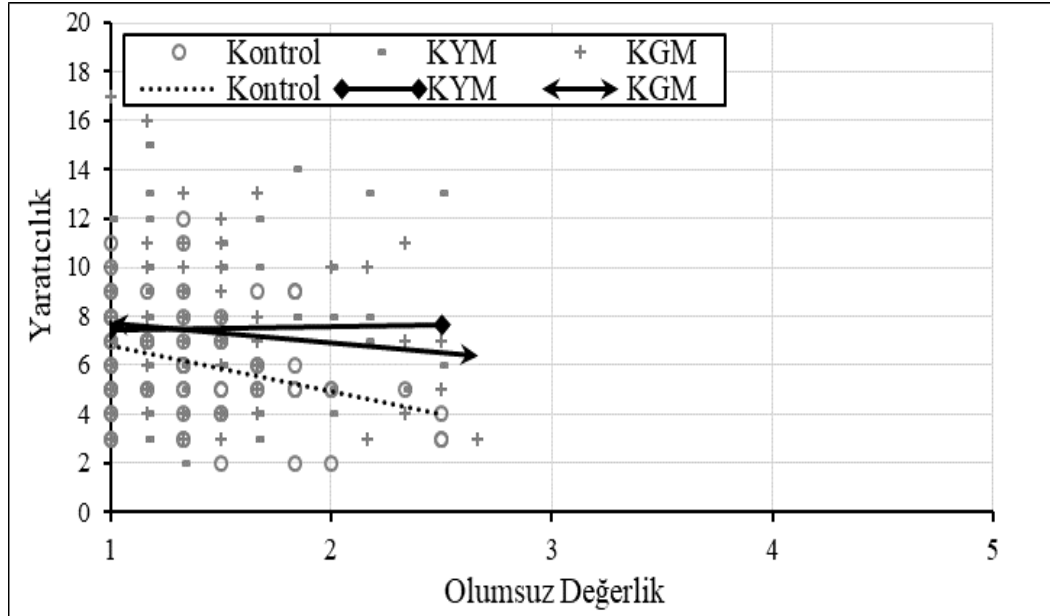
Dışadönüklük ve deneyime açıklık dışındaki diğer kişilik özelliklerinde herhangi bir düzenleyici etki bulunamamıştır. Ancak Tablo 3.7'deki kişilik özellikleri ve yaratıcılık arasındaki ilişkiler incelendiğinde koşullar bazında farklılaşan diğer bir kişilik özelliği de olumsuz değerliktir. Tüm koşullar için yapılan analizler sonucunda olumsuz değerliğin yaratıcılık üzerindeki etkisi kontrol koşulunda anlamlıken diğer koşullarda ve toplamda anlamsızdır. Kontrol koşulunda olumsuz değerliğin yaratıcılığı negatif yönde yordaması, bireylerin kendilerine olumsuz özellikleri atfettikçe yaratıcılıklarının düştüğünü göstermektedir. Ancak bu bulgu mizah koşullarında bulunamamıştır. Tablo 3.16 ilgili regresyon analizi sonuçlarını göstermektedir.

Mizah koşullarındaki (KGM ve KYM) regresyonların kontrol koşulundan farkına bakılmış ancak anlamlı ortak etkiler bulunamamıştır. Bu durumun olası sebeplerinden birini, yani olumsuz değerlikte yaratıcılık ortalamasının düşük olduğunu göstermek amacıyla Grafik 3.6'da verilerin dağılımı ve eğilimler gösterilmiştir.

Tablo 3.16: Koşullar bazında olumsuz değerliğin yaratıcılık üzerindeki etkisi

Koşullar	Yordayıcı değişken	<i>b</i>	<i>SH</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 CI		<i>F</i>	<i>R</i> ²
							Alt S.	Üst S.		
Kontrol	(sabit)	8.68	0.99	-	8.77**	0.000	6.70	10.66	7.65**	0.11
	Olumsuz Değerlik	-1.86	0.67	-0.33	-2.77	0.007	-3.21	-0.52		
(<i>N</i> =65)	Model	-	-	-	-	-	-	-		
KYM	(sabit)	7.32	1.58	-	4.62**	0.000	4.16	10.48	0.19	0.00
	Olumsuz Değerlik	0.15	1.07	0.02	0.14	0.892	-1.98	2.27		
(<i>N</i> =70)	Model	-	-	-	-	-	-	-		
KGM	(sabit)	8.50	1.39	-	6.13**	0.000	5.73	11.27	0.79	0.01
	Olumsuz Değerlik	-0.80	0.90	-0.11	-0.90	0.377	-2.59	1.00		
(<i>N</i> =70)	Model	-	-	-	-	-	-	-		
Toplam	(sabit)	8.08	0.79	-	10.18**	0.000	6.52	6.64	2.06	0.01
	Olumsuz Değerlik	-0.76	0.53	-0.10	-1.43	0.153	-1.80	0.29		
(<i>N</i> =205)	Model	-	-	-	-	-	-	-		

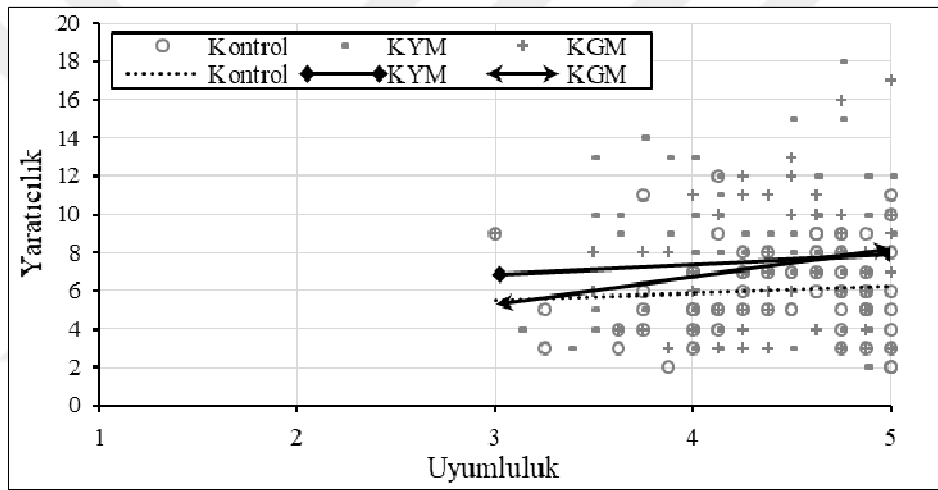
⁺ *p* < .10; * *p* < .05; ** *p* < .01

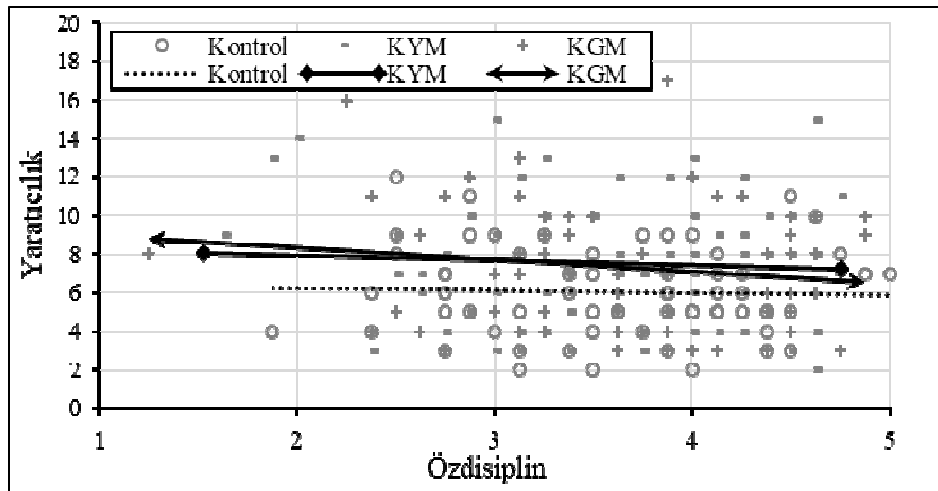
Grafik 3.6: Olumsuz değerliğin yaratıcılığa etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

3.2.2.3.4. Diğer Kişilik Özelliklerinin Rolü

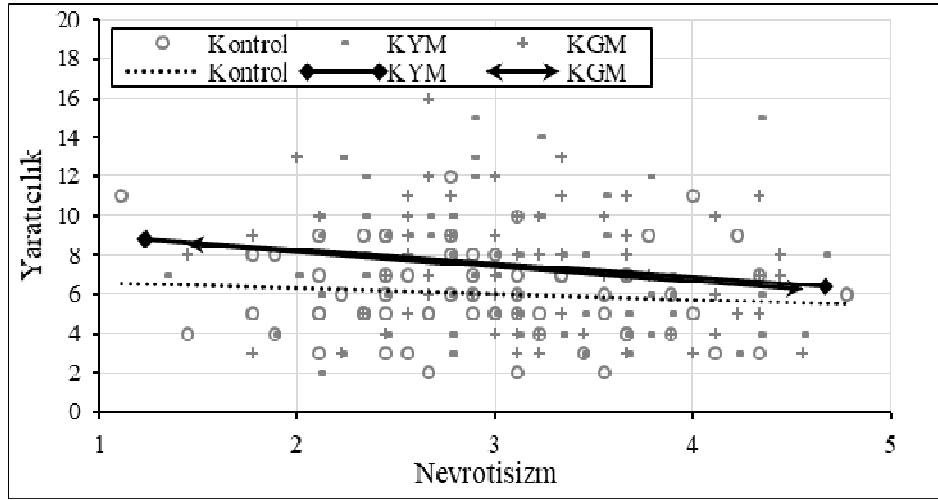
Dışadönüklük, deneyime açıklık ve olumsuz değerlik dışındaki diğer kişilik özellikleri ile yaratıcılık arasında hiçbir koşulda anlamlı ilişki bulunamadığı için regresyon analizi bulguları rapor edilmemiştir. Ayrıca tüm katılımcılarla yapılan analizlerde de bu üç kişilik özelliğinin yaratıcılık üzerinde bir etkisi bulunamamıştır. Ancak bazı fikirler vermesi amacıyla ilgili regresyonların grafikleri ve verilerin dağılımı koşullar bazında gösterilmiştir. Grafik 3.7, Grafik 3.8 ve Grafik 3.9 ilgili sonuçların görsel sunumlarını göstermektedir.

Grafik 3.7: Uyumluluğun yaratıcılığa etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

Grafik 3.8: Özdisiplinin yaratıcılığa etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

Grafik 3.9: Nevrotisizmin yaratıcılığa etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

3.2.2.4. Yaratıcılığın Mizah Kullanım Tarzlarıyla İlişkisi

Mizah manipülasyonlarının yaratıcılık üzerindeki anlamlı etkisi göz önünde bulundurularak katılımcıların kişilik özelliği olarak mizah kullanımlarının bu ilişkiadaki rolü incelenmiştir. Bu bağlamda MTÖ'den alınan puanlarla yaratıcılık puanları arasındaki ilişkiler toplamda ve her bir araştırma koşulu için ayrı ayrı incelenmiştir. MTÖ'den alınan puanlarla araştırma koşulları arasında bir bağlantı bulunmadığından mizah tarzlarının kendi aralarındaki ilişkiler sadece toplam katılımcılarla incelenmiştir.

Koşullara bakılmaksızın bütün katılımcıların dahil edildiği analizlerde yaratıcılığın anlamlı ilişkide bulunduğu tek mizah tarzının katılımcı mizah tarzı olduğu bulunmuştur. Mizah tarzlarının kendi arasındaki ilişkilere bakıldığında kendini geliştirici mizah ile saldırgan mizah arasında bir ilişki bulunmazken diğer bütün mizah tarzları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (bk. Tablo 3.17).

Tablo 3.17: Yaratıcılık ve mizah tarzları arasındaki ilişkiler

Değişkenler	X_{ort}	SS	1	2	3	4	5
1 Yaratıcılık	6.99	3.10	1				
2 Katılımcı Mizah Tarzı	43.65	7.30	.15*	1			
3 Kendini Geliştirici Mizah Tarzı	36.02	8.74	.01	.51**	1		
4 Saldırgan Mizah Tarzı	19.52	7.00	.06	.19**	.05	1	
5 Kendini Yıkıcı Mizah Tarzı	28.89	8.90	.03	.28**	.32**	.31**	1

* $p < .05$ ** $p < .01$

Kontrol koşulunda mizah kullanım tarzları ve yaratıcılık arasındaki ilişkiler incelendiğinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. KYM koşulunda ve KGM koşulunda da mizah tarzları ile yaratıcılık arasındaki ilişkiler anlamlı değildir (bk. Tablo 3.18).

Tablo 3.18: Koşullar bazında yaratıcılık ve mizah tarzları arasındaki ilişkiler

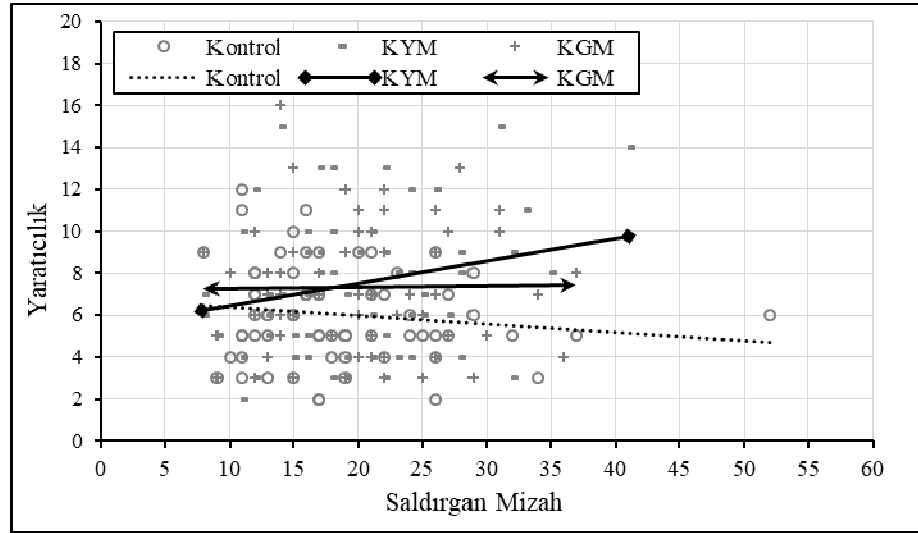
Mizah Tarzları	Yaratıcılık		
	(Kontrol)	(KYM)	(KGM)
Katılımcı Mizah	.12	.20	.17
Kendini Geliştirici Mizah	.09	-.02	.11
Saldırgan Mizah	-.14	.21	.01
Kendini Yıkıcı Mizah	-.20	.09	.15

3.2.2.5. Mizahın Yaratıcılığa Etkisinde Mizah Tarzlarının Rolü

Tablo 3.18'deki yaratıcılık ile mizah tarzları arasındaki ilişkiler incelendiğinde herhangi anlamlı bir ilişki yoktur. Ancak koşullar bazında bazı ilişkiler arasındaki farkların yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, saldırgan mizah tarzı ile yaratıcılık arasındaki ilişki katsayısı KYM koşulunda .21 iken kontrol koşulunda -.14 olarak bulunmuştur. Benzer şekilde kendini yıkıcı mizah tarzı ile yaratıcılık arasındaki ilişki KGM koşulunda .15 iken kontrol koşulunda -.20'dir. Bu sebeplerden dolayı kişilik özelliklerinde uygulanan analizler mizah tarzları için de uygulanmış ve ortak etkiler aranmıştır.

3.2.2.5.1. Saldırgan Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü

Her bir araştırma koşulu için saldırgan mizahın yaratıcılık üzerindeki etkisine bakılmamıştır çünkü Tablo 3.18'de anlamlı ilişkiler bulunmamaktadır. Dolayısıyla yapılacak olan regresyon analizlerinde anlamlı bir yordama ortaya çıkmayacaktır. Ancak bu analizler sonucunda ortaya çıkan eğilimler ve verilerin dağılımı Grafik 3.10'da gösterilmektedir.

Grafik 3.10: Saldırgan mizah tarzının yaratıcılık üzerindeki eğilimleri

Düzenleyicilik analizinde kişilik özelliklerinde uygulanan kukla değişken yöntemleri uygulanmıştır. Tablo 3.8 ve açıklamalarında kukla değişkenlerin detayları verilmektedir. Eşitlik 3.5'teki şekilde yapılan analizler sonucunda D_{KYM} ile saldırgan mizah arasındaki etkileşim anlamlı bulunmuştur (bk. Tablo 3.19). Referans grup olarak KYM'nin alındığı Eşitlik 3.6'daki regresyon analizinde $D_{Kontrol}$ ile saldırgan mizah arasında anlamlı bir ortak etki bulunamamıştır ($b = -.10$, $SH = .08$, $p = .196$).

$$Y = b_0 + b_1 W_{saldırganmizah} + b_2 D_{KYM} + b_3 D_{KGM} + b_4 D_{KYM} W_{saldırganmizah} + b_5 D_{KGM} W_{saldırganmizah} \quad (3.5)$$

$$Y = b_0 + b_1 W_{saldırganmizah} + b_2 D_{Kontrol} + b_3 D_{KGM} + b_4 D_{Kontrol} W_{saldırganmizah} + b_5 D_{KGM} W_{saldırganmizah} \quad (3.6)$$

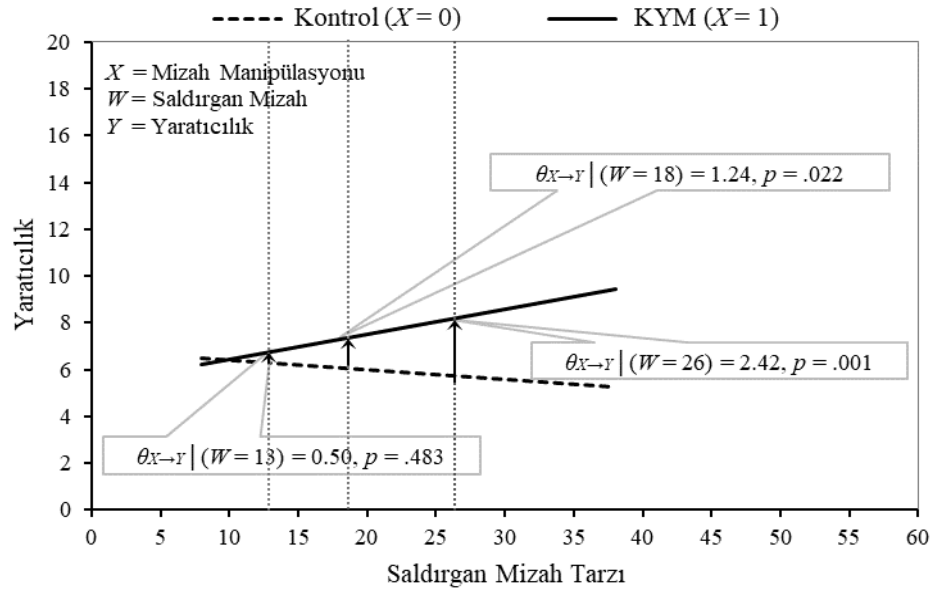
Tablo 3.19: Kontrol grup referansında mizah ve saldırgan mizah tarzının etkileşimi

Model değişkenleri	b	SH	t	p	%95 CI		ΔR^2	R^2
					Alt S.	Üst S.		
Yordayıcı değişkenler								
(sabit)	6.81	0.99	6.85**	0.000	4.85	8.78	-	-
Temel etkiler								
Saldırgan Mizah	-0.04	0.05	-0.83	0.405	-0.14	0.06	-	-
D_{KYM}	-1.43	1.52	-0.94	0.350	-4.43	1.58	-	-
D_{KGM}	0.37	1.51	0.24	0.807	-2.61	3.35	-	-
2 yönlü etkileşimler								
$D_{KYM} * \text{Saldırgan Mizah}$	0.15	0.07	2.01*	0.046	0.01	0.29	-	-
$D_{KGM} * \text{Saldırgan Mizah}$	0.05	0.07	0.65	0.517	-0.10	0.19	-	-
Model^a	-	-	-	-	-	-	0.02	0.07*
							$\Delta F: 2.06$	$F: 2.77$

* $p < .05$; ** $p < .01$; Yordanan değişken = Yaratıcılık; ^a Referans = Kontrol Koşulu

D_{KYM} ile saldırgan mizah arasındaki etkileşimi derinlemesine incelemek amacıyla yapılan eğim analizinde (slope analysis) düzenleyici değişkenin dağılımının 16'ncı (düşük saldırgan mizah), 50'nci (ortalama saldırgan mizah) ve 84'üncü yüzdebirliklerinde (yüksek saldırgan mizah) koşullar arasındaki farkın anlamlılığı test edilmiştir (Hayes 2013: 250). Analiz sonucunda düşük saldırgan mizah tarzında koşullar arasındaki fark anlamsızken ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 13) = 0.50, SH = .71, p = .483$), ortalama ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 18) = 1.24, SH = .53, p = .022, 95\% CI [0.18, 2.29]$) ve yüksek saldırgan mizah tarzında ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 26) = 2.42, SH = .72, p = .001, 95\% CI [1.01, 3.83]$) farklar anlamlıdır. Grafik 3.11 ilgili sonucun görsel sunumunu göstermektedir.

Sonuç olarak kontrol koşulundaki ve KYM koşulundaki bireylerde saldırgan mizah tarzının yaratıcılığa etkisi anlamsız olsa da bu iki koşul arasındaki eğilimlerin farkı anlamlıdır. Yani saldırgan mizah tarzı arttıkça yaratıcılık azalmaktadır ancak bireylere kendini yıkıcı mizah karikatürleri gösterildiğinde bu etki ortadan kalkmıştır. Grafik 3.10'daki eğilimler incelendiğinde KGM karikatürlerinin de bu yönde bir hareketi olsa da bu etki anlamsızdır.

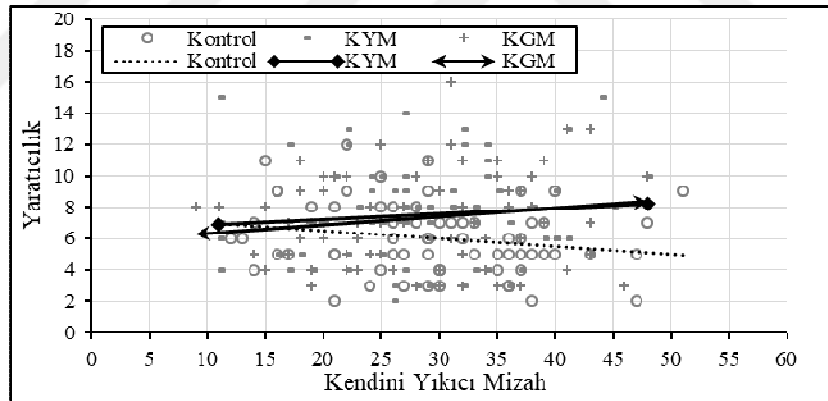

Grafik 3.11: Göreceli düşük, orta ve yüksek saldırgan mizah tarzı kullanımında mizahın yaratıcılık üzerindeki koşullu etkileri

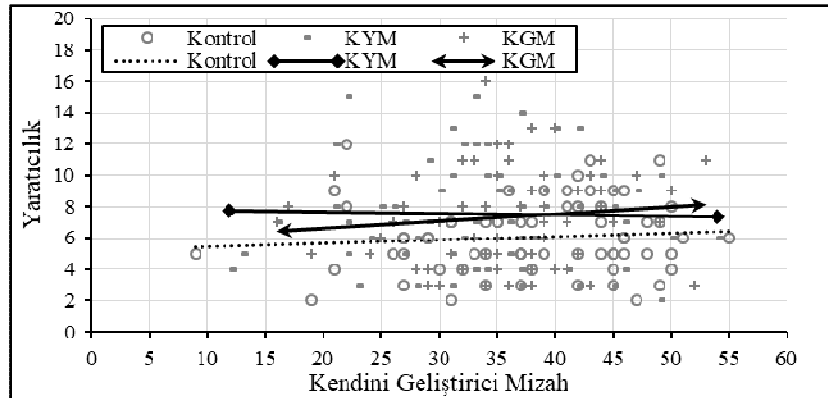
3.2.2.5.2. Diğer Mizah Tarzlarının Rolü

Koşullar bazında mizah tarzları ile yaratıcılık arasında bir ilişki bulunmamasına rağmen Tablo 3.17 incelendiğinde katılımcı mizah ile yaratıcılık arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = .153, p = .029$). Bunun yanında saldırgan mizahla ilgili bulgularda ortaya çıkan etkileşim diğer mizah tarzlarında görülmemiştir.

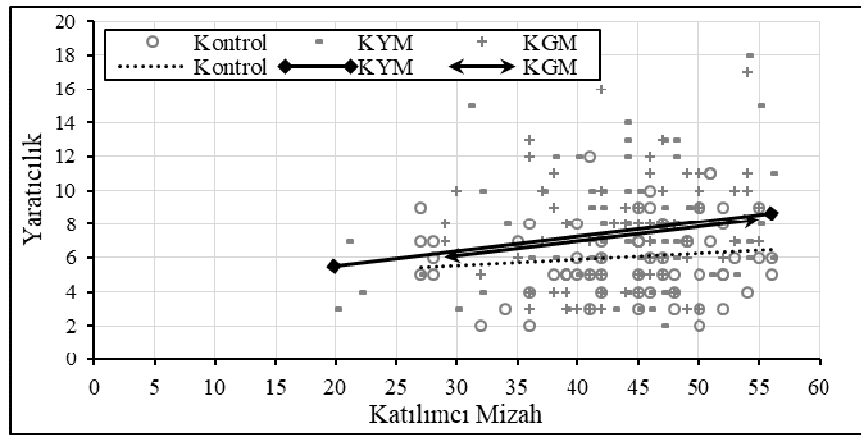
Saldırgan mizah dışındaki diğer mizah tarzlarının koşullara göre eğilimleri ve verilerinin dağılımları Grafik 3.12, Grafik 3.13 ve Grafik 3.14'te gösterilmiştir. Anlamlı sonuçlar bulunamasa da ilgili grafikler mizahi karikatürlerin yaratıcılık üzerindeki etkisinde mizah tarzlarının rolünü görsel olarak sunmaktadır. Özellikle saldırgan mizah dışındaki diğer uyumsuz mizah türü olan kendini yıkıcı mizah tarzına sahip bireylerde yaratıcılık düşerken, bu etkinin karikatür manipülasyonlarında yükselmeye doğru geçtiği görülmektedir (Grafik 3.12). İlgili analizlerde ortak etkiler anlamsızdır.

Grafik 3.12: Kendini yıkıcı mizah tarzının yaratıcılık üzerindeki eğilimleri

Grafik 3.13: Kendini geliştirici mizah tarzının yaratıcılık üzerindeki eğilimleri

Grafik 3.14: Katılımcı mizah tarzının yaratıcılık üzerindeki eğilimleri

3.2.3. Esnekliğe İlişkin Bulgular

Nijstad vd. (2002: 535-544; 2010: 34-77) tarafından öne sürülen iki yönlü yaratıcılık modelinde yaratıcılığa giden iki yol bulunmaktadır: Esneklik ve derin düşünme. Bilişsel esneklik mümkün olduğunca farklı kategorilerden düşünce üretmeyi içermektedir (De Dreu vd. 2008: 739-756; Gültepe ve Coşkun 2016: 3-14; Larey ve Paulus, 1999: 175-184). Bu bağlamda katılımcıların alternatif kullanım görevinde ürettiği toplam düşünce sayıları (akıcılık puanı) dışındaki bir diğer değerlendirme kriteri ise bilişsel esneklik puanlarıdır.

Yöntemde üzerinde durulan, ilgili yaratıcılık probleminin kategorilerine göre, iki bağımsız yargıcı tarafından hesaplanan esneklik puanlarının koşullara göre ortalamaları, standart sapmaları, çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 3.20’de gösterilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri -1.5 ile +1.5 arasında olduğu için verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell 2015). Bu sebeple parametrik analiz uygulamalarına geçilmiştir.

Tablo 3.20: Katılımcıların ortalama esneklik puanları

Koşullar	N	$X_{ort} \pm SS$	Çarpıklık $\pm SH$	Basıklık $\pm SH$
Kontrol	65	3.68 \pm 1.40	.50 \pm .30	.60 \pm .59
KYM	70	4.31 \pm 1.81	.30 \pm .29	-.97 \pm .57
KGM	70	4.19 \pm 1.61	.31 \pm .29	-.37 \pm .57
Toplam	205	4.07 \pm 1.63	.42 \pm .17	-.42 \pm .34

3.2.3.1. Mizahın Esnekliğe Etkisi

Katılımcıların yaratıcılık puanlarının araştırma koşulları arasında farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak için 3 (mizah manipülasyonu: KYM, KGM, kontrol) x 1'lik ANOVA analizi yapılmıştır. Levene test sonucu varyansların homojen olmadığını belirttiği için verilerin normal dağılımı ve varyansların heterojenliği sayıltılarına sahip parametrik analiz olan Welch ANOVA uygulanmıştır ve serbestlik derecesi 202'den 134'e ayarlanmıştır, $F(2, 134) = 3.22, p = .043$.

Gruplar arası karşılaştırma için uygulanan Games-Howell testi sonuçlarına göre gruplararasıda anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. Yalnız KYM koşulundaki katılımcıların esneklik puanları kontrol koşulundaki katılımcıların esneklik puanlarından marjinal bir şekilde yüksektir ($p = .060$).

3.2.3.2. Esnekliğin Kişilik Özellikleriyle İlişkisi

TKÖÖ'den alınan puanlarla esneklik puanları arasındaki ilişkiler toplamda ve her bir araştırma koşulu için ayrı ayrı incelenmiştir (bk. Tablo 3.21).

Tablo 3.21: Esneklik ve temel kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler

Kişilik Özellikleri	Toplam		Kontrol		KYM		KGM	
	E	Y	E	Y	E	Y	E	Y
Dışadönüklük	.15*	.28**	.28*	.34**	.21	.41**	-.03	.12
Uyumluluk	-.02	.10	.12	.08	.01	.08	-.14	.20
Özdisiplin	-.09	.08	.02	-.04	-.02	-.05	-.26*	-.14
Deneyime Açıklık	.16*	.23**	.23	.18	.16**	.35**	.16	.21
Nevrotisizm	-.12	-.12	-.07	-.01	-.18	-.14	-.13	-.17
Olumsuz Değerlik	.06	-.10	-.24	-.33**	-.24	-.02	.09	-.11

* $p < .05$; ** $p < .01$; E = Esneklik; Y = Yaratıcılık-Akıcılık

Toplam katılımcılarla bakıldığında esnekliğin anlamlı ilişkide bulunduğu kişilik özellikleri dışadönüklük ve deneyime açıklıktır. Koşullar bazında bakıldığında ise kontrol grubunda sadece dışadönüklüğün esneklik ile anlamlı ilişkide olduğu görülmektedir. Bu bulgu yaratıcılık puanlarındaki ilişkiyle tutarlıdır ancak olumsuz değerliğin kontrol grubundaki anlamlı etkisi esneklikte görülmemiştir. KYM koşulunda sadece deneyime açıklık esneklik ile anlamlı ilişkidir. Yaratıcılık puanlarındaki

ilişkilerde anlamlı bulunan dışadönüklüğün, esneklikle ilişkisi anlamsız bulunmuştur. Yaratıcılık puanlarında KGM koşulu için anlamlı bir ilişki yokken esneklik puanlarında özdisiplinin anlamlı bir ilişkisi vardır.

3.2.3.3. Mizahın Esnekliğe Etkisinde Kişilik Özelliklerinin Rolü

Korelasyonel bulgularda bazı kişilik özellikleri ve esneklik arasındaki ilişkilerin araştırma koşullarına göre farklılaştığı görülmektedir (bk. Tablo 3.21). Bu bilgiler göz önüne alınarak, mizahın esneklik üzerindeki etkisinde kişilik özelliklerinin rolünü incelemek için birtakım doğrusal regresyon ve düzenleyicilik analizleri yaratıcılıkta olduğu gibi uygulanmıştır.

Bu bağlamda araştırma koşulları (kontrol, KYM, KGM) arasındaki regresyon (kişilik özelliklerinin yaratıcılık üzerindeki) farklarını belirlemek amacıyla koşullardan biri referans değer olarak alınmıştır. Kukla değişkenler Tablo 3.8’de gösterilmektedir. Ayrıca yöntemin ayrıntıları ilgili bölümde yer almaktadır.

3.2.3.3.1. Olumsuz Değerliğin Düzenleyici Rolü

İlk olarak koşullar bazında olumsuz değerliğin esneklik üzerindeki etkisine bakmak için yapılan basit doğrusal regresyon analizlerinde yalnızca KYM koşulunda olumsuz değerliğin esnekliği anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Kontrol koşulunda ise olumsuz değerliğin esneklik üzerinde marjinal bir etkisi bulunmaktadır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 3.22’de gösterilmiştir. Koşullar bazında yapılan basit doğrusal regresyonlar için tüm verilerin dağılımı ve eğilimler Grafik 3.15’te gösterilmiştir.

Tablo 3.22: Koşullar bazında olumsuz değerliğin esneklik üzerindeki etkisi

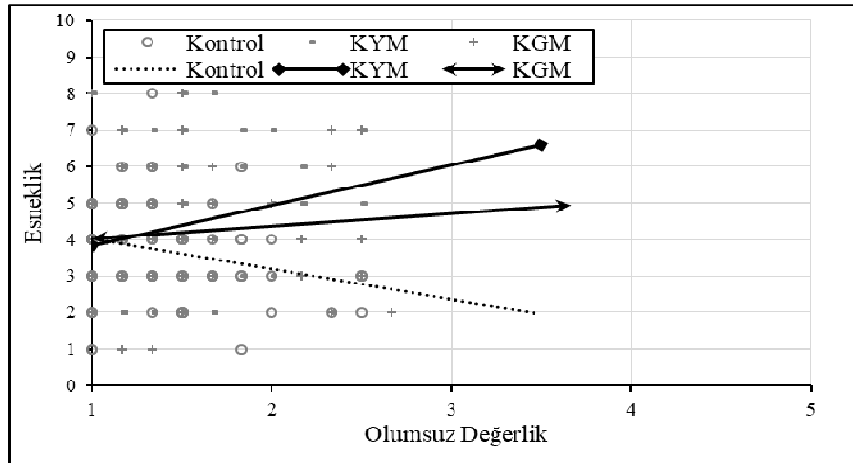
Koşullar	Yordayıcı değişken	b	SH	β	t	p	%95 CI		F	R ²
							Alt S.	Üst S.		
Kontrol (N=65)	(sabit)	4.84	0.62	-	7.77**	0.000	3.60	6.09	3.78 ⁺	0.06
	Olumsuz Değerlik	-0.89	0.42	-0.24	-1.94 ⁺	0.056	-1.67	0.02		
KYM (N=70)	(sabit)	2.75	0.80	-	3.43**	0.001	1.15	4.35	4.09 [*]	0.04
	Olumsuz Değerlik	1.09	0.54	0.24	2.02 [*]	0.047	0.15	2.17		
KGM (N=70)	(sabit)	3.67	0.70	-	5.25**	0.000	2.28	5.07	0.58	0.01
	Olumsuz Değerlik	0.35	0.45	0.09	0.76	0.448	-0.56	1.25		
Toplam (N=205)	(sabit)	3.72	0.42	-	8.84**	0.000	2.89	4.55	0.76	0.00
	Olumsuz Değerlik	0.24	0.28	0.06	0.87	0.386	-0.31	0.80		

* $p < .05$; ** $p < .01$; + $p < .10$; ^a Yordanan değişken = Esneklik

Eşitlik 3.7’de görüldüğü üzere mizahın esneklik üzerindeki etkisinde olumsuz değerliğin rolünü incelemek amacıyla yapılan düzenleyicilik analizinde (çoklu doğrusal regresyon) referans değer olarak kontrol koşulu kullanılmıştır. Düzenleyicilik analizi sonucunda D_{KYM} ile olumsuz değerliğin esneklik üzerindeki etkileşimi anlamlı bulunmuştur. İlgili regresyon analizinin sonuçları Tablo 3.23’te gösterilmiştir. KYM ve KGM koşulları arasındaki farkı belirlemek amacıyla da referans değerini KYM koşulu olarak kullandığı ikinci bir analiz daha Eşitlik 3.8’deki gibi uygulanmıştır ancak anlamlı bir etkileşim bulunamamıştır.

$$Y = b_0 + b_1W_{olumsuzdeğerlik} + b_2D_{KYM} + b_3D_{KGM} + b_4D_{KYM}W_{olumsuzdeğerlik} + b_5D_{KGM}W_{olumsuzdeğerlik} \quad (3.7)$$

$$Y = b_0 + b_1W_{olumsuzdeğerlik} + b_2D_{Kontrol} + b_3D_{KGM} + b_4D_{Kontrol}W_{olumsuzdeğerlik} + b_5D_{KGM}W_{olumsuzdeğerlik} \quad (3.8)$$

Grafik 3.15: Olumsuz değerliğin esnekliğe etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

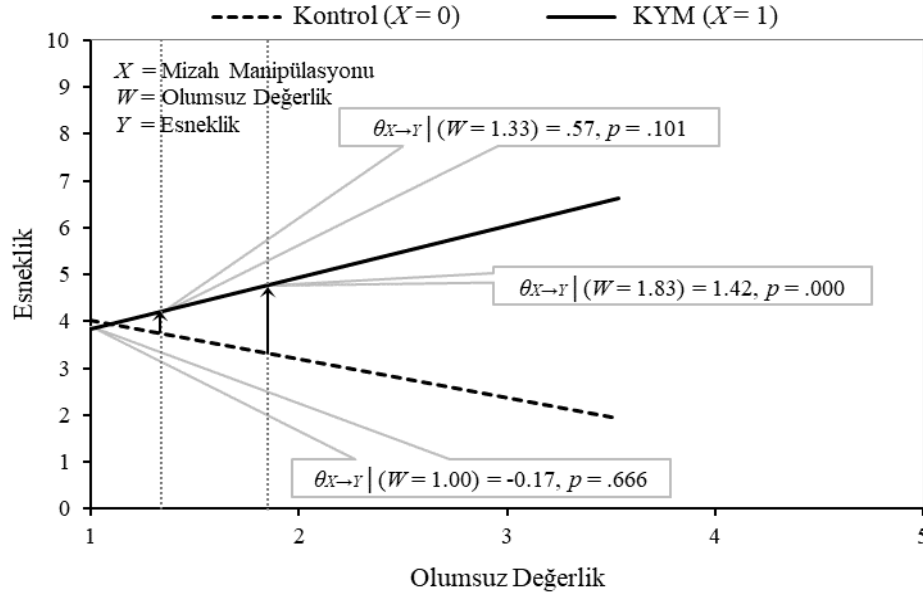
Tablo 3.23: Kontrol grup referansında mizah ve olumsuz değerliğin etkileşimi

Model değişkenleri	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 CI		ΔR^2	R^2
					Alt S.	Üst S.		
Yordayıcı değişkenler								
(sabit)	4.84	0.72	6.68*	0.000	3.41	6.27	-	-
Temel etkiler								
Olumsuz Değerlik	-0.82	0.49	-1.67 ⁺	0.096	-1.80	0.15	-	-
D_{KYM}	-2.09	1.02	-2.04*	0.043	-4.11	0.07	-	-
D_{KGM}	-1.17	1.00	-1.17	0.245	-3.15	0.81	-	-
2 yönlü etkileşimler								
D_{KYM} * Dışadönüklük	1.92	0.69	2.76**	0.006	0.55	3.29	-	-
D_{KGM} * Dışadönüklük	1.17	0.67	1.76 ⁺	0.081	-0.14	2.49	-	-
Model^a	-	-	-	-	-	-	0.04*	0.07*
							ΔF : 3.88	F : 2.86

* $p < .05$; ** $p < .01$; Yordanan değişken = Esneklik; ^a Referans = Kontrol Koşulu

D_{KYM} ile olumsuz değerliğin esneklik üzerindeki etkileşimini derinlemesine incelemek amacıyla yapılan eğim analizinde (slope analysis) düzenleyici değişkenin dağılımının 16'nci (düşük olumsuz değerlik), 50'nci (ortalama olumsuz değerlik) ve 84'üncü yüzdebirliklerinde (yüksek olumsuz değerlik) koşullar arasındaki farkın anlamlılığı test edilmiştir (Hayes 2013: 250). Analiz sonucunda yüksek olumsuz değerlikte koşullar arasındaki fark anlamlıyken ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 1.83) = 1.42, SH = .40, p = .000, 95\% CI [0.64, 2.2]$), düşük ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 1.00) = -0.17, SH = .40, p = .666$) ve ortalama olumsuz değerlikte ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 1.33) = .47, SH = .28, p = .101$) farklar anlamsızdır. Grafik 3.16 ilgili sonucun görsel sunumunu göstermektedir.

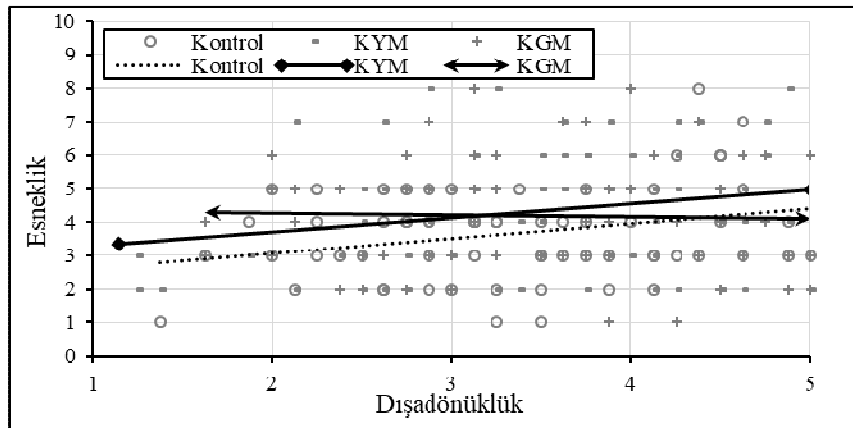
Sonuç olarak olumsuz değerliği yüksek bireylerde kendini yıkıcı mizah, kontrol koşuluna kıyasla esnekliği anlamlı olarak artırmaktadır. Kendini geliştirici mizah aynı etkiyi göstermemiştir ancak marjinal bir artış olduğu görülmektedir (bk. Tablo 3.23).

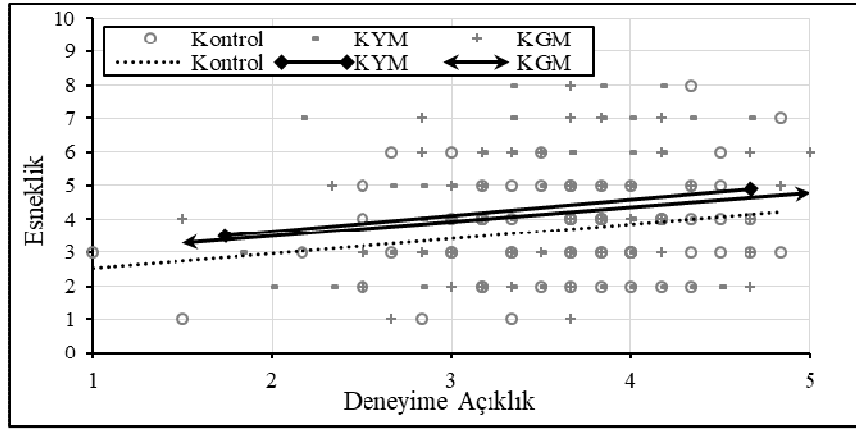
Grafik 3.16: Göreceli düşük, orta ve yüksek olumsuz değerlikte mizahın esneklik üzerindeki koşullu etkileri

3.2.3.3.2. Diğer Kişilik Özelliklerinin Rolü

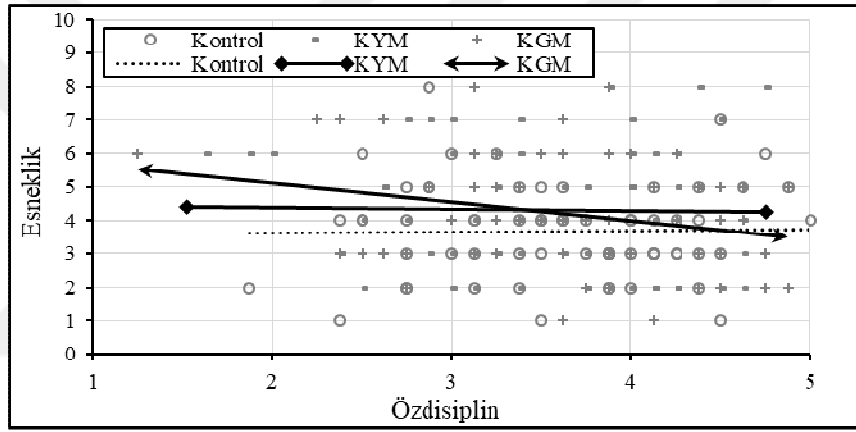
Olumsuz değerlik dışındaki diğer kişilik özellikleri ve mizahın esneklik üzerindeki etkileşimleri anlamsız olduğu için regresyon analizi bulguları rapor edilmemiştir. Ancak bazı fikirler vermesi amacıyla ilgili regresyonların grafikleri ve verilerin dağılımı koşullar bazında gösterilmiştir. Grafik 3.17, Grafik 3.18, Grafik 3.19, Grafik 3.20 ve Grafik 3.21 ilgili sonuçların görsel sunumlarını göstermektedir.,

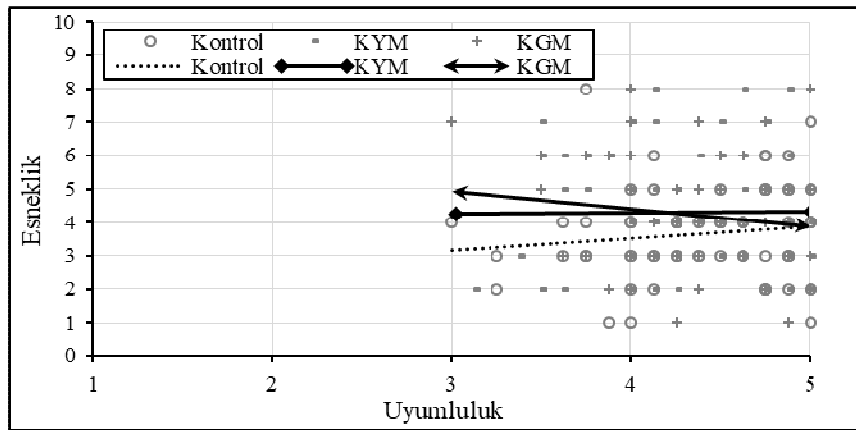
Grafik 3.17: Dışadönüklüğün esnekliğe etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

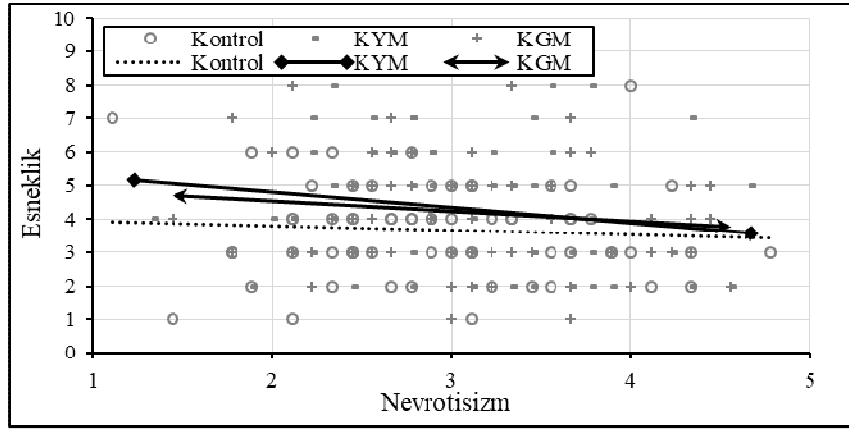
Grafik 3.18: Deneyime açıklığın esnekliğe etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

Grafik 3.19: Özdisiplinin esnekliğe etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

Grafik 3.20: Uyumluluğun esnekliğe etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

Grafik 3.21: Nevrotisizmin esnekliğe etkisinde eğilimler ve verilerin dağılımı

3.2.3.4. Esnekliğin Mizah Kullanım Tarzlarıyla İlişkisi

Mizah kullanım tarzlarının esneklik puanları ile ilişkileri, yaratıcılıkla olan ilişkilerle karşılaştırmalı olarak Tablo 3.24'te gösterilmiştir.

Tablo 3.24: Esneklik ve mizah tarzları arasındaki ilişkiler

Mizah Tarzları	Toplam		Kontrol		KYM		KGM	
	E	Y	E	Y	E	Y	E	Y
Katılımcı	.13	.15*	.16	.12	.24*	.20	-.01	.17
Kendini Geliştirici	.09	.01	.21	.09	.13	-.02	-.01	.11
Saldırgan	.10	.06	-.15	-.14	.30*	.21	.08	.01
Kendini Yıkıcı	.10	.03	-.12	-.20	.23	.09	.15	.15

* $p < .05$; ** $p < .01$; E = Esneklik; Y = Yaratıcılık

İlişkiler incelendiğinde esneklik ile mizah tarzları arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Aynı şekilde kontrol grubunda ve KGM koşulunda da ilişki yoktur. Ancak KYM koşulunda katılımcı ve saldırgan mizahın esneklik ile pozitif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Olası düzenleyicilikler için bakıldığında ise saldırgan mizahın esneklikle, kontrol grubunda negatif yönde bir ilişkisi varken KYM ve KGM koşullarında ilişkinin pozitif yöne döndüğü görülmektedir. Aynı bulgu kendini yıkıcı mizah tarzı için de geçerlidir. Dolayısıyla ilgili mizah kullanım tarzlarının düzenleyici etkilerine bakılmıştır.

3.2.3.5. Mizahın Esnekliğe Etkisinde Mizah Tarzlarının Rolü

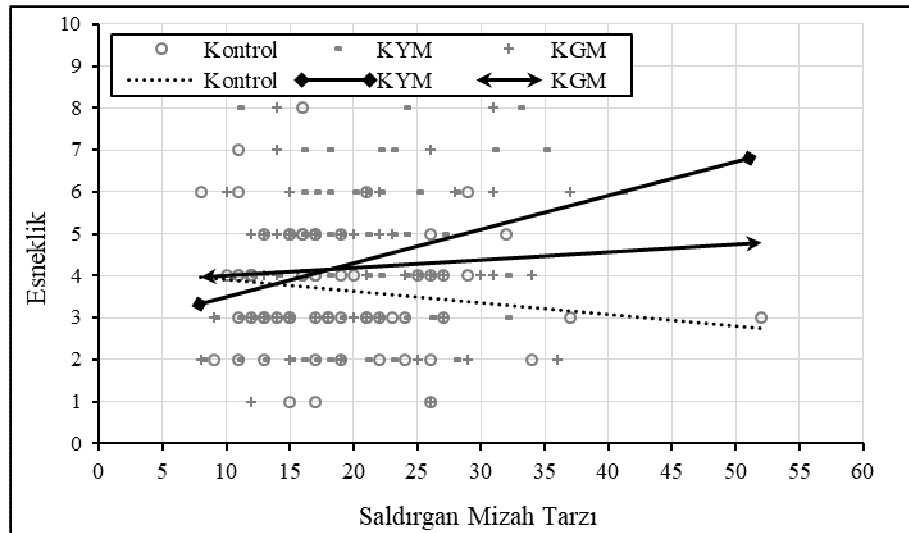
3.2.3.5.1. Saldırgan Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü

Her bir araştırma koşulu için saldırgan mizahın esneklik üzerindeki etkileri Tablo 3.25'te gösterilmiştir. Saldırgan mizah tarzının sadece KYM koşulunda esneklik üzerinde anlamlı etkisi bulunmaktadır. Verilerin dağılımı ve eğilimler Grafik 3.22'de gösterilmiştir.

Tablo 3.25: Koşullar bazında saldırgan mizahın esneklik üzerindeki etkisi

Koşullar	Yordayıcı değişken	b	SH	β	t	p	%95 CI		F	R ²
							Alt S.	Üst S.		
Kontrol (N=65)	(sabit)	4.19	0.46	-	9.13**	0.000	3.27	5.11	1.46	0.02
	Saldırgan Mizah	-0.03	0.02	-0.15	-1.21	0.231	-0.07	0.02		
KYM (N=70)	(sabit)	2.70	0.66	-	4.08**	0.000	1.38	4.02	6.57*	0.09
	Saldırgan Mizah	0.08	0.31	0.30	2.56*	0.013	0.02	0.14		
KGM (N=70)	(sabit)	3.82	0.61	-	6.29**	0.000	2.60	5.03	0.52	0.01
	Saldırgan Mizah	0.02	0.03	0.08	0.64	0.523	-0.04	0.08		
Toplam (N=205)	(sabit)	3.61	0.34	-	10.68**	0.000	2.94	4.28	0.15	0.01
	Saldırgan Mizah	0.02	0.02	0.10	1.44	0.151	-0.01	0.56		

* $p < .05$; ** $p < .01$; + $p < .10$; ^a Yordanan değişken = Esneklik

Grafik 3.22: Saldırgan mizah tarzının esneklik üzerindeki eğilimleri

Düzenleyicilik analizinde daha önce uygulanan kukla değişken yöntemleri uygulanmıştır. Eşitlik 3.9'daki şekilde yapılan analizler sonucunda D_{KYM} ile saldırgan mizah arasındaki etkileşim anlamlı bulunmuştur (bk. Tablo 3.26). Referans grup olarak KYM'nin alındığı Eşitlik 3.10'daki regresyon analizinde $D_{Kontrol}$ ile saldırgan mizah arasında anlamlı bir ortak etki bulunamamıştır ($b = -.06$, $SH = .04$, $p = .131$).

$$Y = b_0 + b_1W_{saldırganmizah} + b_2D_{KYM} + b_3D_{KGM} + b_4D_{KYM}W_{saldırganmizah} + b_5D_{KGM}W_{saldırganmizah} \quad (3.9)$$

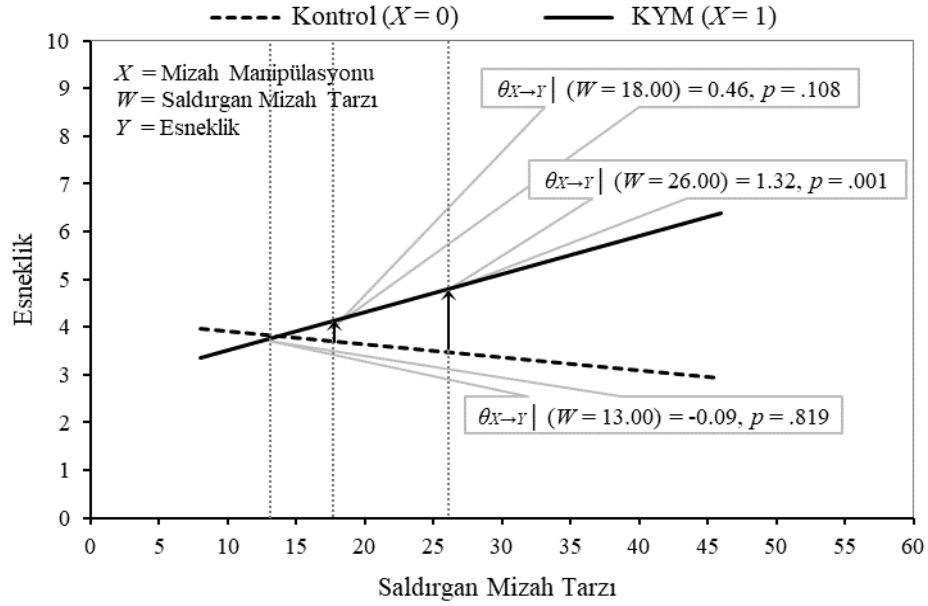
$$Y = b_0 + b_1W_{saldırganmizah} + b_2D_{Kontrol} + b_3D_{KGM} + b_4D_{Kontrol}W_{saldırganmizah} + b_5D_{KGM}W_{saldırganmizah} \quad (3.10)$$

Tablo 3.26: Kontrol grup referansında mizah ve saldırgan mizah tarzının etkileşimi

Model değişkenleri	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 CI		ΔR^2	R^2
					Alt S.	Üst S.		
Yordayıcı değişkenler (sabit)	4.19	0.52	8.01**	0.000	3.16	5.22	-	-
Temel etkiler								
Saldırgan Mizah	-0.03	0.03	-1.06	0.290	-0.08	0.02	-	-
D_{KYM}	-1.49	0.80	-1.86	0.065	-3.07	0.09	-	-
D_{KGM}	-0.38	0.80	-0.47	0.638	-1.95	1.19	-	-
2 yönlü etkileşimler								
$D_{KYM} * \text{Saldırgan Mizah}$	0.11	0.04	2.78**	0.006	0.03	0.18	-	-
$D_{KGM} * \text{Saldırgan Mizah}$	0.05	0.04	1.19	0.234	-0.03	0.12	-	-
Model^a	-	-	-	-	-	-	0.04*	0.07*
							$\Delta F: 3.88$	$F: 3.06$

* $p < .05$; ** $p < .01$; Yordanan değişken = Esneklik; ^a Referans = Kontrol Koşulu

D_{KYM} ile saldırgan mizah arasındaki etkileşimi derinlemesine incelemek amacıyla yapılan eğim analizinde (slope analysis) düzenleyici değişkenin dağılımının 16'ncı (düşük saldırgan mizah), 50'nci (ortalama saldırgan mizah) ve 84'üncü yüzdebirliklerinde (yüksek saldırgan mizah) koşullar arasındaki farkın anlamlılığı test edilmiştir (Hayes 2013: 250). Analiz sonucunda düşük ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 13) = -0.09$, $SH = .37$, $p = .819$) ve ortalama saldırgan mizah tarzında ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 18) = 0.46$, $SH = .28$, $p = .108$) koşullar arasındaki fark anlamsızken, yüksek saldırgan mizah tarzında ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 26) = 1.32$, $SH = .38$, $p = .001$, 95% CI [0.58, 2.06]) fark anlamlıdır. Grafik 3.23 ilgili sonucun görsel sunumunu göstermektedir.

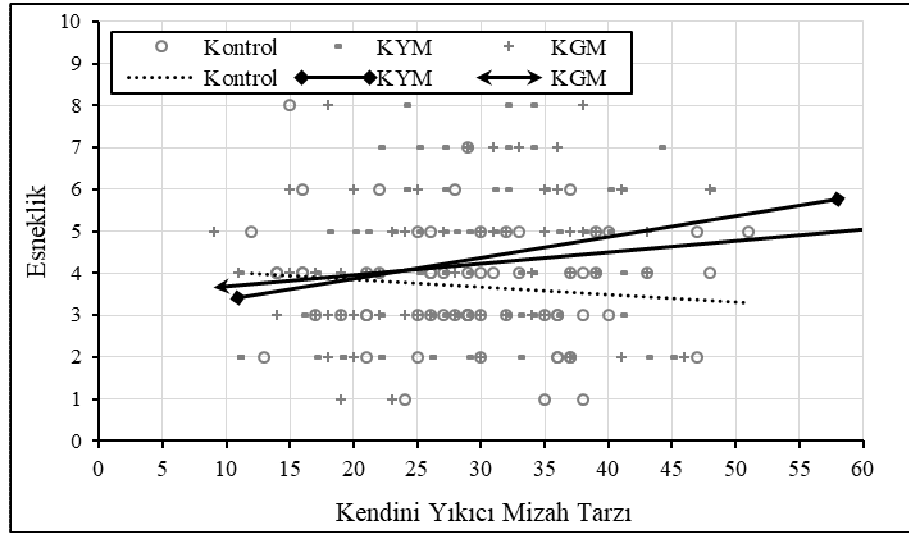

Grafik 3.23: Göreceli düşük, orta ve yüksek saldırgan mizah tarzı kullanımında mizahın esneklik üzerindeki koşullu etkileri

Sonuç olarak kendini yıkıcı mizah karikatürleri alan bireylerde saldırgan mizahın esneklik üzerindeki etkisi kontrol koşulundaki bireylere göre anlamlı olarak farklıdır. Yani saldırgan mizahın bilişsel esneklik üzerindeki olumsuz etkisi kendini yıkıcı mizah karikatürleri alan katılımcılarda ortaya çıkmamıştır.

3.2.3.5.2. Kendini Yıkıcı Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü

Tablo 3.24 incelendiğinde kendini yıkıcı mizah tarzının esneklik ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı görülmektedir. Bu yüzden koşullar bazında yapılan regresyon analizlerinde de anlamlı bir yordama ortaya çıkmayacağı için ilgili bulgular verilmemiştir. Ancak KYM koşulunda kendini yıkıcı mizah tarzı kullanımının esneklik üzerinde marjinal bir yordama gücü bulunmaktadır; $b = .049$, $SH = .025$; $p = .051$. İlgili verilerin dağılımı ve eğilimler Grafik 3.24'te gösterilmiştir. Bunun yanında koşullar bazında ilişkiler incelendiğinde KYM koşulundaki pozitif ilişkinin kontrol koşulunda negatif yönde bir ilişkiye dönüştüğü görülmektedir. Dolayısıyla kendini yıkıcı mizah tarzının düzenleyici etkisi araştırılmıştır.

Grafik 3.24: Kendini yıkıcı mizah tarzının esneklik üzerindeki eğilimleri

Eşitlik 3.11'deki şekilde yapılan analizler sonucunda D_{KYM} ile kendini yıkıcı mizah tarzı arasındaki etkileşim anlamlı bulunmuştur (bk. Tablo 3.27). Referans grup olarak KYM'nin alındığı Eşitlik 3.11'deki regresyon analizinde D_{KGM} ile kendini yıkıcı mizah tarzı arasında anlamlı bir ortak etki bulunamamıştır, $b = -.02$, $SH = .03$, $p = .468$.

$$Y = b_0 + b_1 W_{kendiniyıkıcı} + b_2 D_{KYM} + b_3 D_{KGM} + b_4 D_{KYM} W_{kendiniyıkıcı} + b_5 D_{KGM} W_{kendiniyıkıcı} \quad (3.11)$$

$$Y = b_0 + b_1 W_{kendiniyıkıcı} + b_2 D_{Kontrol} + b_3 D_{KGM} + b_4 D_{Kontrol} W_{kendiniyıkıcı} + b_5 D_{KGM} W_{kendiniyıkıcı} \quad (3.12)$$

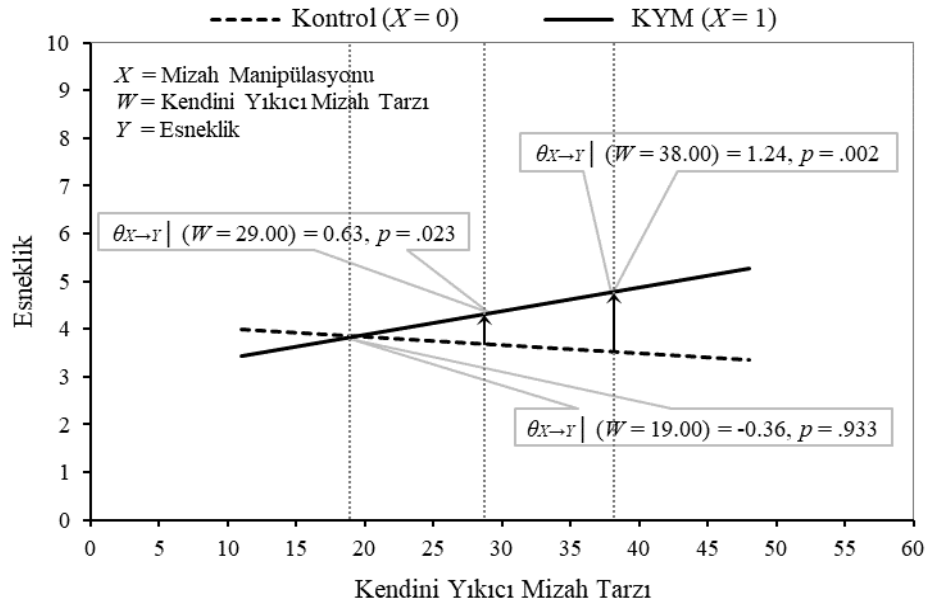
Tablo 3.27: Kontrol grup referansında mizah ve KYM tarzının etkileşimi

Model değişkenleri	b	SH	t	p	%95 CI		ΔR^2	R^2
					Alt S.	Üst S.		
Yordayıcı değişkenler								
(sabit)	4.19	0.68	6.20**	0.000	2.86	5.53	-	-
Temel etkiler								
Kendini Yıkıcı Mizah	-0.02	0.02	-0.80	0.422	-0.06	0.03	-	-
D_{KYM}	-1.31	0.96	-1.37	0.174	-3.20	0.58	-	-
D_{KGM}	-0.77	0.93	-0.84	0.405	-2.60	1.05	-	-
2 yönlü etkileşimler								
D_{KYM} * Kendini Yıkıcı Mizah	0.07	0.03	2.13*	0.034	0.01	0.13	-	-
D_{KGM} * Kendini Yıkıcı Mizah	0.04	0.03	1.46	0.146	-0.02	0.10	-	-
Model^a	-	-	-	-	-	-	0.02	0.06*
							$\Delta F: 2.37$	$F: 2.59$

* $p < .05$; ** $p < .01$; Yordanan değişken = Esneklik; ^a Referans = Kontrol Koşulu

D_{KYM} ile kendini yıkıcı mizah tarzı arasındaki etkileşimi derinlemesine incelemek amacıyla yapılan eğim analizinde (slope analysis) düzenleyici değişkenin dağılımının 16'ncı (düşük kendini yıkıcı mizah tarzı), 50'nci (ortalama kendini yıkıcı mizah tarzı) ve 84'üncü yüzdebirliklerinde (yüksek kendini yıkıcı mizah tarzı) koşullar arasındaki farkın anlamlılığı test edilmiştir (Hayes 2013: 250). Analiz sonucunda düşük kendini yıkıcı mizah tarzında koşullar arasındaki fark anlamsızken ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 19) = -0.04, SH = .42, p = .933$), ortalama ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 29) = 0.63, SH = .28, p = .023, 95\% CI [0.09, 1.18]$) ve yüksek kendini yıkıcı mizah tarzında ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 38.00) = 1.24, SH = .39, p = .002, 95\% CI [0.47, 2.01]$) farklar anlamlıdır. Grafik 3.25 ilgili sonucun görsel sunumunu göstermektedir.

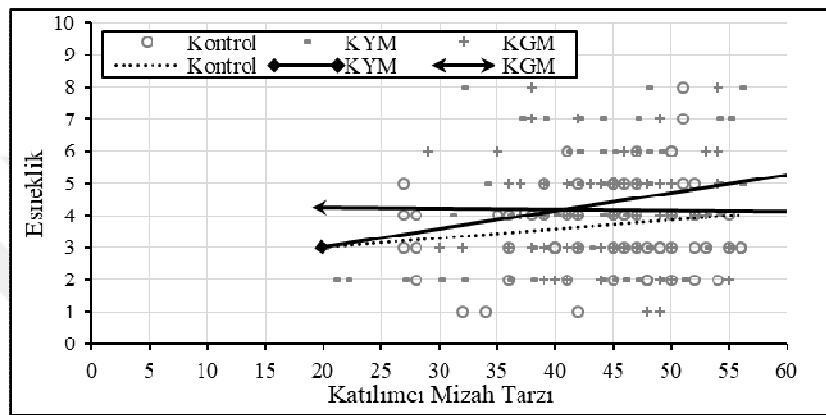
Sonuç olarak katılımcılarda kendini yıkıcı mizah tarzı arttıkça bilişsel esneklik puanları azalırken, kendini yıkıcı mizahla ilgili karikatürler gösterildiğinde esneklikteki bu azalış anlamlı olarak bir artışa dönüşmektedir. Grafik 3.24 incelendiğinde aynı etki kendini geliştirici mizah karikatürlerinde de gözükse de bu artış anlamlı bir artış değildir.

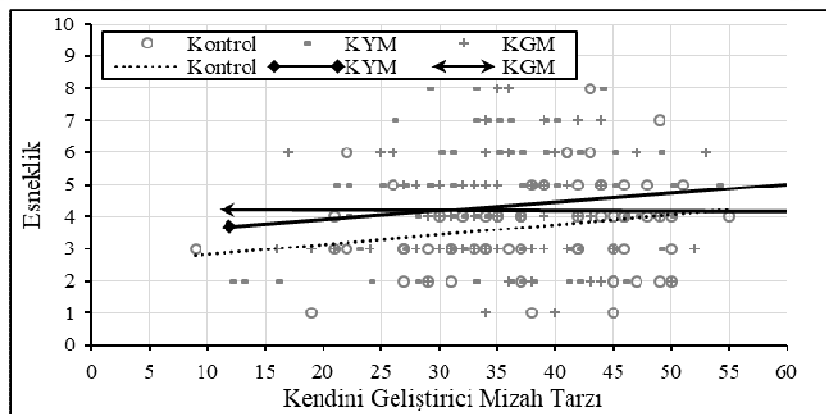
Grafik 3.25: Göreceli düşük, orta ve yüksek kendini yıkıcı mizah tarzı kullanımında mizahın esneklik üzerindeki koşullu etkileri

3.2.3.5.3. Diğer Mizah Tarzlarının Rolü

Saldırgan ve kendini yıkıcı mizah tarzları dışındaki diğer mizah tarzlarının koşullara göre eğilimleri ve verilerininin dağılımları Grafik 3.26 ve Grafik 3.27'de gösterilmiştir. Anlamli sonuçlar bulunamasa da ilgili grafikler mizahi karikatürlerin esneklik üzerindeki etkisinde mizah tarzlarının rolünü görsel olarak sunmaktadır.

Grafik 3.26: Katılımcı mizah tarzının esneklik üzerindeki eğilimleri

Grafik 3.27: Kendini geliştirici mizah tarzının esneklik üzerindeki eğilimleri

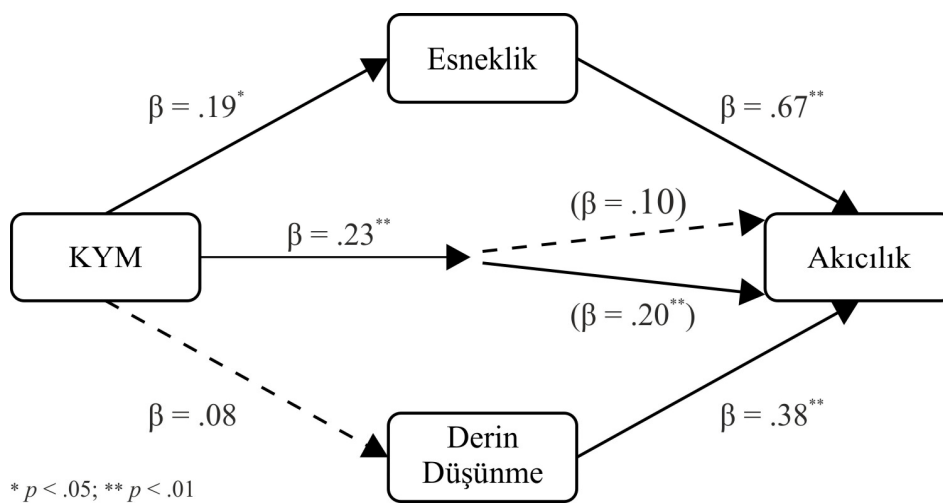
3.2.4. Mizah Tarzlarının Yaratıcılığa Etkisinde Esnekliğin Aracı Rolü

Mizah tarzlarının akıcılık puanları üzerindeki etkisinde esnekliğin aracılığını test etmek için yapılan analizlerde, düzenleyicilik analizlerinde kullanılan ve kontrol grubunun referans alındığı kukla değişkenler (D_{KGM} ve D_{KYM}) kullanılmıştır. Analiz sonucunda esneklik, akıcılık puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olarak bulunmuştur, $b =$

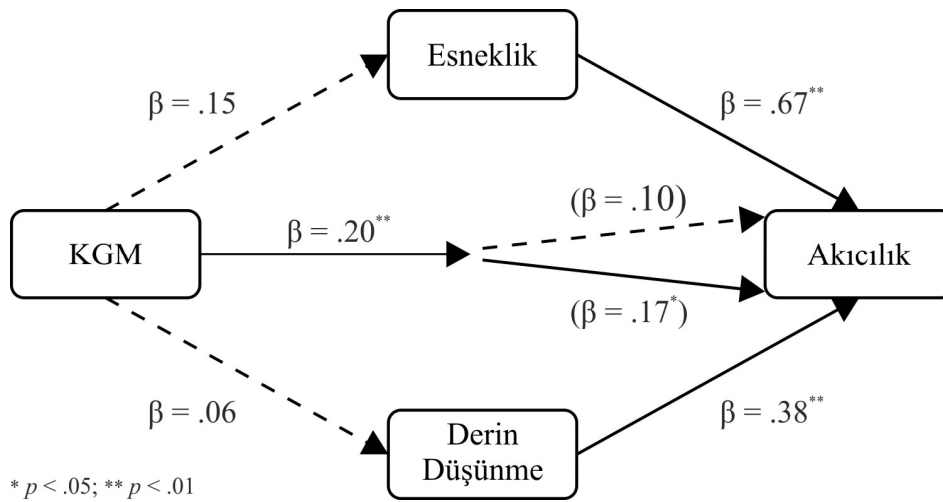
1.26, $SH = .10$, $t(201) = 12.92$, $p < .001$, 95% CI [1.07, 1.46]. KYM tarzı da esnekliğin anlamlı bir yordayıcısı olarak bulunmuştur, $b = .64$, $SH = .28$, $t(202) = 2.28$, $p = .023$, 95% CI [3.28, 4.07]. Ancak esneklik puanları kontrol edildiğinde; KYM tarzının akıcılık puanları üzerindeki anlamlı etkisi ($b = 1.48$, $SH = .52$, $t(202) = 2.83$, $p = .005$, 95% CI [.45, 2.52]), anlamsız bir seviyeye gelmiştir, $b = .67$, $SH = .39$, $t(201) = 1.72$, $p = .087$, 95% CI [-0.10, 1.45]. KYM'nin akıcılık üzerindeki göreceli dolaylı etkisine bakıldığında esnekliğin aracı rolü anlamlı bulunmuştur, $b = .81$, $SH = .36$, 95% CI [0.10, 1.52].

KGM tarzına bakıldığında ise esneklik üzerindeki yordayıcı etkisi marjinaldir, $b = .51$, $SH = .28$, $t(202) = 1.82$, $p = .070$, 95% CI [-0.04, 1.06]. Esneklik puanları kontrol edildiğinde; KGM tarzının akıcılık puanları üzerindeki anlamlı etkisi ($b = 1.26$, $SH = .52$, $t(202) = 2.42$, $p = .016$, 95% CI [.23, 2.30]), anlamsız bir seviyeye gelmiştir, $b = .62$, $SH = .39$, $t(201) = 1.59$, $p = .112$, 95% CI [-0.15, 1.40]. KGM'nin akıcılık üzerindeki göreceli dolaylı etkisine bakıldığında esnekliğin aracı rolü anlamlı bulunmuştur, $b = .64$, $SH = .34$, 95% CI [0.02, 1.34].

Derin düşünme için ayrıca yapılan analizlerde aracılık bulunamamıştır. Şekil 3.1 ve Şekil 3.2 esnekliğin anlamlı aracı etkisini ve derin düşünmenin anlamsız aracılığının görsel sunumunu vermektedir.

Şekil 3.1: Kendini yıkıcı mizahın akıcılığa etkisinde esnekliğin aracı rolü

Şekil 3.2: Kendini geliştirici mizahın akıcılığa etkisinde esnekliğin aracı rolü

3.2.5. Mizah Tarzlarının Kişilik Özellikleriyle İlişkisi

MTÖ'den ve TKÖÖ'den alınan puanlar arasındaki ilişkiler Tablo 3.28'de gösterilmektedir. Katılımcı mizahın, kendini geliştirici mizahın ve saldırgan mizahın dışadönüklük, deneyime açıklık ve uyumluluk özellikleriyle ilişkisi anlamlı bulunmuştur. Kendini geliştirici mizahın nevrozizm ile ilişkisi anlamlıyken kendini yıkıcı mizahın sadece özdisiplin ile ilişkisi anlamlıdır. Saldırgan mizahın ise bütün kişilik özellikleriyle anlamlı ilişkileri bulunmaktadır.

Tablo 3.28: Mizah tarzları ve temel kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 Katılımcı Mizah	1									
2 Kendini Geliştirici Mizah	.51**	1								
3 Saldırgan Mizah	.19**	.05	1							
4 Kendini Yıkıcı Mizah	.28**	.32**	.31**	1						
5 Dışadönüklük	.47**	.28**	.27**	.04	1					
6 Deneyime Açıklık	.26**	.25**	.15*	.02	.51**	1				
7 Uyumluluk	.35**	.26**	-.20**	.12 ⁺	.19**	.28**	1			
8 Özdisiplin	-.05	-.06	-.17*	-.22**	.03	.14*	.33**	1		
9 Nevrotisizm	-.01	-.27**	.22**	.07	-.15*	-.08	-.09	-.02	1	
10 Olumsuz Değerlik	-.06	-.12 ⁺	.21**	.12	-.09	-.03	-.41**	-.13 ⁺	.16*	1

* $p < .05$; ** $p < .01$; ⁺ $p < .10$

3.3. Tartışma

3.3.1 Kontrol Bulguları

Araştırmanın ana bulgularından önce rapor edilen kontrol bulgularında farklı koşullardaki katılımcıların duygudurum, mizah kullanım tarzı ve temel kişilik özellikleri açısından farklılaşmadığı ortaya koyulmuştur. Aynı zamanda karikatürlerden duyulan hoşnutluk düzeyi de birbirine denk bulunmuştur. Kontrol bulgularında dikkati çeken bir durum kendini geliştirici mizah tarzında marjinal bir etki olduğudur. Ancak ana bulgulardaki bütün deneyler için bu mizah tarzı kontrol altında tutularak kovaryans analizi yapılmış ve etkilerde anlamlı değişiklikler görülmemiştir. Bu yüzden de bu mizah tarzının kontrol edilmediği analizler rapor edilmiştir. Genel anlamda ise manipülasyonlardan ve bağımlı değişken ölçümünden önce katılımcıların ilgili değişkenler açısından koşullara dengeli dağıldığı söylenebilir.

İşlem kontrolünde ise TKÖÖ'nün bağımlı değişken ölçümünden sonra yer almasının bir etkisi olup olmadığına bakılmıştır. Literatürde bahsedildiği ve Tablo 3.28'de de görüldüğü üzere MTÖ ve TKÖÖ alt boyutları arasında pek çok anlamlı ilişki bulunmaktadır. Hatta MTÖ'nün, kişilik özellikleri kontrol edildiğinde etkisini yitirdiğine dair, yani aslında kişilik özelliklerini ölçtüğüne dair eleştiriler de mevcuttur (Ruch ve Heintz 2013: 1-24). MTÖ'deki maddeler genel anlamda uzun ve bireyi düşünmeye sevk eden maddeler olduğu için bu kadar ilişkili her iki ölçeğin art arda verilmesinin birbirini etkilemesinden kaçınılmıştır. Ancak yaratıcılık puanlarının, TKÖÖ'deki alt boyutları etkilemesi daha düşük bir ihtimal olarak görülmüştür çünkü bu alt boyutlar sabit kişilik özellikleriyken, yaratıcılık bir performans ölçümüdür. Kısmi korelasyon analizleri incelendiğinde, yaratıcılık kontrol edildiğinde ilişkilerde neredeyse hiçbir değişim gözlemlenmemiştir. Dolayısıyla TKÖÖ'nün en sonda yer almasının doğru bir karar olduğu söylenebilir.

3.3.2. Yaratıcılığa İlişkin Bulgular

3.3.2.1. Mizahın Yaratıcılığa Etkisi

Mizah tarzlarının yaratıcılığa etkisine bakıldığında varyansların homojen olmadığı görülmektedir. Mevcut araştırma deseni için bu durum istenilen bir şeydir. Grafik 3.1 incelendiğinde, kontrol grubundaki standart sapmanın diğer gruplardan daha düşük olduğu görülmektedir ve varyansların heterojenliğini sağlayan durum da budur. Eğer varyanslar heterojense bu durumda incelenmesi gereken en önemli şeylerden biri manipülasyonların kişisel farklılıklara göre değişip değişmediğidir (Bryk ve Raudenbush 1998: 396-404). Bu bağlamda standart sapmanın sadece deney gruplarında artması, bu gruplardaki manipülasyonların etkisinde kişilik özelliklerinin olası rolünü gösterebilir. Gruplar yaratıcılık açısından karşılaştırılırken de varyansların homojenliği sayılığını gerektirmeyen Welch ANOVA uygulanmıştır.

Araştırmanın hipotezleri doğrultusunda karikatür alan katılımcıların almayan katılımcılara göre düşünce sayılarının daha fazla olacağı beklenmiştir (H1 ve H2). Aynı zamanda her iki mizah tarzı arasında bir fark beklenmemiştir (H3). Genel anlamda üç hipotez de desteklenmiştir. KYM ve KGM koşulları arasında bir fark bulunmazken her iki koşul da kontrol grubundaki katılımcılardan daha çok düşünce üretmiştir. İlgili bulgu göstermektedir ki mizahi öğelere maruz kalmak yaratıcılığın önemli bir dinamiği olan akıcılığı artırmıştır. Bu sonuç araştırmanın en temel bulgularından birisidir.

Sonuçlar incelendiğinde her iki mizah tarzına ait öğelerin etkisinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Araştırmada yalnızca iki mizah tarzına ait öğeler kullanılmıştır ve bu iki mizah tarzı da saldırgan ve katılımcı mizah kadar belirgin farklar içermeyen mizah tarzlarıdır. Gelecek çalışmalarda bu iki mizah tarzına ait görseller de oluşturup, bu açıdan da bakmak büyük faydalar sağlayabilir.

3.3.2.2. Yaratıcılığın Kişilik Özellikleri ile İlişkisi

Hipotezlerde belirtildiği üzere kontrol grubunda yaratıcılığın dışadönüklük ve deneyime açıklık ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkide olacağı öngörülmüştür (H4 ve H5). Ancak Tablo 3.7 incelendiğinde pozitif ilişkinin sadece dışadönüklükle olduğu görülmektedir. Yani hipotez 5 desteklenmemiştir ancak deneyime açıklık ile ilişki de görece yüksektir ve hatta tüm katılımcıların dahil edildiği analizlerde dışadönüklük ile birlikte anlamlı ilişkiye sahip iki kişilik özelliğinden biridir (bk. Tablo 3.6). Kontrol grubunda ilişkinin anlamsız olmasının olası bir sebebi katılımcı sayısının yetersiz gelmesidir.

Olumsuz değerlik ise kontrol grubunda anlamlı ilişki gösteren üçüncü değişkendir. Ancak bu ilişki negatif yöndedir. Yani katılımcılar kendilerine olumsuz atıflarda buldukça yaratıcılıkları da düşmektedir. Bu ilişki mizah koşullarında görülmemiştir. Bu da olumsuz değerlik yaratıcılık ile negatif yönde ilişkisinde mizahi öğelerin düzenleyici bir rolü olduğunu gösterebilir. Mizah, olumsuz değerliğin yaratıcılık üzerindeki olumsuz etkisini ortadan kaldırmıştır.

Tüm bu ilişkiler doğrultusunda dışadönüklük ve deneyime açıklığın yaratıcılık ile belirli düzeylerde ilişkisi olduğu söylenebilir. Bu durum literatürdeki bilgilerle tutarlıdır (Chamorro-Premuzic ve Reichenbacher 2008: 1095-1101). Ayrıca bu iki kişilik özelliği ve olumsuz değerlik özelliği koşullar bazında farklılık gösterdiği için düzenleyici etkilerine bakılmıştır. Özellikle var olan tüm ilişkilerin KYM koşulunda olumlu yönde zirveye ulaşması dikkat çekicidir.

3.3.2.3. Mizahın Yaratıcılığa Etkisinde Kişilik Özelliklerinin Rolü

Mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin düzenleyici rolünü incelemek amacıyla yapılan analizlerde kukla değişken yöntemi uygulanmıştır. Bundan sonraki aşamada bulgular tartışılmadan önce istatistiksel olarak mutlaka belirtilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır.

Öncelikle çoklu doğrusal regresyon analizi için kurulan denklemler incelendiğinde koşullardan biri referans değer olarak alınırken diğer iki koşulun referans değerden farkları denkleme sokulmuştur (ör. Eşitlik 3.1). Bu tarz denklemlerde temel varsayım referans değer dışındaki diğer iki değişkenin de regresyon eğiminin referans değerden farklı olacağıdır. Yani bu tarz bir denklem kurulduğunda ve kontrol grubu referans olarak alındığında KYM ve KGM koşulunun her ikisinin de kontrol koşulundan farklı bir eğime sahip olmasını beklemek gerekmektedir. Diğer bir deyişle denklemdaki her iki etkileşimin de anlamlı olması beklenmektedir. Ancak mevcut çalışmada bunun yerine etkileşimlerden bir tanesi anlamlı olduğunda da bu etkileşim detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Analizlerin ikili karşılaştırmalar yerine üçlü karşılaştırmalarla başlamasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Öncelikle bu iki farklı analiz yönteminde anlamlılık yalnızca sınırdaki kaldığı durumlarda değişiklik gösterebilir. Üstelik denklemler ikili karşılaştırmayla kurmak yerine üçlü karşılaştırmayı tercih etmek genellikle anlamlılığın olumlu yönde değil, olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum deneyime açıklığın düzenleyici etkisinde de görülmüştür. Üçlü karşılaştırmada sonuç marjinal iken ikili karşılaştırmada anlamlılık ortaya çıkmıştır. Bu yöntemin kullanılmasındaki diğer bir sebep ise üç koşullu bir çalışmada her bir düzenleyicilik için ikili karşılaştırma yapmak ciddi anlamda daha kalabalık analizler gerektirmektedir ve okumayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca ikili karşılaştırma yapıldığı anda doğal olarak veriler bölünmektedir ve katılımcı sayısının üçte ikisi ile analizler yapılmaktadır. Son olarak belirtilmesi gereken diğer bir durum ise denklem üçlü karşılaştırmalarla kurulduğunda, etkileşimlerden birisi anlamlı olsa da derinlemesine incelemeye geçildiğinde, yani eğim analizlerinde, ikili karşılaştırmalar yapıldığı için ilk baştaki denklemin nasıl kurulduğunun bir önemi kalmamaktadır. Özetle denklem ne şekilde kurulursa kurulsun eğim analizindeki katsayılar da bir farklılık oluşmamaktadır. Bu yüzden de verileri bölmeden analizlerin sürdürülmesi daha sağlıklı görülmüştür.

3.3.2.3.1. Dışadönüklüğün Düzenleyici Rolü

Araştırmanın temel hipotezlerinden biri KGM manipülasyonu alan katılımcılarda dışadönüklük arttıkça üretilen düşünce sayılarının, KYM koşuluna göre anlamlı olarak daha fazla artacağıdır (H6). Bu hipotez desteklenmemiş ve tam aksi yönde sonuçlar ortaya çıkmıştır. Grafik 3.3 incelendiğinde KYM koşulundaki katılımcılarda dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkisinin KGM koşuluna göre anlamlı olarak daha fazla olduğu görülmektedir. Yani KGM koşulunda dışadönüklüğün ciddi bir etkisi bulunmazken bu etki KYM koşulunda ortaya çıkmaktadır. Ancak ikili karşılaştırmada sabitler arasındaki fark anlamlıdır. Yani dışadönüklüğün sıfır kabul edildiği durumlarda KGM tarzı KYM tarzına göre yaratıcılığı daha fazla artırmaktadır. Dışadönüklük arttıkça ise bu durum tam tersine dönmektedir.

Bu bulgu beklentilerin aksinde çıkan bir bulgudur. Literatürde dışadönüklük ile KGM tarzı pozitif yönde ilişkilirken KYM tarzı negatif yönde ilişkilidir (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340). Yaratıcılığın da dışadönüklük ile pozitif yönde ilişkili olduğu bilinmektedir (Chamorro-Premuzic ve Reichenbacher 2008: 1095-1101). Kontrol grubunda da bu ilişki anlamlı bulunmuştur. Tüm bu sebeplerden dolayı bu bulgunun tam tersi yönde çıkması beklenmiştir.

Beklentilerin aksinde çıkan bu sonucun ilk bakıştaki olası sebebi kültürel etkenlerdir. Ancak mizah tarzlarının kültürel farklılıklarını inceleyen çalışmalarda bulgulara göre KYM tarzı daha çok bireyci kültürlerde görülmektedir (Kalliny, Cruthirds ve Minor 2006: 121-131; Kazarian ve Martin 2006: 405-423). Hatta bireyci kültür ile KYM tarzı arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken toplulukçu kültür ile KYM tarzı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Kazarian ve Martin 2006: 405-423). Dolayısıyla KYM ile KGM tarzı arasında ortaya çıkan bu farkı kültür boyutlarından ziyade Türkiye kültürüne özel bir şekilde açıklamak daha sağlıklı olabilir. Bu bağlamda da literatürde ciddi bir eksik bulunmaktadır. Gelecekteki çalışmaların Türkiye kültüründe mizah tarzları ve mizah anlayışına dair detaylı bir inceleme sunması oldukça faydalı gözükmektedir.

Dışadönüklüğün düzenleyici etkisinde dikkati çeken önemli bir unsur ise dışadönüklüğün mizah tarzları ile ilişkisidir. Tablo 3.28 incelendiğinde dışadönüklük ile ilişkili olmayan tek mizah kullanım tarzının KYM tarzı olduğu görülmektedir. Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez (2015: 335-340) tarafından yapılan metaanaliz çalışmasında da benzer bir şekilde dışadönüklüğün en az ilişkide bulunduğu mizah tarzının KYM olduğu görülmektedir. Yine de dışadönüklük ile en az ilişkide bulunan bu mizah tarzının (KYM) manipülasyonunda dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkisi KGM manipülasyonundan fazla olmuştur. Bu durumun en muhtemel sebebi yaratıcılık ile yüksek ilişkide bulunan dışadönüklük ile birlikte yaratıcılıkla yine yüksek ilişkide bulunan ve aynı zamanda dışadönüklükle de ilişkili olan kendini geliştirici mizaha dair manipülasyonun (KGM), üretilen düşünce sayısındaki eşik değere kadar katkıda bulunmasıdır. Zaten yüksek dışadönüklüğe sahip bireylere tekrardan dışadönüklükle ilgili bir karikatür sunmak yerine, onlara dışadönüklükle ilişkisiz bir mizah unsuru (ör. Kendini yıkıcı mizah) sunmanın daha faydalı olduğu görülmüştür. Dışadönüklük ve mizah manipülasyonlarının etkileşimini daha iyi anlayabilmek için öncelikle bilişsel esneklik puanları üzerinde analizler yapılmış ve bu konu için ikinci bir deney tasarlanmıştır.

3.3.2.3.2. Deneyime Açıklığın Düzenleyici Rolü

Yaratıcılık ile deneyime açıklık arasında yüksek bir ilişki olduğu bilinmektedir (Chamorro-Premuzic ve Reichenbacher 2008: 1095-1101). Deneyime açıklığın mizah tarzları ile ilişkisine bakıldığında ise ilişkili olmayan tek mizah tarzı KYM tarzıdır (Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez 2015: 335-340). Tablo 3.28'deki ilişkiler de bu bulguyla tutarlıdır. Ancak dışadönüklük ile ilgili analizlerdekine benzer bir şekilde deneyime açıklığın yaratıcılık üzerindeki etkisi yalnızca KYM koşulunda anlamlı bulunmuştur (bk. Tablo 3.12). Deneyime açıklığın düzenleyici etkisine bakıldığında KYM koşulundaki katılımcıların kontrol grubundaki katılımcılara göre deneyime açıklık puanları arttıkça ürettikleri düşünce sayıları da anlamlı bir şekilde artmıştır (bk. Grafik 3.6). İlgili hipotezde ise mevcut bulgunun tam aksine, KGM koşulundaki artışın diğer kontrol koşulundan farklı olacağı beklenmiştir (H7).

Bu sonucun dışadönüklükle ilgili bulgulardan bazı farklılıkları bulunmaktadır. Öncelikle dışadönüklükte KYM ile kontrol grubu arasında bir fark yokken, deneyime açıklıkta KGM ile kontrol grubu arasında bir fark yoktur. Ayrıca deneyime açıklık yalnızca KYM koşulunda etkilidir. Yine de her iki kişilik özelliğinde de ortak olan şey, bu kişilik özellikleri arttıkça KYM tarzının yaratıcılık üzerindeki etkisinin daha çok arttığıdır. KYM tarzı da bu iki değişkenle ilişkisi olmayan tek mizah tarzıdır (bk. Tablo 3.28).

Dışadönüklükle ilgili bulgularda olduğu gibi bu durumun da makul açıklaması deneyime açıklığı yüksek bireylere, bu kişilik özelliği ile ilişkili mizah manipülasyonları (KGM) sunmanın yaratıcılık üzerindeki eşik değere takılmış olmasıdır. Deneyime açıklığı yüksek bireylere yine deneyime açıklık ile ilişkili mizah unsurları yerine başka tarz mizah unsurları sunmanın daha etkili olacağı anlaşılmıştır.

3.3.2.3.3. Olumsuz Değerliğin Rolü

Koşullar bazında kişilik özelliklerinin yaratıcılıkla ilişkisi incelendiğinde farklılık yaratan bir diğer değişken ise olumsuz değerliktir. Yalnızca kontrol koşulunda negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olan olumsuz değerlikle ilgili koşullar bazındaki regresyon analizleri incelendiğinde de bu durum görülmektedir (bk. Tablo 3.16). Yani olumsuz değerlik normal şartlar altında yaratıcılığı azaltan bir kişilik özelliği iken mizahi öğeler almak bu durumu tersine çevirmiştir. Ancak olumsuz değerliğin düzenleyici bir etkisi bulunamamıştır. Bu durumun sebebi ise verilerin genellikle çok düşük puanlar aralığında dağılmasıdır (taban etkisi).

Buradan ortaya çıkarılacak iki sonuç bulunmaktadır. Birincisi katılımcılar kendilerine olumsuz özellikleri atfetmede oldukça katıdırlar. Verilerin düşük puanlarda yığılması da bu durumu göstermektedir. İkincisi ise bireylerin kendilerine atfettiği olumsuz özellikler yaratıcılığı azaltmaktadır ancak mizah ile bu sorunun üstesinden gelinebilir. Bu durum da pek çok eğitim uygulamasında kullanılabilir. En azından öğrencilere mizahi öğeler sunmanın, onların kendilerine atfettiği olumsuz özelliklerin sonuçlarından kurtulmalarına yol açacağı düşünülebilir.

Son olarak ise sekizinci hipotezde nevrozisizmin düzenleyici bir rolü olacağı beklenmiştir ancak bu hipotez desteklenmediği gibi aksi yönde de bir bulgu ortaya çıkmamıştır. Tablo 3.28 incelendiğinde nevrozisizmin KGM tarzıyla negatif yönde anlamlı bir ilişkisi vardır ve bu bulgu literatürle tutarlıdır ancak KYM tarzı ile ilişki pozitif olsa da anlamlı değildir. Literatürdeki pozitif yönde anlamlı olan bu ilişki mevcut çalışmada bulunamamıştır.

3.3.2.4. Yaratıcılığın Mizah Kullanımıyla İlişkisi

Yaratıcılık puanları ile mizah kullanım tarzları arasındaki ilişkiler incelendiğinde koşullar bazında anlamlı hiçbir ilişki bulunamamıştır (bk. Tablo 3.18). Toplamda bakıldığında ise yaratıcılık ile ilişkisi bulunan tek mizah tarzı katılımcı mizahtır.

3.3.2.5. Mizahın Yaratıcılığa Etkisinde Mizah Tarzının Rolü

Tablo 3.18'deki ilişkiler incelendiğinde her ne kadar anlamlı ilişkiler bulunamasa da bazı bulgular dikkat çekmektedir. Örneğin KYM tarzı kontrol grubunda yaratıcılık ile negatif yönde ilişkiliyken, mizah koşullarında ilişki pozitif yönde çıkmıştır. Aynı sonuç saldırgan mizah tarzında da görülmüştür. Bu iki mizah tarzının ortak özelliği ise her ikisinin de uyumsuz mizah kategorisinde yer almasıdır.

Uyumsuz mizah tarzları ile ilgili olarak bu bulgulardan yorum yapmak güçtür. Çünkü hiçbir ilişki anlamlı değildir. Ancak sonuçlar göstermektedir ki her bir koşul için katılımcı sayısı arttığında bu sonuçların anlamlılığa doğru gitmesi de çok muhtemeldir. Her ne kadar sonuçlar anlamlı olmasa da tablonun söylediği şey, uyumsuz mizah yaratıcılık ile negatif yönde ilişkiliyken, mizahi öğelere maruz kalındığında bu negatif ilişki ortadan kalkacaktır. Bu sonucu istatistiksel olarak daha güçlü bir şekilde söylemek için de muhakkak ki büyük katılımcı gruplarıyla bu çalışmaların yapılması gerekmektedir. Literatürde yaratıcılık ve mizah tarzları ile ilgili çalışma sayısı oldukça kısıtlıdır. Bu bağlamda mevcut çalışma bu alana önemli bir giriş sağlamaktadır. Gelecek çalışmalarda sadece ilişkiyel olsa dahi büyük katılımcı gruplarıyla yaratıcılık ve mizah tarzları arasındaki ilişkiler incelenmelidir.

3.3.2.5.1. Saldırgan Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü

Saldırgan mizah tarzının koşullar bazında yaratıcılığa anlamlı bir etkisi bulunmasa da kendi aralarında bir farklılık olduğu gözükmemektedir. Grafik 3.10 incelendiğinde kontrol grubunda saldırgan mizah tarzı arttıkça yaratıcılığın da bir miktar azaldığı görülmektedir. KGM tarzında eğitim çok düşükken, KYM tarzında yukarıya doğru bir gidişat bulunmaktadır. Bu üç eğitim de kendi başına anlamsız iken, kontrol grubu referansında bakıldığında KYM koşulundaki artış anlamlıdır (bk. Tablo 3.19). Grafik 3.11 incelendiğinde özellikle yüksek saldırgan mizah tarzına sahip bireylerde kontrol ile KYM tarzı arasında ciddi bir fark bulunmaktadır.

Her ne kadar saldırgan mizah ve KYM, uyumsuz mizah tarzları olarak geçse de de KYM, saldırgan mizah tarzının olumsuz etkisini ortadan kaldırmıştır. Bu noktada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta, MTÖ'den alınan puanların yalnızca bireylerin günlük mizah kullanım tarzını yansıttığıdır. Ancak manipülasyon olarak KYM tarzında karikatürler göstermek bambaşka bir durumdur. Her ne kadar KYM da bu mizah tarzlarından biri olsa da genel anlamdaki mizahın eğlendirici etkisini görmezden gelmek mümkün değildir.

Gelecek çalışmalarda mutlaka üzerinde durulması gereken bir durum saldırgan mizah tarzının manipülasyonu olmalıdır. Eğer benzer bir bulgu saldırgan mizah manipülasyonunda da yakalanırsa o zaman mizahın genel eğlendirici etkisi üzerinde durulabilir. Böyle bir çalışma yapılmamıştır ve literatüre büyük bir katkı sağlayacaktır.

3.3.3. Esnekliğe İlişkin Bulgular

3.3.3.1. Mizahın Esnekliğe Etkisi

Mizahın esnekliğe etkisi için uygulanan analizler sonucunda anlamlı bir etki bulunmuştur ancak gruplar arası karşılaştırmalarda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

3.3.3.2. Esnekliğin Kişilik Özellikleriyle İlişkisi

Esnekliğin kişilik özellikleriyle ilişkisi incelendiğinde akıcılık puanlarındaki ilişkilere oldukça benzer ilişkiler olduğu görülmektedir (bk. Tablo 3.21). Bu durum da kişilik özellikleri ve akıcılık puanlarındaki ilişkilerde rol oynayan yolun bilişsel esneklik yolu olduğunu göstermektedir.

3.3.3.3. Mizahın Esnekliğe Etkisinde Kişilik Özelliklerinin Rolü

Akıcılık puanlarındaki dışadönüklüğün ve deneyime açıklığın düzenleyici rolleri esneklik puanlarında görülmemiştir. Bu bağlamda hatırlanacağı üzere bu kişilik özellikleriyle en çok ilişkide bulunan KGM tarzının, bu özellikleri ketlemesinin altında bilişsel esnekliği engellemesinin yatabileceğinden bahsedilmiştir. Ancak mevcut bulgular göstermektedir ki böyle bir durum söz konusu değildir. Yani dışadönüklük ve deneyime açıklık ile ilişkili olan KGM tarzının bu kişilik özelliklerinin etkisini ketlemesinin altında bilişsel esneklik yolunu engellemesi yatmamaktadır.

3.3.3.3.1. Olumsuz Değerliğin Düzenleyici Rolü

Mizah tarzları ve bilişsel esneklik puanları arasında düzenleyici rolü olan tek kişilik özelliği olumsuz değerliktir. Grafik 2.15 ve Grafik 2.16 incelendiğinde bu bulgunun akıcılık puanındaki bulgulara oldukça benzediği görülmektedir. Kontrol koşulunda olumsuz değerlik arttıkça yaratıcılık düşerken, mizahi öğelere maruz kalmak bu olumsuz etkiyi ortadan kaldırmıştır.

Bu bulgu da eğitimde ve günlük hayatta dahi değerlendirilebilecek önemli sonuçlara sahip bir bulgudur. İnsanların kendilerine atfettiği olumsuz özelliklerin olumsuz sonuçlarından kurtulmaları için mizahı bir araç olarak kullanmaları oldukça faydalı gözükmektedir.

3.3.3.4. Esnekliğin Mizah Kullanımıyla İlişkisi

Tablo 3.24 incelendiğinde esneklikle ilişkili bulguların akıcılıkla ilgili bulgulardan büyük ölçüde farklı olmadığı görülmektedir. Anlamlılıklarda bazı farklılıklar bulunsa da bu farklar çok büyük farklar değildir. Bu durum da mizah kullanım tarzları ve akıcılık puanlarındaki ilişkilerde rol oynayan yolun bilişsel esneklik yolu olduğunu göstermektedir.

3.3.3.5. Mizahın Esnekliğe Etkisinde Mizah Tarzlarının Rolü

Akıcılık puanlarında saldırgan mizahın düzenleyici bir rolü varken, bilişsel esneklikte saldırgan mizahla birlikte kendini yıkıcı mizah tarzının da düzenleyici bir rolü olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda uyumsuz mizah tarzlarının bu konuda daha etkin bir rol oynadığı söylenebilir.

3.3.3.5.1. Saldırgan Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü

Grafik 3.22 incelendiğinde kontrol grubunda saldırgan mizah tarzı arttıkça yaratıcılığın da bir miktar azaldığı görülmektedir. KGM tarzında eğim çok düşükken, KYM tarzında yukarıya doğru anlamlı bir eğim bulunmaktadır. Kontrol grubu referansında bakıldığında KYM koşulundaki artış anlamlıdır (bk. Tablo 3.26). Grafik 3.23 incelendiğinde özellikle yüksek saldırgan mizah tarzına sahip bireylerde kontrol ile KYM tarzı arasında ciddi bir fark bulunmaktadır.

Bu sonucun açıklaması akıcılık puanlarındaki saldırgan mizahın açıklaması ile çok benzerdir. Burada söz konusu durum mizah tarzının olumsuz etkisinin, mizahi ögenin eğlendirici etkisiyle ortadan kaldırılmasıdır. Tekrar söylemek gerekirse gelecek çalışmalarda saldırgan mizah tarzının manipülasyonu ile çalışmalar yapmak çok önemli faydalar sağlayacaktır.

3.3.3.5.2. Kendini Yıkıcı Mizah Tarzının Düzenleyici Rolü

Grafik 3.25 incelendiğinde kendini yıkıcı mizah tarzı arttıkça, KYM manipülasyonu alan katılımcıların yaratıcılık puanları kontrol koşulundaki katılımcılara göre anlamlı olarak daha fazla artmaktadır. Sonuçlar göstermektedir ki kendini yıkıcı mizah tarzı yaratıcılığı negatif yönde etkilemektedir ancak aynı tarzda bir mizahi öğeye maruz kalmak bu etkiyi ortadan kaldırmaktadır. Bu durum yine mizahi öğenin eğlendirici etkisi ile açıklanabilecek bir durumdur.

3.3.4. Mizah Tarzlarının Yaratıcılığa Etkisinde Esnekliğin Aracı Rolü

Nijstad vd. (2010) tarafından önerilen İki Yönlü Yaratıcılık Modeli'nde düşünce üretimine giden iki farklı yoldan bahsedilmektedir. Esneklik, üretilen düşüncelerin kaç farklı kategoriden üretildiğini tanımlarken derin düşünme ya da sebat, az kategoriden çok düşünce üretmeyi tanımlamaktadır. Aracılık analizleri sonuçlarına göre KGM ve KYM karikatürleri kontrol koşuluyla kıyaslandığında, düşünce üretimini esneklik yolu aracılığıyla artırmıştır. Mizahi karikatür alan katılımcılar yaratıcılık için derin düşünme yoluna başvurmamışlardır. Bu bağlamda mizahın esnek düşünmeyi artırdığı söylenebilir.

3.3.5. Mizah Tarzlarının Kişilik Özellikleriyle İlişkisi

Tablo 3.28 mizah tarzları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri göstermektedir. İlgili bulguların literatür ile karşılaştırması yapılırken Mendiburo-Seguel, Páez ve Martínez-Sánchez (2015: 335-340) tarafından yapılmış ve mizah tarzları ile kişilik özelliklerini inceleyen çalışmaların metaanalizi kullanılacaktır.

Öncelikle literatürde katılımcı mizahın özdisiplin dışındaki diğer kişilik özellikleriyle ilişkileri anlamlıdır. Anlamlılığın yüksek olduğu ilişkiler ise dışadönüklük ve deneyime açıklıktır. Mevcut çalışmada da dışadönüklük, deneyime açıklık ve uyumluluk ile olan ilişkiler anlamlıdır. Özdisiplin ve nevrozizm ile ilişkiler anlamsızdır.

Kendini geliştirici mizah literatürde bütün kişilik özellikleriyle ilişkilidir ancak en az ilişkide bulunduğu kişilik özelliği özdisiplindir. Mevcut çalışmada da özdisiplin dışındaki diğer dört kişilik özelliği ile ilişkiler anlamlı bulunmuştur.

Saldırgan mizahın literatürde bütün kişilik özellikleriyle ilişkileri anlamlıdır. Dışadönüklük ve nevrozisizm ile ilişkiler ise pozitif yöndedir. Mevcut çalışmada da bütün ilişkiler beklenen yönlerde anlamlıdır ancak deneyime açıklığın saldırgan mizahla ilişkisi pozitif yöndedir. Bu durum Türkiye kültürüne özel bir durum olabilir ve ikinci deneyde tekrar gözden geçirilecektir.

Kendini yıkıcı mizahın literatürde deneyime açıklık dışındaki bütün kişilik özellikleriyle ilişkisi anlamlıdır ancak özdisiplinle negatif yönde ve nevrozisizm ile pozitif yönde olan ilişkiler diğer ilişkilerden daha güçlüdür. Mevcut çalışmada ise kendini yıkıcı mizahın özdisiplin ile negatif yönde anlamlı olduğu görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında mizah tarzları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin büyük ölçüde literatür ile tutarlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda mevcut çalışmadaki bulguların literatürdeki bulguları tekrarlayabilir nitelikte olduğundan söz edilebilir.

IV. BÖLÜM

4. DENEY II

İlk deneydeki bulgular ışığında tasarlanan ikinci deneyde mizah tarzlarının yaratıcılık üzerindeki etkisinde dışadönüklüğün düzenleyici rolü incelenmektedir. Hatırlanacağı üzere ilk deneyde KGM ve KYM tarzları arasında düzenleyici rol oynayan tek kişilik özelliği dışadönüklük olmuştur. Bu bulgu hipotezlerin tam aksi yönde çıkmıştır. Dışadönüklük ile yüksek ilişkiye sahip olduğu bilinen KGM manipülasyonuna göre dışadönüklükle ilişkisi bulunmayan KYM manipülasyonunda, dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkisi daha fazla bulunmuştur. Bu durum dışadönüklük ile yüksek ilişkide olan KGM manipülasyonunun, dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkisini ketlemesiyle açıklanmıştır.

Bu sonuç yine de tartışmaya açık ve detaylı bir şekilde incelemeye müsait olduğu için ikinci bir deneye ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda da dışadönüklüğün iki farklı boyutta manipüle edilmesine karar verilmiştir. Katılımcılardan bir kısmına dışadönüklük manipülasyonu uygulanmışken bir kısmına içedönüklük manipülasyonu uygulanmıştır.

Çalışmada 2 (mizah manipülasyonu: kendini yıkıcı mizah, kendini geliştirici mizah) x 2'lik (dışadönüklük manipülasyonu: içedönüklük, dışadönüklük) bir araştırma deseni kullanılmıştır (bk. Tablo 4.1).

Tablo 4.1: Araştırma deseni ve örneklem dağılımı

Dışadönüklük Manipülasyonu	Mizah Manipülasyonu	
	Kendini Yıkıcı Mizah	Kendini Geliştirici Mizah
İçedönüklük	$n = 35$	$n = 38$
Dışadönüklük	$n = 38$	$n = 41$

Çalışmanın hipotezleri aşağıdadır;

H1: “Kendini yıkıcı mizaha maruz kalan katılımcılar ile kendini geliştirici mizaha maruz kalan katılımcıların akıcılık puanları arasında fark yoktur.” Birinci deneyde iki mizah koşulu arasında esneklik bakımından bir fark bulunamamıştır. Aynı bulgunun mevcut deneyde de çıkması beklenmektedir.

H2: “Kendini yıkıcı mizaha maruz kalan katılımcılar ile kendini geliştirici mizaha maruz kalan katılımcıların esneklik puanları arasında fark yoktur.” Birinci deneyde iki mizah koşulu arasında esneklik bakımından bir fark bulunamamıştır. Aynı bulgunun mevcut deneyde de çıkması beklenmektedir.

H3: “Mizah tarzlarının yaratıcılığa etkisinde dışadönüklük düzenleyici bir rol oynar.” Bu hipotez ilk deneydeki sonuçların ışığında oluşturulmuştur. Birinci deneyde mizah tarzları ve dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkileşimi anlamlı çıkmıştır. Dolayısıyla aynı bulgunun mevcut deneyde de çıkması beklenmektedir.

H4: “Kendini yıkıcı mizaha maruz kalan katılımcılarda kendini geliştirici mizaha maruz kalan katılımcılara göre dışadönüklüğün yaratıcılığa etkisinde daha fazla artış gözlemlenir.” Bu hipotezin de kaynağı birinci deneydeki bulgulardır. Birinci deneyde dışadönüklük düşük olduğunda KGM tarzına maruz kalan katılımcıların yaratıcılık puanları yüksek iken dışadönüklük arttıkça durum tam tersine dönmüştür. Aynı sonucun mevcut deneyde de çıkması beklenmektedir.

4.1. Yöntem

4.1.1. Örneklem

Çalışmanın örneklemini Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde okuyan 152 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Her bir katılımcı araştırma koşullarına seçkisiz bir biçimde atanmıştır ve katılımları dolayısıyla katılımcılara ekstra ders kredisi

verilmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18-28'dir ($X = 21.04$, $SS = 1.99$). Örneklemin demografik özellikleri Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2: Katılımcıların demografik özellikleri

Demografik değişkenler	N - (%)
Cinsiyet	
Erkek	42 (% 27.6)
Kadın	110 (% 72.4)
Yaş	
18	10 (% 6.6)
19	25 (% 16.4)
20	26 (% 17.1)
21	33 (% 21.7)
22	28 (% 18.4)
23	7 (% 4.6)
24	11 (% 7.2)
25	3 (% 2)
26	1 (% 0.7)
27	1 (% 0.7)
28	2 (% 1.3)
Kayıp	5 (% 3.3)

4.1.2. Veri Toplama Araçları

4.1.2.1. Demografik Bilgi ve Onam Formu

İlk olarak katılımcılara araştırma ile ilgili kısa bilgi veren ve gönüllü katılımlarını onayladıkları onam formu verilmiştir. Aynı sayfada katılımcıların cinsiyet, yaş ve okudukları bölüm gibi bilgilerini içeren kısa bir form da yer almaktadır (bk. Ek 2).

4.1.2.2. Mizah Tarzları Ölçeği

Birinci deneyde olduğu gibi Martin vd. (2003: 48-75) tarafından geliştirilen ve Yerlikaya (2003) tarafından Türkçeye uyarlanan Mizah Tarzları Ölçeği (MTÖ) kullanılmıştır (bk. Ek 3). Kendini geliştirici mizah, katılımcı mizah, kendini yıkıcı mizah ve saldırgan mizah boyutları için orijinal ölçekte sırasıyla .81, .80, .80 ve .77 olarak bulunan, Türkçeye uyarlanan ölçekte 78, .74, .67 ve .69 olarak bulunan ve birinci deneyde .81, .76, .76 ve .66 olarak bulunan iç tutarlılık katsayıları mevcut deneyde 82, .84, .71 ve .66 olarak bulunmuştur.

4.1.2.3. Nötralizasyon Görevi

Nötralizasyon görevinde katılımcılardan bir paragrafı 2 dakika içerisinde olduğu gibi kâğıdın altındaki boşluğa yazmaları istenmiştir. Bu görev, gündelik yaşam olaylarından başka bir şey barındırmayan bir metni içermektedir. Görevin amacı dikkati bir yerde toplayarak katılımcıların olası pozitif ya da negatif duygudurumlarını nötr hale getirmektir. Literatürde kullanılan bu yöntemin katılımcıların duygudurumlarını belirli seviyede birbirlerine yaklaştırdığına dair bulgular mevcuttur (Akben 2015; Gültepe 2014; Gültepe ve Coskun, 2016: 3-14; Uğur 2018). Nötralizasyon görevi birinci deneyde kullanılan görevin aynısıdır (bk. Ek 4).

4.1.2.4. Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği

Birinci deneyde olduğu gibi Gençöz ve Öncül (2012: 194-216) tarafından geliştirilen Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği (TKÖÖ) kullanılmıştır (bk. Ek 9). Dışadönüklük, uyumluluk, özdisiplin, deneyime açıklık, nevrotisizm ve olumsuz değerlik boyutları için orijinal ölçekte sırasıyla .89, .85, .85, .80, .83 ve .71 olarak, birinci deneyde ise .88, .82, .81, .70, .76 ve .55 olarak bulunan iç tutarlılık katsayıları, mevcut deneyde .85, .87, .78, .73, .80 ve .61 olarak bulunmuştur.

4.1.2.5. Dışadönüklük ve İçedönüklük Yönergeleri

Katılımcıların dışadönüklüğünü manipüle etmek amacıyla geçmişte yaşadıkları bir anılarını yazmaları istenmiştir. Dışadönüklük koşulundaki katılımcılara dışadönük davranışların belirtilerinden kısaca bahsedilmiş olup hayatlarında en dışadönük davranış sergilediği anılarından bir tanesini yazmaları istenmiştir (bk. Ek12). Katılımcıların yaklaşık süresi 5 dakikadır.

İçedönüklük koşulundaki katılımcılara ise içedönük davranışların belirtilerinden kısaca bahsedilmiş olup hayatlarında en içedönük davranış sergilediği anılarından bir tanesini yazmaları istenmiştir (bk. Ek 13). Katılımcıların yaklaşık süresi 5 dakikadır.

4.1.2.6. Kendini Yıkıcı Mizah Yönergesi

Katılımcılara verilen kendini yıkıcı mizah yönergesi birinci deneydeki yönerge ile aynıdır. Karikatürlerden önce katılımcılara verilen yönergenin amacı ilgili mizah tarzının etkisini güçlendirmektir (bk. Ek 7).

4.1.2.7. Kendini Geliştirici Mizah Yönergesi

Katılımcılara verilen kendini geliştirici mizah yönergesi birinci deneydeki yönerge ile aynıdır. Karikatürlerden önce katılımcılara verilen yönergenin amacı ilgili mizah tarzının etkisini güçlendirmektir (bk. Ek 8).

4.1.2.8. Kendini Yıkıcı ve Kendini Geliştirici Mizah Karikatürleri

KYM ve KGM tarzına uygun görseller detaylı bir arama sonucunda mizah tarzları konusuna hâkim iki uzman psikolog tarafından seçilmiş ve 12 uzman psikolog tarafından değerlendirilmiştir. Ardından 59 katılımcı tarafından da sınıflandırılmıştır. Karikatürlerin sınıflandırılmasıyla ilgili ön çalışmalar sonucunda karikatürlerden dördünün KGM tarzını, diğer dördünün ise KYM tarzını yansıttığı doğrulanmıştır.

4.1.2.9. Duygudurum Ölçümü ve Karikatür Değerlendirmesi

Gösterilen karikatürlerin katılımcılar üzerinde duygusal yönden bir etkisinin olup olmadığını incelemek için katılımcılardan kendilerini nasıl hissettiğiyle ilgili 11’li Likert tipi bir madde ile ölçüm alınmıştır. Aynı şekilde katılımcıların karikatürlerden duydukları hoşnutluk düzeylerini belirlemek amacıyla 11’li Likert tipi bir madde daha uygulanmıştır. Bağımlı değişken ölçümünden önce uygulanan mizah tarzları manipülasyonunun etkisini kaybetmemesi için detaylı değerlendirme sağlayan uzun ölçekler yerine birer maddelik ölçümler alınmıştır. Bu sayede manipülasyonlar ile bağımlı değişken ölçümü arasında uzun zaman aralığı girmesi engellenmeye çalışılmıştır (bk. Ek 7).

4.1.2.10. Yaratıcılık Görevi ve Yönergesi

Bağımlı değişken ölçümü olarak kullanılan yaratıcılık problemi, bir su bardağının kaç farklı şekilde kullanılacağı (alternatif kullanım görevi) ile ilgilidir ve birinci deneydeki görevi ile aynıdır. Konu hakkında katılımcılardan mümkün olduğunca çok fikir üretmeleri istenmiştir ve katılımcıların süresi 5 dakikadır. Katılımcılara yaratıcılık ile ilgili bazı temel kurallar (Ör. “Çok sayıda fikir üretmeye çalışın”, “Yazarken kısa ifadeler kullanmaya çalışın”, “Maddeler halinde yazın”) yazılı olarak verilmiş olup, araştırmacı tarafından da yüksek sesle okunmuştur (bk. Ek 8).

4.1.3. İşlem

Araştırma katılımcılara bir hafta öncesinden ilan edilmiştir. Araştırmaya katılmaları karşılığında katılımcılara ekstra ders kredisi verileceği bildirilmiştir. Katılımcıların kalabalıklar halinde birikmelerini engellemek amacıyla uygulama yapılacak sınıflarda yarımşar saatlik zaman aralıkları belirlenmiş ve gruplara ayrılan katılımcılar kendilerine uygun olan zaman dilimlerinde araştırmaya katılmıştır. Araştırma öncesince katılımcılara araştırmanın sonucunu etkilemeyecek şekilde kısa bir açıklama yapılmış ve çalışmanın yaklaşık olarak 25 dakika süreceği bildirilmiştir. Ayrıca uygulama esnasında düzensizlik olmaması ve talimatların doğru aktarılması için her bir görev bittikten sonra katılımcılardan beklentileri ve araştırmacının yönergesi doğrultusunda bir sonraki aşamaya geçmeleri istenmiştir. Böylece araştırmaya katılan tüm katılımcılar aynı zaman diliminde aynı görevleri gerçekleştirmişlerdir.

Araştırmanın başlangıcında araştırma ile ilgili kısa bilgi veren ve gönüllü katılımı anlatan onam formu katılımcılar tarafından okunmuştur (bk. Ek 2). Katılımcıların araştırmaya katılımında gönüllülüklerini beyan etmeleri için herhangi bir kimlik bilgisi istenmeden sadece imza atmaları istenmiştir. Ayrıca onam formunun içeriği ve etik kuruldan gerekli izinlerin alındığı araştırmacı tarafından da katılımcılara bildirilmiştir (bk. Ek 15). Onam formu okunduktan ve imzalandıktan sonra katılımcılardan yaş, cinsiyet ve okudukları bölüm bilgilerini ilgili alanlara yazmalarını istenmiştir.

Onam ve demografik bilgi formundan sonra katılımcılar tarafından Mizah Tarzları Ölçeği doldurulmuştur. Ölçeğin uygulaması ile ilgili bilgiler araştırmacı tarafından katılımcılara aktarılmış ve bitirdiklerinde araştırmacının yönergelerini beklemeleri gerektiği hatırlatılmıştır. Birinci deneyden farklı olmak üzere MTÖ'den sonra 45 maddelik TKÖÖ'nün ilk 23 maddesi katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Bunun amacı dışadönüklük manipülasyonlarından önce ve sonra katılımcılar arasındaki olası farkları tespit etmektir. TKÖÖ'nün her iki yarısında da dışadönüklükle ilgili madde sayısı eşittir. TKÖÖ'nün ilk yarısından sonra katılımcıların duygudurumlarını nötralize etmek için kullanılan nötralizasyon görevine geçilmiştir. Katılımcılardan yazılı bir metni 2 dakika içerisinde kâğıdın altındaki boş bölüme olduğu gibi aktarmaları istenmiştir. Nötralizasyon görevinden sonra ise yine birinci deneyden farklı olmak üzere dışadönüklük koşulundaki katılımcılara dışadönüklük manipülasyonu, içedönüklük koşulundaki katılımcılara ise içedönüklük manipülasyonu verilmiştir. Dışadönüklük manipülasyonlarından sonra katılımcılara 11'li Likert tipi bir madde ile kendilerini ne kadar dışadönük hissettikleri sorulmuştur. Ardından KYM koşulundaki katılımcılardan kendini yıkıcı mizah yönergelerini, KGM koşulundaki katılımcılardan ise kendini geliştirici mizah yönergelerini okumaları istenmiştir. Yönergelerden sonra ise katılımcılar dahil oldukları koşulla uyumlu olarak kendini yıkıcı mizah ya da kendini geliştirici mizah karikatürlerini incelemiştir. Karikatürlerin hemen ardından katılımcıların kendilerini nasıl hissettiği ile ilgili olarak bir maddelik duygudurum ölçümü ve karikatürlerden duydukları hoşnutluk düzeyini belirlemek için bir maddelik karikatür değerlendirmesi katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Manipülasyonlardan ve ölçümlerden sonra yaratıcılık görevine geçilmiştir. Katılımcılara verilen alternatif kullanım görevi ile ilgili düşünceler üretmeleri için 5 dakikalık süre verilmiştir. Yaratıcılık görevinin bitişiyle birlikte kısa bir aradan sonra TKÖÖ'nün ikinci yarısı katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Ölçeğin uygulaması ile ilgili bilgiler araştırmacı tarafından katılımcılara aktarılmıştır.

Araştırma sonunda katılımcılara teşekkür edilmiş ve çalışma detaylarıyla ilgili sormak istedikleri sorular olduğunda cevaplanmıştır. Verilerin toplanma süreci yaklaşık 3 hafta sürmüştür.

4.2. Bulgular

4.2.1. Kontrol Bulguları

Katılımcıların temel kişilik özelliklerinin, mizah kullanım tarzlarının ve duygudurumlarının araştırma koşulları arasında farklılık göstermediğini ortaya koymak ve KYM karikatürleri ile KGM karikatürleri arasında beğenilirlik açısından bir fark olmadığını göstermek amacıyla bazı kontrol analizleri yapılmıştır.

4.2.1.1. Duygudurum Kontrolü

Yaratıcılık görevinden önce katılımcılardan alınan tek maddelik duygudurum ölçümünde araştırma koşulları arasında anlamlı farklılıklar bulunamamıştır, $F(3, 148) = 1.04$, $p = .38$. Sonuç olarak yaratıcılık görevinden önce araştırma koşullarındaki katılımcıların duygudurum puanları birbirine denk bulunmuştur.

4.2.1.2. Karikatür Kontrolü

Bağımsız örneklem T testi analizi sonucunda, mizah yönergelerinden sonra katılımcıların inceledikleri karikatürlerden duydukları hoşnutluk derecesini ölçmek amacıyla sorulan tek maddelik karikatür değerlendirmesinde KYM koşulundaki ($X_{ort} = 5.59$, $SS = 2.18$) ve KGM koşulundaki ($X_{ort} = 5.58$, $SS = 1.99$) katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır, $t(1, 150) = .02$, $p = .98$. Sonuç olarak karikatürlerin ortalama beğenilirlik düzeyi birbirine denk bulunmuştur.

4.2.1.3. Mizah Kullanım Tarzı Kontrolü

MTÖ aracılığıyla ölçülen katılımcıların mizah kullanım tarzlarında araştırma koşullarına göre farklılık olup olmadığına bakmak için yapılan analizler sonucunda dört mizah tarzı boyutu açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Sonuçlar Tablo 4.3'te gösterilmiştir. Sonuç olarak araştırma koşullarındaki katılımcıların ortalama mizah kullanım tarzları birbirine denk bulunmuştur.

Tablo 4.3: Koşulların mizah tarzları üzerindeki Tek Yönlü ANOVA sonuçları

Mizah Tarzları	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Kendini Geliştirici Mizah Tarzı	(3, 148)	1.27	.29
Katılımcı Mizah Tarzı	(3, 148)	.33	.81
Kendini Yıkıcı Mizah Tarzı	(3, 148)	2.34	.07
Saldırgan Mizah Tarzı	(3, 148)	.39	.76

4.2.1.4. Temel Kişilik Özellikleri Kontrolü

Katılımcıların temel kişilik özellikleri arasında deney koşulları açısından farklılık olup olmadığına bakmak için yapılan analizler sonucunda bütün kişilik boyutları açısından da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Dışadönüklük manipülasyonu araştırmanın koşullarından olduğu için manipülasyondan önceki ve sonraki dışadönüklük puanları için ayrı ayrı analiz yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 4.4'te gösterilmiştir. Sonuç olarak araştırma koşullarındaki katılımcıların ortalama kişilik özellikleri birbirine denk bulunmuştur.

Tablo 4.4: Koşulların kişilik özellikleri üzerindeki Tek Yönlü ANOVA sonuçları

Kişilik Özellikleri	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Dışadönüklük (Toplam)	(3, 148)	.41	.75
Dışadönüklük (1. Yarı)	(3, 148)	.89	.45
Dışadönüklük (2. Yarı)	(3, 148)	.05	.99
Uyumluluk	(3, 148)	1.00	.40
Özdisiplin	(3, 148)	.71	.55
Deneyime Açıklık	(3, 148)	.12	.95
Nevrotisizm	(3, 148)	.46	.71
Olumsuz Değerlik	(3, 148)	.82	.49

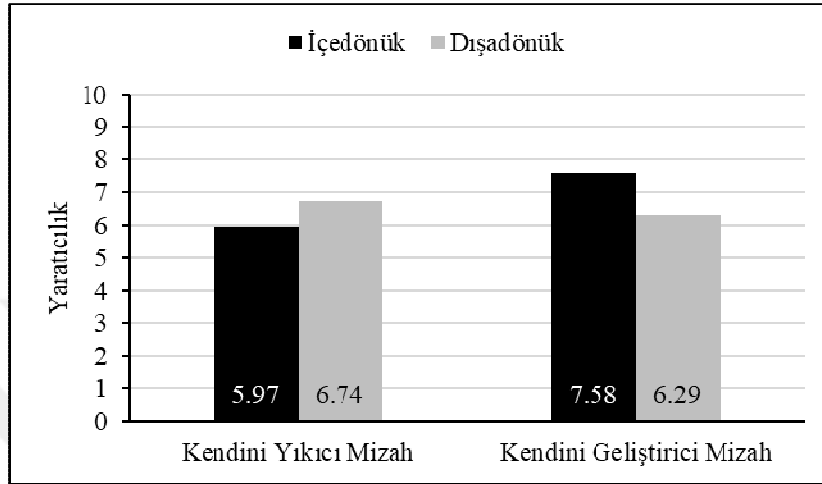
4.2.2. Yaratıcılığa İlişkin Bulgular

Katılımcıların alternatif kullanım görevinde ürettiği toplam düşünce sayıları iki bağımsız yargıcı tarafından kontrol edilmiş ve tekrar edilen düşünceler çıkarılarak özgün düşünce sayıları (akıcılık puanı) bulunmuştur. Yargıcılar arasında özgün düşünceler açısından iç güvenirlilik $\alpha = .98$ olarak bulunmuştur.

Koşullara göre özgün düşünce sayılarının ortalamaları, standart sapmaları, çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 4.5'te gösterilmiştir. Ortalama dağılımları ise Grafik 4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4.5: Koşullar bazında özgün düşünce sayısı ortalamaları

Koşullar	N	Kendini Yıkıcı Mizah			N	Kendini Geliştirici Mizah		
		$X_{ort} \pm SS$	$\text{Çar.} \pm SH$	$\text{Bas.} \pm SH$		$X_{ort} \pm SS$	$\text{Çar.} \pm SH$	$\text{Bas.} \pm SH$
İçedönüklük	35	5.97 ± 2.70	.63 ± .40	.30 ± .78	38	7.58 ± 2.96	.13 ± .38	-.01 ± .75
Dışadönüklük	38	6.74 ± 3.00	.98 ± .38	.43 ± .75	41	6.29 ± 2.21	.57 ± .37	-.57 ± .72

Grafik 4.1: Koşullar bazında üretilen düşünce sayıları

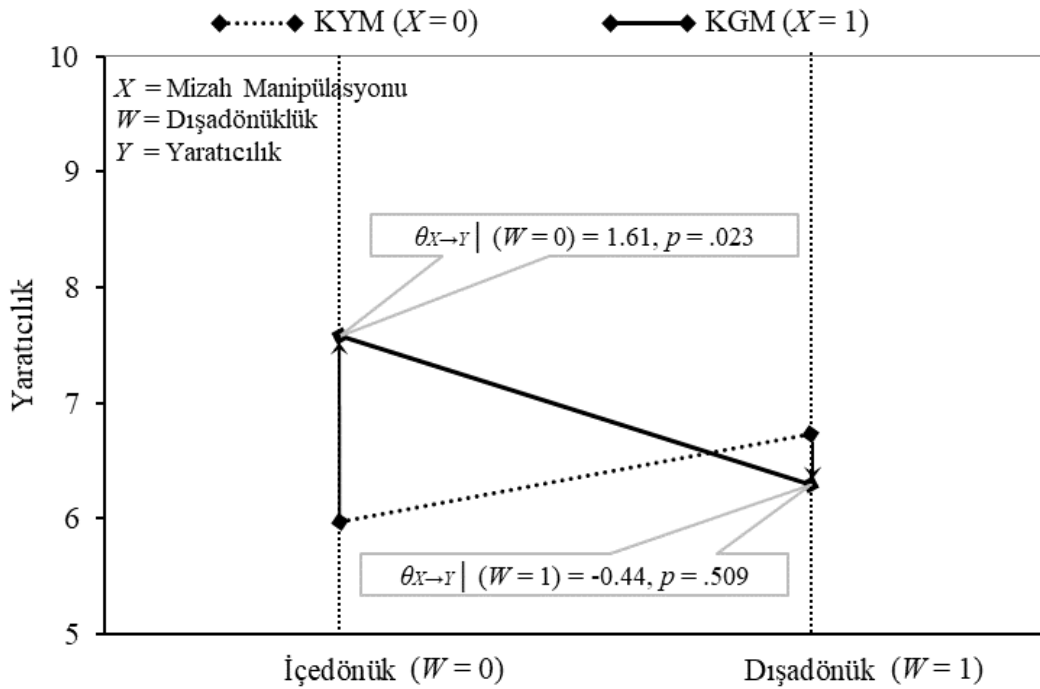
4.2.2.1. Mizah ve Dışadönüklüğün Yaratıcılığa Etkisi

Katılımcıların yaratıcılık puanlarının araştırma koşulları arasında farklılaşp farklılaşmadığına bakmak için 2 (mizah manipülasyonu: KYM, KGM) x 2'lik (dışadönüklük manipülasyonu: İçedönüklük, dışadönüklük) varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunamamıştır, $F(1, 148) = .29, p = .592, \eta_p^2 = .002$. Aynı şekilde mizahın da temel etkisi anlamlı değildir, $F(1, 148) = 1.44, p = .232, \eta_p^2 = .01$. Ancak mizah ve dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki ortak etkisi anlamlıdır, $F(1, 148) = 4.48, p = .036, \eta_p^2 = .029$. Ayrıca manipülasyonlardan önce alınan TKÖÖ (İlk Yarı) ve MTÖ'den elde edilen 6 kişilik özelliği ve 4 farklı mizah kullanım tarzı kontrol edilerek yapılan kovaryans analizinde (ANCOVA) mizah ve dışadönüklüğün ortak etkisi yine anlamlı bulunmuştur, $F(1, 138) = 5.69, p = .018, \eta_p^2 = .040$. Bu analizdeki denklemde anlamlılığı bulunan tek değişken ise nevrozizm olmuştur, $F(1, 138) = 6.74, p = .011, \eta_p^2 = .046$.

Mizah ve dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkileşimini derinlemesine incelemek amacıyla yapılan eğim analizinde (slope analysis) düzenleyici değişkenin dağılımının 16'ncı (düşük dışadönüklük), 50'nci (ortalama dışadönüklük) ve 84'üncü yüzdebirliklerinde (yüksek dışadönüklük) koşullar arasındaki farkın anlamlılığı test edilmiştir (Hayes 2013: 250). Analiz sonucunda yüksek dışadönüklükte mizah koşulları arasında anlamlı bir fark yokken ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 1) = -0.44, SH = .67, p = .509, 95\% CI [-1.77, 0.88]$), düşük dışadönükte (içedönüklük) anlamlı bir fark bulunmaktadır ($\theta_{X \rightarrow Y} | (W = 0) = 1.61, SH = .70, p = .023, 95\% CI [0.23, 2.99]$). Grafik 4.2 ilgili sonucun görsel sunumunu göstermektedir. Eşitlik 4.1 ise ilgili sonucun denklemini göstermektedir.

$$Y = (5.97)^{**} + (1.61)^* X_{Mizah} + (0.77) W_{dışadönüklük} + (-2.05)^* X_{Mizah} W_{dışadönüklük} \quad (3.1)$$

(* $p < .05$, ** $p < .01$, $Y = \text{Yaratıcılık}$)

Grafik 4.2: Mizahın yaratıcılığa etkisinde dışadönüklüğün düzenleyici rolü

4.2.3. Esnekliğe İlişkin Bulgular

İki bağımsız yargıcı tarafından belirlenen esneklik puanlarının koşullara göre ortalamaları, standart sapmaları, çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 4.6'da gösterilmiştir.

Tablo 4.6: Koşullar bazında esneklik puanları ortalamaları

Koşullar	N	Kendini Yıkıcı Mizah		Kendini Geliştirici Mizah	
		$X_{ort} \pm SS$	N	$X_{ort} \pm SS$	N
İçedönüklük	35	3.51 ± 1.27	38	4.16 ± 1.57	
Dışadönüklük	38	3.63 ± 1.10	41	3.59 ± 1.72	

Katılımcıların esneklik puanlarının araştırma koşulları arasında farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak için 2 (mizah manipülasyonu: KYM, KGM) x 2'lik (dışadönüklük manipülasyonu: İçedönüklük, dışadönüklük) varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunamamıştır, $F(1, 148) = .94, p = .334, \eta_p^2 = .006$. Aynı şekilde mizahın da temel etkisi anlamlı değildir, $F(1, 148) = 1.62, p = .205, \eta_p^2 = .011$. Mizah ve dışadönüklüğün esneklik üzerindeki ortak etkisi de anlamsızdır, $F(1, 148) = 2.16, p = .144, \eta_p^2 = .014$.

4.2.4. Dışadönüklük Manipülasyonuna İlişkin Bulgular

Sözü edildiği üzere mevcut deneyde birinci deneyden farklı olmak üzere TKÖÖ iki yarıya bölünmüş ve ilk kısmı manipülasyonlardan önce verilirken, diğer kısmı en sonda verilmiştir. Bunun sebebi dışadönüklük manipülasyonunun kontrolünü sağlamaktır.

Bu amaçla ikinci yarıdaki dışadönüklük puanları üzerindeki mizah ve dışadönüklük manipülasyonlarının etkisini incelemek amacıyla ilk yarıdaki dışadönüklük puanlarının kontrol altında tutulduğu 2x2'lik kovaryans analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda mizahın temel etkisi anlamsızdır, $F(1, 147) = .80, p = .373, \eta_p^2 = .005$. Aynı şekilde dışadönüklük manipülasyonunun da temel etkisi de anlamsızdır, $F(1, 147) = .22, p = .640, \eta_p^2 = .001$. Mizah ve dışadönüklük manipülasyonunun ortak etkisi marjinal düzeyde bulunmuştur, $F(1, 147) = 3.37, p = .069, \eta_p^2 = .022$.

4.2.5. Mizah Tarzlarının Kişilik Özellikleriyle İlişkisi

MTÖ'den ve TKÖÖ'den alınan puanlar arasındaki ilişkiler Tablo 4.7'de gösterilmektedir. Mizah kullanım tarzlarının dördü de birbiriyle pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Katılımcı ve kendini geliştirici mizahın dışadönüklük, deneyime açıklık ve uyumluluk özellikleriyle pozitif yönde ilişkisi anlamlı bulunmaktadır. Katılımcı mizahın ayrıca olumsuz değerlik ile ilişkisi ise negatif yönde anlamlıdır. Saldırgan mizahın özdisiplin ile negatif yönde, nevrozisizm ve olumsuz değerlikle ise pozitif yönde anlamlı ilişkileri bulunmaktadır. Kendini yıkıcı mizahın ise deneyime açıklık, özdisiplin ve nevrozisizm ile ilişkileri negatif yönde anlamlıdır.

Temel kişilik özelliklerinin kendi aralarındaki ilişkilere bakıldığında ise dışadönüklüğün sadece nevrozisizm ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır. Bunun dışında olumsuz değerlik ile ilişkisi negatif yönde diğer kişilik özellikleriyle pozitif yöndedir. Deneyime açıklığın ise uyumluluk ve özdisiplin ile pozitif yönde ilişkileri anlamlıdır. Uyumluluk özdisiplin ile pozitif, olumsuz değerlik ve nevrozisizm ile negatif yönde anlamlı ilişkidir. Özdisiplin, olumsuz değerlik ve nevrozisizm ile negatif yönde ilişkilidir. Olumsuz değerlik ve nevrozisizm ise pozitif yönde anlamlı ilişkidir.

Tablo 4.7: Mizah tarzları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 Katılımcı Mizah	1									
2 Kendini Geliştirici Mizah	.47**	1								
3 Saldırgan Mizah	.18*	.16*	1							
4 Kendini Yıkıcı Mizah	.20*	.20*	.29*	1						
5 Dışadönüklük (Toplam)	.52**	.19*	.02	-.12	1					
6 Deneyime Açıklık	.30**	.20*	-.07	-.17*	.54**	1				
7 Uyumluluk	.38**	.21*	-.15	.03	.42**	.37**	1			
8 Özdisiplin	.00	-.01	-.32**	-.27**	.31*	.32**	.35**	1		
9 Nevrotisizm	.06	-.07	.38**	-.21**	-.04	-.07	-.16*	-.31**	1	
10 Olumsuz Değerlik	-.23**	-.04	.29**	.05	-.24**	-.09	-.35**	-.27**	.27**	1

* $p < .05$; ** $p < .01$; + $p < .010$

4.3. Tartışma

4.3.1 Kontrol Bulguları

Araştırmanın ana bulgularından önce rapor edilen kontrol bulgularında farklı koşullardaki katılımcıların duygudurum, mizah kullanım tarzı ve temel kişilik özellikleri açısından farklılaşmadığı ortaya koyulmuştur. Aynı zamanda karikatürlerden duyulan hoşnutluk düzeyi de birbirine denk bulunmuştur. Kontrol bulgularında dikkati çeken bir durum kendini yıkıcı mizah tarzında marjinal bir etki olduğudur. Ancak ana bulgulardaki bütün deneyler için bu mizah tarzı kontrol altında tutularak kovaryans analizi yapılmış ve etkilerde anlamlı değişiklikler görülmemiştir. Bu yüzden de bu mizah tarzının kontrol edilmediği analizler rapor edilmiştir. Genel anlamda ise manipülasyonlardan ve bağımlı değişken ölçümünden öce katılımcıların ilgili değişkenler açısından koşullara dengeli dağıldığı söylenebilir.

4.3.2. Yaratıcılığa İlişkin Bulgular

4.3.2.1. Mizah ve Dışadönüklüğün Yaratıcılığa Etkisi

Hipotezlerde beklendiği gibi mizah ve dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkileşimi anlamlı bulunmuştur. Grafik 4.2 incelendiğinde içedönük bireylerde KGM karikatürleri KYM karikatürlerine göre yaratıcılığı daha çok artırmaktadır. Eğitim analizi incelendiğinde dışadönük bireylerde farklı anlamlı olmadığı görülmektedir.

Bu sonucun birinci deneydeki karşılığı Grafik 3.3'teki düzenleyicilik analizidir. Birinci deneyde dışadönüklüğün hiçbir düzeyinde farklar anlamlı değildir ancak yine de ortak etki aynı şekilde devam etmektedir. Yani eğitimler karşılaştırıldığında her iki grafiğin birbirine yakın sonuçlar verdiği söylenebilir. Ancak mevcut deneyde grafikte farklar daha belirgindir. Bu durumun olası sebeplerinden birisi birinci deneyde sadece dışadönüklüğün düzeyleri ölçülürken, ikinci deneyde içedönüklük için de manipülasyon yapılmış olmasıdır. Bu doğrultuda ikinci deney daha ayrıntılı bir sonuç ortaya koymaktadır.

Dışadönüklüğün bu düzenleyici etkisinden çıkarılacak bazı temel sonuçlar bulunmaktadır. Öncelikle birinci deneyde de söylendiği üzere dışadönüklük ile yüksek ilişkide bulunan KGM, dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkisini ketlemektedir. Bu yüzden dışadönük bireylere, dışadönüklükle ilgili karikatürler verilmesinin yaratıcılığı negatif yönde etkileyeceği söylenebilir. İkinci bir sonuç ise içedönük bireylerle ilişkilidir. Birey ne kadar içedönük biriyse, dışadönüklükle yüksek ilişkisi bulunan karikatürlerin (KGM) gösterilmesi yaratıcılığa katkıda bulunmaktadır.

4.3.3. Esnekliğe İlişkin Bulgular

Araştırmanın hipotezi doğrultusunda (H2) esneklik puanlarında anlamlı bir farklılık beklenmemiştir. Birinci deneyde mizah ve dışadönüklüğün esneklik üzerindeki etkileşimi anlamsız bulunmuştur. Dolayısıyla aynı bulgunun mevcut çalışmada da görüleceği beklenmiştir. Koşulların esneklik üzerinde bir etkisinin olmamasından dolayı bu hipotez desteklenmiştir.

4.3.4. Dışadönüklük Manipülasyonuna İlişkin Bulgular

Dışadönüklük manipülasyonunun etkisini test etmek amacıyla TKÖÖ iki yarı halinde katılımcılara uygulanmıştır. Ancak sonuçlar incelendiğinde anlamlı bir temel etki bulunamamıştır. Ancak koşullar arasında marjinal bir ortak etki bulunmaktadır. Bu durum da düzenleyicilik analizindeki bulguya benzer bir bulgudur.

Araştırmada mizah ve dışadönüklüğün manipülasyonlarının birbiri ardına yapılmış olması, dışadönüklük manipülasyonunu da test etmeyi zorlaştırmış gibi gözükmektedir. Ancak düzenleyicilik analizindeki bulguların birinci deneyle tutarlı olması, dışadönüklük manipülasyonunun işe yaradığına bir işarettir.

4.3.5. Mizah Tarzlarının Kişilik Özellikleriyle İlişkisi

Tablo 4.7 mizah tarzları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri göstermektedir. İlgili bulguların literatür ile karşılaştırması yapılırken Mendiburo-Seguel, Páez ve

Martínez-Sánchez (2015: 335-340) tarafından yapılmış ve mizah tarzları ile kişilik özelliklerini inceleyen çalışmaların metaanalizi kullanılacaktır.

Literatürde katılımcı mizahın özdisiplin dışındaki diğer kişilik özellikleriyle ilişkileri anlamlıdır. Anlamlılığın yüksek olduğu ilişkiler ise dışadönüklük ve deneyime açıklıktır. Mevcut çalışmada da dışadönüklük, deneyime açıklık ve uyumluluk ile olan ilişkiler anlamlıdır. Özdisiplin ve nevrozisizm ile ilişkiler anlamsızdır.

Kendini geliştirici mizah literatürde bütün kişilik özellikleriyle ilişkilidir ancak en az ilişkide bulunduğu kişilik özelliği özdisiplindir. Mevcut çalışmada da özdisiplin ve nevrozisizm dışındaki diğer kişilik özellikleri ile ilişkiler anlamlı bulunmuştur.

Saldırgan mizahın literatürde bütün kişilik özellikleriyle ilişkileri anlamlıdır. Dışadönüklük ve nevrozisizm ile ilişkiler ile pozitif yöndedir. Mevcut çalışmada ise saldırgan mizah özdisiplin ile negatif yönde, nevrozisizm ile pozitif yönde ilişkiyken diğer kişilik özellikleriyle ilişkisiz bulunmuştur. Bu bulgular ilk deneydekinden oldukça farklı gözükmektedir. Türkiye kültüründe saldırgan mizah tarzına sahip olmanın sansürlendiği düşünülebilir.

Kendini yıkıcı mizahın literatürde deneyime açıklık dışındaki bütün kişilik özellikleriyle ilişkisi anlamlıdır ancak özdisiplinle negatif yönde ve nevrozisizm ile pozitif yönde olan ilişkiler diğer ilişkilerden daha güçlüdür. Mevcut çalışmada ise kendini yıkıcı mizahın özdisiplin ile negatif yönde anlamlı olduğu görülmektedir. Ancak literatürün aksine nevrozisizm ile de negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca deneyime açıklık ile ilişki de negatif yöndedir.

Genel olarak bakıldığında literatür ile tutarsızlık gösteren mizah tarzları uyumsuz mizah kategorisindeki mizah tarzlarıdır. Bu yüzden de bu tarzlardaki tutarsızlığın sebebi kendini sansürleme olarak görülmüştür. Bu bağlamda gelecek çalışmalarda mizah tarzları ölçeği ile birlikte kendini sansürlemeyi ölçen bir ölçme aracının kullanılması gerekli görülmektedir. Bunun yanında daha yüksek katılımcılarla yapılacak korelatif çalışmalarda daha etkili bir sonuç ortaya çıkacaktır.

V. BÖLÜM

5. SONUÇLAR

Bu çalışmada genel anlamda farklı mizah tarzlarına ait görsellerin yaratıcılık üzerindeki etkisi ve bu etkideki bireysel farklılıklar incelenmiştir. Bu doğrultuda ilk başta KGM ve KYM tarzına ait karikatürlerin seçilmesi için iki ön çalışma yapılmıştır. Birinci ön çalışmada seçilen sekiz karikatür 12 uzman psikolog tarafından sınıflandırılmıştır. İkinci ön çalışmada ise bu karikatürler 59 katılımcı tarafından sınıflandırılmıştır.

Birinci deneyde 205 katılımcı yer almıştır. Sınıflandırılan görseller aracılığıyla iki mizah tarzı manipüle edilmiştir ve bir de kontrol koşulu kullanılmıştır. Sonuç olarak mizah tarzları arasında fark bulunmasa da her iki mizah tarzı da kontrol grubuna göre yaratıcılığı artırmıştır. Mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin rolüne bakıldığında ise dışadönüklüğün ve deneyime açıklığın düzenleyici rolü bulunmuştur. İlgili kişilik özellikleri ve yaratıcılıkla en az ilişkiye sahip olan kendini yıkıcı mizah tarzında, kişilik özelliklerinin yaratıcılık üzerindeki etkisinin daha yüksek bir artış gösterdiği ortaya koyulmuştur. Benzer bulgular bilişsel esneklik puanları üzerinde de elde edilmiştir ve mizahın yaratıcılık üzerindeki etkisinde bilişsel esnekliğin aracı rol oynadığı ortaya koyulmuştur. Ayrıca literatürdeki korelatif çalışmalarda var olan bulgular tekrarlanmıştır.

İkinci deneyde mizah ile yaratıcılık arasındaki ilişkide dışadönüklüğün rolünü detaylı incelemek için mizah tarzlarına ek olarak dışadönüklük de manipüle edilmiştir. Deneyde 152 katılımcı yer almıştır. Araştırma sonuçları birinci deneydeki bulguları büyük ölçüde tekrar etmiştir. Mizah tarzları ve dışadönüklüğün yaratıcılık üzerindeki etkisi anlamlı bulunmuştur. Yine dışadönüklük ve yaratıcılık ile en az ilişkide bulunan

kendini yıkıcı mizah tarzında dışadönüklük arttıkça yaratıcılık artmıştır. İlgili sonuç, dışadönüklükle ilişkili mizah tarzının (KGM) dışadönüklüğün etkisini gölgelemesiyle açıklanmıştır.

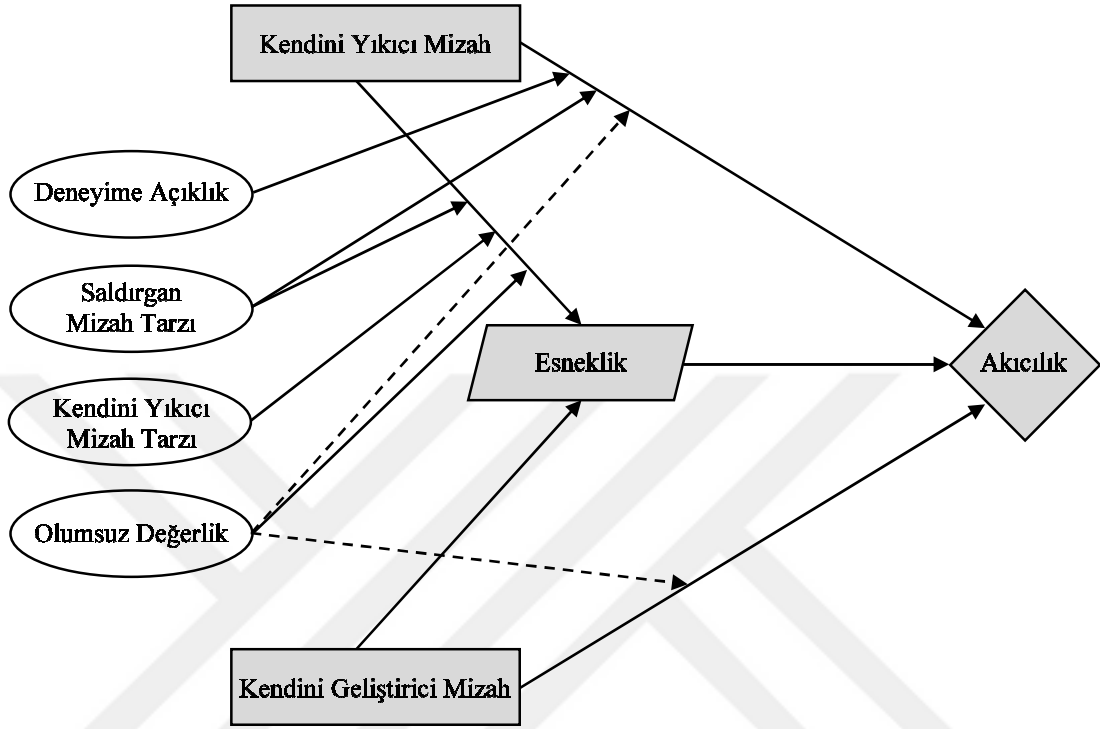
5.1. Mizah-Yaratıcılık Modeli

Bütün analizler birlikte ele alındığında ortaya bazı genel sonuçlar çıkmaktadır. İlk olarak, kontrol grubu referans olarak alındığında KYM öğelerinin de KGM öğelerinin de esneklik aracılığıyla düşünce üretimini artırdığı görülmektedir. Düzenleyici etkilere bakıldığında ise KGM öğelerinin esneklik aracılığıyla düşünce üretimine katkısında herhangi bir düzenleyici kişilik özelliği ya da mizah kullanım tarzı bulunamamıştır. Ancak KYM öğelerinin esneklik aracılığıyla düşünce üretimi üzerindeki etkisinde bazı düzenleyici değişkenler saptanmıştır. Saldırgan mizah kullanım tarzı ile deneyime açıklık, KYM'nin akıcılık puanları üzerindeki etkisinde düzenleyici rol oynamıştır. KYM'nin esneklik üzerindeki etkisinde ise kendini yıkıcı mizah tarzı, olumsuz değerlik ve saldırgan mizah tarzı düzenleyici rol oynamıştır.

Olumsuz değerlik özelliğinin ise KYM ve KGM'nin akıcılık puanları üzerinde düzenleyici bir rolü olmamasına karşın, her iki mizahın da akıcılığa etkisinde oynadığı ortak bir rol bulunmaktadır. Olumsuz değerlik özelliği, kontrol grubunda akıcılığı negatif yönde etkilerken KGM ve KYM koşullarında bu negatif etki görülmemiştir.

Bütün bu bilgiler ışığında, araştırmanın sonuçlarını genel bir şekilde görebilmek için bütün bu etkileşimlerin ve ilişkilerin bir modellemesi yapılmıştır (bk. Şekil 5.1). İlgili Mizah-Yaratıcılık Kavramsal Modelinde ana değişkenler arasındaki yolları etkileyen özellikler düzenleyici rolleri ifade etmektedir. Olumsuz değerlik özelliğinden giden kesikli oklar ise ilgili değişkenin kontrol grubundaki negatif etkisinin ortadan kalktığını ancak düzenleyici bir rolü bulunmadığını ifade etmektedir. KGM için de KYM için de referans grup olarak kontrol grubu seçilmiştir. Kavramsal model genel olarak incelendiğinde düzenleyici etkilerin KYM manipülasyonunda olduğu

görülmektedir. Bu durum da aslında KGM manipülasyonunun başka bir değişkenden etkilenmeden yaratıcılığı artırdığını göstermektedir.

Şekil 5.1: Mizah-yaratıcılık kavramsal modeli

5.2. Katkıları

Çalışmanın en büyük katkısı mizah tarzlarının manipülasyonunu inceleyen nadir çalışmalardan biri olmasıdır. Bugüne kadar mizah tarzları ile ilgili sayısız çalışma yapılmış olsa da bu çalışmalar genellikle korelatif çalışmalar olmuştur (ör. Jovanovic 2011: 502-507; Özyesil, Deniz ve Sahin 2013: 33-43; Vernon vd. 2009: 130-137; Veselka 2010: 9-33). Ford vd. (2017) tarafından ilk kez yapılan mizah tarzlarının manipülasyonu mevcut çalışmada da devam ettirilmiş ve bu alanın literatürdeki devamlılığı sağlanmıştır.

Bir diğer önemli katkı ise mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişkiyi deneysel yöntemlerle inceleyen az sayıda çalışmadan biri olmasıdır. Özellikle bugüne kadar dolaylı bir ilişkiye sahip olduğu düşünülen mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişkinin

(Jeder 2015: 828-833; Lussier, Grégoire ve Vachon 2017: 168-181), mizah manipülasyonları ile incelenmesi gelecek çalışmalara da ışık tutacaktır.

Üçüncü olarak mizah tarzları ile yaratıcılık arasındaki ilişkide bireysel farklılıkları inceleyen ilk çalışmadır. Daha önceki çalışmalarda mizah kullanımı ve bireysel farklılıklar çokça çalışılmıştır (ör. Jovanovic 2011: 502-507; Martin vd. 2003: 48-75; Özyesil, Deniz ve Sahin 2013: 33-43; Vernon vd. 2009: 130-137; Veselka 2010: 9-33). Aynı şekilde yaratıcılık ve kişilik özellikleri ile de çok sayıda çalışma yapılmıştır (Aguilar-Alonso 1996: 959-969; Furnham 1999: 407-408; Furnham ve Chamorro-Premuzic 2004: 705-715; Furnham vd. 2008: 1060-1069; King, Walker ve Broyles 1996: 189-203; Sen ve Hagtvet, 1993: 497-498; Wuthrich ve Bates, 2001: 783-798). Ancak mizah ve yaratıcılık arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin etkisine bakılmış olması, literatürde yeni bir alan yaratabilir.

5.3. Doğurgular

Özellikle eğitim alanında mizah kullanımıyla ilgilenen araştırmacılar ve eğitimciler için mevcut çalışmada yararlı bulgular bulunmaktadır. Eğitimde yaratıcı süreçlerin önemi bilinmektedir. Mevcut çalışmada da mizahın yaratıcılığı artırdığı ortaya koyulmuştur. Ayrıca her mizah tarzının her durumda yaratıcılığı artırmadığı ve bireysel farklılıklara göre farklı mizah tarzlarının kullanılması gerektiği önerilmiştir.

Eğitim alanından başka gündelik yaşamda da yararlı olabilecek bazı bulgulardan söz edilebilir. Örneğin bilişsel performans ya da yaratıcılık gerektiren durumlarda şartlara uygun mizah tarzında karikatürler, videolar ya da şakalar incelenebilir. Aynı zamanda mizah tarzları ile ilgili yönergelerin de etkisi düşünülerek, belirli durumlarda mizahi perspektifin değiştirilmesi yoluyla sorunlarla başa çıkılabilir.

5.4. Sınırlılıklar ve Öneriler

Mevcut çalışmanın en büyük sınırlılığı mizah tarzının iki boyutunu içerirken, diğer iki boyutunu içermiyor oluşudur. Saldırgan ve katılımcı mizah ile ilgili de manipülasyonların geliştirilmesi ve yaratıcılık üzerindeki etkisine bakılması daha sağlıklı sonuçlar verebilir.

Bir diğer sınırlılık sayılabilecek durum ise kullanılan görsellerin, bağımlı değişken ölçümünden içeriksel olarak farklı oluşudur. Yani yaratıcılık ölçümü alındığında karikatürlerin de yaratıcılık ile ilişkili olması sonuçları çok daha anlamlı hale getirebilir. Ford vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada da karikatürler bağımlı değişken ile ilişkilidir. Mevcut çalışmada yalnızca mizahın etkisine bakılmıştır ancak günlük hayatta mizah kullanımı genellikle belirli konular üzerinedir. Bu yüzden gelecek çalışmalarda mizah manipülasyonu yapılırken bağımlı değişken ile ilişkili mizah öğelerinin seçilmesi daha sağlıklı sonuçlar verebilir.

Araştırmadaki ve literatürdeki diğer bir sınırlılık da mizah tarzlarının ve mizah duygusunun Türkiye kültüründe nasıl farklılaştığının bilinmemesidir. Özellikle kişilik özelliklerinin düzenleyici rollerini açıklarken kültürel özelliklerin bilinmesi büyük bir fayda sağlayabilir. Bu alanda ciddi bir boşluk bulunmaktadır. Türkiye kültüründe mizah tarzları ve mizah anlayışı ile ilgili bir çalışmanın yapılması literatüre büyük bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Aguilar-Alonso, A. (1996). "Personality and creativity". *Personality and Individual Differences 21*: 959-969.
- Akben, Cantürk (2015). *Koku ve Bilişsel Uyarımın Beyin Fırtınasında Yaratıcılığa Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Amabile, Teresa M. (1983). "The Social Psychology Of Creativity: A Componential Conceptualization". *Journal of Personality and Social Psychology 45*: 357-376.
- Baas, Matthijs, De Dreu, Carsten. K. W ve Nijstad, Bernard A. (2008). "A meta-analysis of 25 years of mood-creativity research: Hedonic tone, activation, or regulatory focus?". *Psychological bulletin 134 (6)*: 779-806.
- Brown, Vincent vd. (1998). "Modeling cognitive interactions during group brainstorming". *Small group research 29 (4)*: 495-526.
- Bryk, Anthony S. Ve Raudenbush, Stephen W. (1988). "Heterogeneity of Variance in Experimental Studies: A Challenge to Conventional Interpretations". *Psychological Bulletin 104 (3)*: 396-404.
- Bujalkova, M., Straka, S. ve Jureckova, A. (2001). "Hippocrates' Humoral Pathology In Nowaday's Reflections". *Bratislavske Lekarske Listy 102 (10)*: 489-492.
- Camacho, Lucy. M. ve Paulus, Paul. B. (1995). "The Role Of Social Anxiousness In Group Brainstorming". *Journal of Personality and Social Psychology 68*: 1071-1080.

- Chamorro-Premuzic, Tomas ve Reichenbahcer, Lisa (2008). "Effects of personality and threat of evaluation on divergent and convergent thinking". *Journal of Research in Personality* 42: 1095-1101.
- Conolly, Terry vd. (1990). "Effects of Anonymity and Evaluative Tone On Idea Generation In Computer-Mediated Groups". *Management Science* 36 (6): 689-703.
- Coskun, Hamit (2005a). "Cognitive Stimulation With Convergent and Divergent Thinking Exercising In Brainwriting: Incubation, Sequence Priming, and Group Context". *Small Group Research* 36: 466-498.
- Coşkun, Hamit (2005b). "Beyin Yazımında Iraksak Düşünme ve Grup Ortamının Düşünce Üretimine Etkisi". *Türk Psikoloji Dergisi* 10: 25-38.
- Coşkun, Hamit (2005c). "Iraksak Düşünme ve Kategori Yapısının Bireysel Beyin Fırtınasında Düşünce Üretimine Etkisi". *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10 (1): 67-85.
- Davis, Mark A. (2009). "Understanding The Relationship Between Mood and Creativity: A Meta-Analysis". *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 108: 25-38.
- De Dreu, Carsten K. W., Baas, Matthijs ve Nijstad, Bernard. A. (2008). "Hedonic tone and activation level in the mood-creativity link: toward a dual pathway to creativity model". *Journal of personality and social psychology* 94 (5): 739-756.
- De Dreu, Carsten K. W. vd. (2008). "Hedonic Tone and Activation Level in the Mood-Creativity Link: Toward a Dual Pathway to Creativity Model". *Journal of Personality and Social Psychology* 94 (5): 739-756.
- Dennis, Alan. R. ve Reinicke, Bryan. A. (2004). "Beta versus VHS and The Acceptance of Electronic Brainstorming Technology". *MIS Quarterly* 28 (1): 1-20.

- Diehl, Michael ve Stroebe, Wolfgang (1987). "Productivity Loss In Brainstorming Groups: Toward The Solution of A Riddle". *Journal of Personality and Social Psychology* 53 (3): 497-509.
- Diehl, Michael ve Stroebe, Wolfgang (1991). "Productivity Loss In Brainstorming Groups: Tracking Down The Blocking Effect". *Journal of Personality and Social Psychology* 61 (3): 392-403.
- Edwards, Kim R. ve Martin, Rod A. (2014). "The conceptualization, measurement, and role of humor as a character strength in positive psychology". *Europe's Journal of Psychology* 10 (3): 505-519.
- Eysenck, H. Jurgen (1972). "Foreword". *The Psychology of Humor: Theoretical perspectives and empirical issues*. Ed. Jeffrey H. Goldstein ve Paul E. McGhee. New York: Academic Press. 13-17.
- Ferris, Donald R. (1972). "Humor and creativity: Research and theory". *The Journal of Creative Behavior* 6 (2): 75-79.
- Finke, Ronald A., Ward, Thomas B. ve Smith, Steven M. (1992). *Creative cognition: Theory, research and applications*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Ford, Thomas E. vd. (2012). "Effect Of Humor On State Anxiety and Math Performance". *Humor* 25 (1): 59-74.
- Ford, Thomas E. vd. (2017). "Manipulating Humor Styles: Engaging In Self-Enhancing Humor Reduces State Anxiety". *Humor* 30 (2): 169-191.
- Frecknall, Peter (1994). "Good humor: A qualitative study of the uses of humor in everyday life". *Psychology: A Journal of Human Behavior* 31 (1): 12-21.
- Furnham, A. F. (1999). "Personality and creativity". *Perceptual and Motor Skills* 88: 407-408.

- Furnham, Adrian ve Bachtiar, Velicia (2008). "Personality and Intelligence As Predictors Of Creativity". *Personality and Individual Differences* 45 (7): 613-617.
- Furnham, A. F. ve Chamorro-Premuzic, T. (2004). "Personality, intelligence, and art". *Personality and Individual Differences* 36: 705–715.
- Furnham, A. F. vd. (2008). "Personality, hypomania, intelligence and creativity". *Personality and Individual Differences* 44: 1060–1069.
- Gallupe, R. Brent, Bastianutti, Lana M. ve Cooper, William H. (1991). "Unblocking Brainstorms". *Journal of Applied Psychology* 76 (1): 137-142.
- Gamble, Jennifer (2001). "Humor In Apes". *International Journal of Humor Research* 14 (2): 163–179.
- Gervais, Matthew ve Wilson, David S. (2005). "The evolution and functions of laughter and humor: A synthetic approach". *Quarterly Review of Biology* 80 (4): 395–430.
- Gençöz, Tülin ve Öncül, Öznur (2012). "Examination of Personality Characteristics in a Turkish Sample: Development of Basic Personality Traits Inventory". *The Journal of General Psychology* 139 (3): 194–216.
- Gültepe, Bedirhan (2014). *Duygudurum ve Bilişsel Değişkenlerin Beyin Fırtınasında Yaratıcılığa Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gültepe, Bedirhan ve Coskun, Hamit (2016) "Music and Cognitive Stimulation Influence Idea Generation". *Psychology of Music* 44 (1): 3–14.
- Gujarati, Damodar (1970). "Use of Dummy Variables in Testing for Equality between Sets of Coefficients in Two Linear Regressions: A Note". *The American Statistician* 24 (1): 50-52.

- Hasçuhadar, Bilgesu (2015). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Ebeveynlik Davranışları, Duygu Sosyalleştirme, Hazzı Geciktirme, Sosyal Yeterlilik Ve Yaratıcılık Arasındaki İlişkiler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hayes, Andrew F. (2013). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*. New York: The Guilford Press.
- Heslin, Peter A. (2009). “Better than brainstorming? Potential contextual boundary conditions to brainwriting for idea generation in organizations”. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 82: 129-145.
- Jeder, Daniela (2015). “Implications of Using Humor in the Classroom”. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 180: 828–833.
- Jovanovic, Veljko (2011). “Do humor styles matter in the relationship between personality and subjective well-being?”. *Scandinavian Journal of Psychology* 52: 502–507.
- Kalliny, Morris, Cruthirds, Kevin W. Ve Minor, Michael S. (2006). “Differences between American, Egyptian and Lebanese Humor Styles”. *Cross Cultural Management* 6 (1): 121-134
- Kasof, Joseph (1995). “Explaining Creativity: The Attributional Perspective”. *Creativity Research Journal* 8 (4): 311-366.
- Kazarian, Shahe S. ve Martin, Rod. A. (2006). “Humor Styles, Culture-Related Personality, Well-Being, and Family Adjustment Among Armenians in Lebanon”. *Humor* 19 (4): 405-423
- Keith-Spiegel, Patricia (1972). “Early Conceptions of Humor: Varieties and Issues”. *The Psychology of Humor: Theoretical perspectives and empirical issues*. Ed. Jeffrey H. Goldstein ve Paul E. McGhee. London: Academic Press. 4-34.

- King, L., Walker, L. ve Broyles, S. (1996). "Creativity and the five factor model". *Journal of Research in Personality* 30: 189–203.
- Kuiper, Nicholas A., Kirsh, Gillian A. ve Letie, Catherine Letie (2010). "Reactions to humorous comments and implicit theories of humor styles". *Europe's Journal of Psychology* 6 (3): 236-266.
- Larey, Timothy S ve Paulus, Paul B. (1999). "Group Preference and Convergent Tendencies in Small Groups: A Content Analysis of Group Brainstorming Performance". *Creativity Research Journal* 12 (3): 175–84.
- Lefcourt, Herbert M. (2001). *Humor: The Psychology of Living Buoyantly*. New York: Kluwer Academic.
- Levine, Jacob ve Redlich, Fredrick C. (1955). "Failure to Understand Humor". *The Psychoanalytic Quarterly* 24 (4): 560-572.
- Lussier, Bruno, Grégoire, Yany ve Vachon, Marc-Antonie (2017). "The role of humor usage on creativity, trust and performance in business relationships: An analysis of the salesperson-customer dyad". *Industrial Marketing Management* 65: 168–181.
- Martin, Rod A. ve Lefcourt, Herbert M. (1983). "Sense of Humor as a Moderator of the Relation Between Stressors and Moods". *Journal of Personality and Social Psychology* 45 (6): 1313–1324.
- Martin, Rod A. ve Lefcourt, Herbert M. (1984). "Situational Humor Response Questionnaire: Quantitative measure of sense of humor". *Journal of Personality and Social Psychology* 47 (1): 145-155.
- Martin, Rod A. (1998). "Approaches To The Sense of Humor: A Historical Review". *The Sense of Humor: Explorations of A Personality Characteristic*. Ed. Willibald Ruch. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 15-60.

- Martin, Rod A. vd. (2003). "Individual Differences In Uses Of Humor and Their Relation To Psychological Well-Being: Development Of The Humor Styles Questionnaire". *Journal of Research in Personality* 37: 48–75.
- Martin, Rod A. (2006). *The Psychology Of Humor: An Integrative Approach*. Elsevier Academic Press.
- McCrae, Robert R. ve Costa, Paul T. (2003). *Personality In Adulthood: A Five-Factor Theory Perspective*. New York: Guilford Press.
- McCrae, Robert R. ve John, Oliver P. (1992). "An introduction to the five-factor model and its applications". *Journal of Personality* 60 (2): 175–215.
- Mendiburo-Seguel, Andrés, Páez, Daró ve Martínez-Sánchez Francisco (2015). "Humor Styles And Personality: A Meta-Analysis Of The Relation Between Humor Styles And The Big Five Personality Traits". *Scandinavian Journal of Psychology* 37(3): 335–340.
- Mesmer-Magnus, Jessica, Glew, David J ve Viswesvaran, Chockalingam (2012). "A meta-analysis of positive humor in the workplace". *Journal of Managerial Psychology* 27 (2): 155-190.
- Mullen, Brain, Johnson, Craig ve Salas, Eduardo (1991). "Productivity loss in brainstorming groups: A meta-analytic integration". *Basic and Applied Social Psychology* 12: 3-24.
- Murdock, Mary C. ve Ganim, Rita M. (1993). "Creativity and humor: Integration and incongruity". *The Journal of Creative Behavior* 27 (1): 57-70.
- Nijstad, Bernard A. vd. (2002). "Cognitive Stimulation and Interference in Groups: Exposure Effects in an Idea Generation Task". *Journal of Experimental Social Psychology* 38: 535–544.

- Nijstad, Bernard. A. vd. (2010). "The dual pathway to creativity model: Creative ideation as a function of flexibility and persistence". *European Review of Social Psychology* 21 (1): 34–77.
- Nunamaker, Jay F. Jr. vd. (1991). "Information technology for negotiating groups: Generating options for mutual gain". *Management Science* 37 (10): 1325-1346.
- Osborn, Alex Faickney (1957). *Applied imagination*. New York: Scribner.
- Paulus, Paul B. (2000). "Groups, teams, and creativity: The creative potential of idea generating groups". *Applied Psychology. An International Review* 49 (2): 237-262.
- Paulus, Paul B. ve Dzindolet, Mary T. (1993). "Social influence process in group brainstorming". *Journal of Personality and Social Psychology* 64 (4): 575-586.
- Özyesil, Zümra, Deniz, M. Nuri ve Kesici, Sahin. (2013). "Mindfulness and five factor personality traits as predictors of humor". *Studia Psychologica* 55: 33–43.
- Öncül, Öznur. (2014). *Investigating Cognitive Mechanisms Of Offending Among Adult and Juvenile Male Prisoners: Suggestions For Intervention*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ruch, Willibald ve Heintz, Sonja (2013). "Humour Styles, Personality and Psychological Well-Being: What's Humour Got To Do With It?". *European Journal of Humour Research* 1 (4): 1-24.
- Ruch, Willibald (1998). "A New Look At An Old Concept". *The Sense of Humor: Explorations of A Personality Characteristic*. Ed. Willibald Ruch. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 3-14.
- Sanders, B. (2001). *Kahkahanın Zaferi: Yıkıcı Bir Tarih Olarak Gülme*. Çev. K. Atakay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Sen, A. K. ve Hagtvet, K. A. (1993). "Correlations among creativity, intelligence, personality, and academic achievement". *Perceptual and Motor Skills* 77: 497-498.
- Simonton, Dean Keith (1999). *Origins of genius: Darwinian perspectives on creativity*. New York: Oxford University Press.
- Stein, Morris I. (1953). "Creativity and culture". *The Journal of Psychology* 36: 311-322.
- Suits, Daniel B. (1957). "Use of Dummy Variables in Regression Equations." *Journal of The American Statistical Association* 52 (280): 548-551.
- Svebak, Sven (1974). "Revised questionnaire on the sense of humor". *Scandinavian Journal of Psychology* 15 (1): 328-331.
- Svebak, Sven (1996). "The development of the Sense of Humor Questionnaire: From SHQ to SHQ-6. Humor". *International Journal of Humor Research* 9(3-4): 341-362.
- Szabo, Attila (2003). "Acute Effects of Humor and Exercise on Mood and Anxiety". *Journal of Leisure Research* 35 (2): 152-162.
- Tabachnick, Barbara G. ve Fidell, Linda S. (2015). *Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı*. Çev. Mustafa Baloğlu. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Taylor, Donald W. vd. (1958). "Does group participation when using brainstorming facilitate or inhibit creative thinking?". *Administrative Science Quarterly* 3: 23-47.
- Thompson, Leigh (2003). "Improving the creativity of organizational work groups". *Academy of Management Executive* 17: 96-109.
- Uğur, Edanur (2018). *Can sıkıntısının ve ödülün yaratıcılık üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Vernon, Philip A. vd. (2009). "Genetic and environmental correlations between trait emotional intelligence and humor styles". *Journal of Individual Differences* 30: 130–137.
- Veselka, Livia vd. (2010). "A behavioral genetic study of relationships between humor styles and the six HEXACO personality factors". *Europe's Journal of Psychology* 3: 9–33.
- Watson, David ve Clark, Lee Anna (1997). "Extraversion and its positive emotional core". *Handbook of Personality Psychology*. Ed. Robert Hogan, John Johnson ve Stephen Briggs. Elsevier Academic Preess. 767-793
- Wicker, Frank W. (1985). "A rhetorical look at humor as creativity". *The Journal of Creative Behavior* 19 (3): 175-184.
- Wickberg, Daniel (1998). *The Senses of Humor: Self and Laughter In Modern America*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Wolfradt, Uwe ve Pretz, Jean. E. (2001). "Individual Differences In Creativity: Personality, Story Writing, and Hobbies". *European Journal of Personality* 15 (4): 297-310.
- Wuthrich, V. ve Bates, T. C. (2001). "Schizotypy and latent inhibition: non-linear linkage between psychometric and cognitive markers". *Personality and Individual Differences* 30: 783–798.
- Yerlikaya, E. Ercüment. (2003). *Mizah Tarzları Ölçeği'nin (Humor Styles Questionnaire) Uyarlama Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yip, Jeremy A. ve Martin, Rod A. (2006). "Sense of humor, emotional intelligence, and social competence". *Journal of Research in Personality* 40(6): 1202-1208.
- Ziv, Avner (1976). "Facilitating effects of humor on creativity". *Journal of Educational Psychology* 68 (3): 318-322.

EKLER

Ek 1: Hakem Bilgilendirme Formu

Bu çalışmada size mizah kavramı ve tarzları hakkında birtakım bilgilendirmeler verilecektir. Ardından ise bazı görseller gösterilip, bu görsellerin bu mizah tarzları ile ne kadar uyumlu olup olmadığı hakkında bazı sorular sorulacaktır.

Mizah Kavramı

Platon ve Aristoteles gibi klasik çağ filozoflarından bu yana mizah kavramı oldukça farklı şekillerde ele alınmış bir kavramdır. Açık olan bir şey vardır ki o da mizah kavramının herkesçe kabul gören bir tanımını yapmanın zorluğudur. Günümüzde olumlu bir özellik olarak anılsa da tarihi olarak bakıldığında mizah kavramı olumsuz bir özellik olarak da kullanılmıştır. Özellikle orta çağda mizah kavramı tuhaf, norm dışı olmayı niteleyen bir kavramdır ve bu kişilere gülünmeye başlanmasından itibaren de “komik” olma durumu bu kavrama dahil olmuştur. Ancak daha sonraları insanları bilinçli olarak güldürmeye, eğlendirmeye çalışan kişiler için de bu kavramın kullanılmasıyla kavram, olumsuz bir nitelikten çıkıp olumlu bir kişilik özelliği gibi görülmeye başlanmıştır.

Günümüz modern çalışmalarında mizah kavramı tek bir boyutta ele alınmayıp belirli türlere ayrılmıştır. Martin’in (2003) çalışmasında ve geliştirdiği ölçekte mizah tarzları 4 farklı boyutta ele alınmıştır. *Katılımcı* (Affiliative) mizah, *kendini geliştirici* (Self-Enhancing) mizah, *kendini yıkıcı* (Self-Defeating) mizah ve *saldırgan* (Aggressive) mizah. Katılımcı ve kendini geliştirici mizah tarzları uyumlu mizah türüne örnek iken kendini yıkıcı ve saldırgan mizah tarzları uyumsuz mizah türüne örnektir.

Kendini Geliştirici Mizah

“Uyumlu kategori içerisinde kendini geliştirici mizah, mizahın kişisel yönlerini kapsar ve bireylerin, aynı zamanda başkalarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak, stresle başa çıkmada, sorunlar üzerindeki perspektiflerini değiştirmede ya da olumsuz duyguları azaltmada kullandıkları mizah türünü ifade eder. Kavramsal olarak mizah yoluyla başa çıkma ile de ilişkilidir. Bu boyut, yaşam karşısında genel olarak mizahi bir bakış açısını, yaşamdaki uyumsuzluklar karşısında sıklıkla eğlenme eğilimini, stres ve olumsuz durumlar karşısında bile mizahi perspektifi korumayı içerir. Başa çıkma mizahı ile yakından ilişkili olan bu mizah tarzı perspektif kazanıcı mizahla ve mizahın bir duygu yönetimi ya da baş etme mekanizması olarak kullanılması ilişkilidir.” (Yerlikaya, 2003).

Kendini Yıkıcı Mizah

“Uyumsuz kategori içerisinde bireyin, mizahı, kendi ihtiyaçlarını dikkate almaksızın kullandığı tarz kendini yıkıcı mizahtır. Bu tarz, bireyin başkalarını güldürmek için kendisini sürekli mizahi bir yolla kötülemesi, yermesi gibi davranışları kapsar. Bunun yanında kişinin aslında üzgünken kendi gerçek duygularını inkâr edip mutluymuş gibi davranması da bu tarz mizaha girmektedir. Bu boyut kişinin kendisini aşırı derecede yerdiği mizah tarzını, onay kazanmanın ya da kendisini sevdirmenin bir yolu olarak kendi aleyhine komik şeyler söyleyerek ya da yaparak başkalarını eğlendirmeye çalışmasını, başkalarının mizahının maskarası olmayı kabul etmesini, küçük düşürüldüğünde ya da kendisiyle dalga geçildiğinde diğerleri ile birlikte gülmesini içerir. Bu mizah boyutundaki bireyler oldukça esprili ya da eğlendirici gözükseler de mizahı kullanışlarının altında; bir kaçış, duygusal bir ihtiyaç ya da düşük benlik saygısı bulunmaktadır.” (Yerlikaya, 2003).

Ek 2: Hakem Değerlendirme Formu

(1). Bu görseli ne derecede eğlenceli buldunuz?										
Çok az					Orta					çok fazla
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
(2). Sizce bu görsel “kendini geliştirici mizah” tarzına ne derecede örnek teşkil etmektedir?										
Çok az					Orta					çok fazla
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
(3). Sizce bu görsel “kendini yıkıcı mizah” tarzına ne derecede örnek teşkil etmektedir?										
Çok az					Orta					çok fazla
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Ek 3: Karikatür Sınıflandırma Maddesi

(1). Bu görseldeki karakter, olaydaki üzerine mizah yapmıştır.

“gülünç kısımlar”

3

2

1

0

1

2

3

“kendi yetersizliği”

Ek 4: Onam ve Demografik Bilgi Formu

Bu araştırmada çeşitli uyarıcıların yaratıcılığa etkisi incelenmektedir. Araştırma yaklaşık 20 dakika sürecektir. Öncelikli olarak araştırma esnasında karşılaştığınız bir sorun olursa ya da sizi rahatsız eden bir durum olursa lütfen sesli bir şekilde bildirmeyin ve parmak kaldırarak araştırmacıdan yardım isteyiniz. Araştırmacının size söylediklerine uymanız önem teşkil etmektedir. Araştırma sonunda size araştırma hakkında detaylı bilgi verilecektir. Araştırma gönüllülük esasına dayalı olduğu için katılım göstermeyebilirsiniz. Eğer onaylıyorsanız lütfen aşağıdaki bölüme tarihi ve imzanızı atınız.

Araştırma ile ilgili bilgileri okudum ve katılmayı kabul ediyorum

Tarih:

İmza:

Cinsiyetiniz: Erkek _____ Kadın _____ **Yaşınız:**

Bölüm:

Ek 5: Mizah Tarzları Ölçeği

<p>İnsanlar mizahı çok farklı biçimlerde yaşar ve dışa vururlar. Aşağıda mizahın yaşanabileceği farklı biçimleri ifade eden cümleler yer almaktadır. Lütfen her bir cümleyi dikkatle okuyarak o ifadeye ne ölçüde katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirtin. Lütfen mümkün olduğunca dürüst ve tarafsız olarak yanıtlamaya çalışın. Yanıtlarınız için aşağıdaki değerlendirme ölçeğini temel alın:</p>							
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamıyla katılıyorum
1. Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam.	1	2	3	4	5	6	7
2. Moralim bozuk olduğunda genellikle kendimi mizahla neşelendirebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Birisi hata yaptığında çoğunlukla onunla bu konuda dalga geçerim.	1	2	3	4	5	6	7
4. İnsanların benimle dalga geçmelerine ya da bana gülmelerine gereğinden fazla izin veriyorum.	1	2	3	4	5	6	7
5. İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekmez - doğuştan esprili bir insan gibiyimdir.	1	2	3	4	5	6	7
6. Tek başıma bile olsam çoğunlukla yaşamın gariplikleriyle eğlenirim.	1	2	3	4	5	6	7
7. İnsanlar asla benim mizah anlayışım yüzünden gücenmez ya da incinmezler.	1	2	3	4	5	6	7
8. Kendimi yermem ailemi ya da arkadaşlarımı güldürüyorsa eğer, çoğunlukla bu işi kendimden geçerek yaparım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Başımdan geçen komik şeyleri anlatarak insanları pek güldürmem.	1	2	3	4	5	6	7
10. Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
11. Espri yaparken ya da komik bir şey söylerken genellikle karşımdakilerin bunu nasıl kaldıracağını pek önemsemem.	1	2	3	4	5	6	7

12. Çoğunlukla kendi güçsüzlüklerim, gaflarım ya da hatalarımla ilgili gülünç şeylerden söz ederek, insanların beni daha çok sevmesini ya da kabul etmesini sağlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
13. Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim.	1	2	3	4	5	6	7
14. Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi önler.	1	2	3	4	5	6	7
15. İnsanların, mizahı başkalarını eleştirmek ya da aşağılamak için kullanmalarından hoşlanmam.	1	2	3	4	5	6	7
16. Çoğunlukla kendi kendimi kötüleyen ya da alaya alan espriler yapmam.	1	2	3	4	5	6	7
17. Genellikle fıkra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanmam.	1	2	3	4	5	6	7
18. Tek başıyysam ve mutsuzsam, kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
19. Bazen öyle komik şeyler gelir ki aklıma bunlar insanları incitebilecek, yakışık almaz şeyler olsa bile, kendimi tutamam söylerim.	1	2	3	4	5	6	7
20. Espriler yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştiririm.	1	2	3	4	5	6	7
21. İnsanları güldürmekten hoşlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
22. Kederli ya da üzgünsem genellikle mizahi bakış açımı kaybederim.	1	2	3	4	5	6	7
23. Bütün arkadaşlarım bunu yapıyor olsa bile, bir başkasıyla alay edip ona gülerlerken asla onlara eşlik etmem.	1	2	3	4	5	6	7
24. Arkadaşlarımla ya da ailemle birlikteyken çoğunlukla hakkında espri yapılan ya da dalga geçilen kişi ben olurum.	1	2	3	4	5	6	7
25. Arkadaşlarımla çok sık şakalaşmam.	1	2	3	4	5	6	7
26. Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur.	1	2	3	4	5	6	7
27. Birinden hoşlanmazsam çoğunlukla onu küçük düşürmek için hakkında espri yapar ya da alay ederim.	1	2	3	4	5	6	7
28. Sorunlarım varsa ya da üzgünsem, çoğunlukla gerçek duygularımı, en yakın arkadaşlarım bile anlamasın diye, espriler yaparak gizlerim.	1	2	3	4	5	6	7
29. Başkalarıyla birlikteyken genellikle aklıma söyleyecek esprili şeyler gelmez.	1	2	3	4	5	6	7
30. Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
31. Bir şey bana gerçekten gülünç gelse bile, birini gücendirecekse eğer, buna gülmem ya da bununla ilgili espri yapmam.	1	2	3	4	5	6	7
32. Başkalarının bana gülmesine izin vermek; benim, ailemi ve arkadaşlarımı neşelendirme tarzımdır.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 6: Nötralizasyon Görevi

Markete gitmeden önce alışveriş listesi hazırladım. Dolmuş bekledim ve dolmuş gelince alışveriş merkezine gittim. Bir kilo pirinç, iki marul, bir kilo mercimek aldım. Sonra süt ürünleri bölümüne geçtim. İki tane süt, 300 gram tereyağı aldım. Alışveriş listeme kola ve su da ekledim. Kasada sırada önümde 3 kişi vardı. Sıra bana geldiğinde, kasada kasiyere elli lira verdim. Bana geriye 30 lira verdi. Listede aldıklarımın fiyatına tekrar baktım. Dolmuşa bindim, eve geldim. Eve geldiğimde, aldıklarımı yerleştirdim. Sonra fotokopi yapmak için kırtasiyeye gittim. Kırtasiyede ders notlarımın fotokopisini çektirdim.

YUKARIDAKİ CÜMLELERİ EN HIZLI OLACAK ŞEKİLDE AŞAĞIYA YAZINIZ.

Ek 7: Kendini Yıkıcı Mizah Yönergesi**Lütfen Okuyun!**

Birazdan sizden yaratıcılığınızı kullanmanız gereken bir görevi gerçekleştirmeniz istenecektir.

Bu durum karşısında mizahi bir şekilde düşünmenizi ve gerekirse kendi yaratıcılığınızla dalga geçmenizi istiyoruz. Rodney Dangerfield bu tarz mizah duygusunun ustası sayılan isimlerden biridir. Örneğin kendi dış görünüşüyle dalga geçerken *“Doğduğumda bile o kadar çirkindim ki doktorlar doğum kontrolünün önemini vurgulamak için fotoğraflarımı kullanmak istemişler.”* demiştir. Tıpkı bunun gibi siz de zayıf yönleriniz ile eğlenmeye ve bu mizah duygusuna sahip olmaya çalışın.

Bu yüzden, yaratıcılık görevine başlamadan önce size bu tarz mizah duygusuyla ilgili birtakım örnek karikatürler göstereceğiz. Lütfen arka sayfadaki görselleri 2-3 dakika inceleyiniz.

Ek 8: Kendini Geliştirici Mizah Yönergesi**Lütfen Okuyun!**

Birazdan sizden yaratıcılığınızı kullanmanız gereken bir görevi gerçekleştirmeniz istenecektir.

Bu durum karşısında mizahi bir bakış açısıyla düşünmenizi ve kendinizi yüksek tutmanızı istiyoruz. Mizahi bir şekilde düşünürken kendinizle dalga geçmeden işin keyfini çıkarmaya bakın. Görev her ne şekilde olursa olsun, lütfen bu durumla eğlenmeyi ve işin gülünç yanlarını görmeyi deneyin. Olayların kendisi ile eğlenmeye ve bu mizah duygusuna sahip olmaya çalışın.

Bu yüzden, yaratıcılık görevine başlamadan önce size bu tarz mizah duygusuyla ilgili birtakım örnek karikatürler göstereceğiz. Lütfen arka sayfadaki görselleri 2-3 dakika inceleyiniz.

Ek 10: Yaratıcılık Görevi

Bu yaratıcılık görevinde sizden istenen şey aşağıda verilen konu hakkında düşünceler üretmenizdir. Bunu yaparken düşüncelerinizin niteliğinden çok sayısı önemlidir. Mümkün olduğu kadar çok düşünce üretmeye çalışınız ve aklınıza gelen düşünceyi yazınız.

Fikirlerinizi yazarken kısa ifadeler kullanmanız yeterlidir. Uzun cümle kurmaktan kaçının. Maddeler halinde (örn., 1, 2, 3, 4.....) yazınız. Süreniz 5 dakikadır.

Konu: Bir su bardağını kaç farklı şekilde kullanabilirsiniz? (Örneğin; kalemlik.)

Ek 11: Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği

TKÖÖ											
Aşağıda size uyan ya da uymayan pek çok kişilik özelliği bulunmaktadır. Bu özelliklerden her birinin sizin için ne kadar uygun olduğunu ilgili rakamı daire içine alarak belirtiniz.											
Örneğin;											
Kendimi biri olarak görüyorum.											
<u>Hiç uygun değil</u>	<u>Uygun değil</u>				<u>Kararsızım</u>	<u>Uygun</u>				<u>Çok uygun</u>	
1	2				3	4				5	
	Hiç uygun değil	Uygun değil	Kararsızım	Uygun	Çok uygun		Hiç uygun değil	Uygun değil	Kararsızım	Uygun	Çok uygun
1 Aceleci	1	2	3	4	5	24 Pasif	1	2	3	4	5
2 Yapmacık	1	2	3	4	5	25 Disiplinli	1	2	3	4	5
3 Duyarlı	1	2	3	4	5	26 Açgözlü	1	2	3	4	5
4 Konuşkan	1	2	3	4	5	27 Sinirli	1	2	3	4	5
5 Kendine güvenen	1	2	3	4	5	28 Canayakın	1	2	3	4	5
6 Soğuk	1	2	3	4	5	29 Kızgın	1	2	3	4	5
7 Utangaç	1	2	3	4	5	30 Sabit fikirli	1	2	3	4	5
8 Paylaşımçı	1	2	3	4	5	31 Görgüsüz	1	2	3	4	5
9 Geniş / rahat	1	2	3	4	5	32 Durgun	1	2	3	4	5
10 Cesur	1	2	3	4	5	33 Kaygılı	1	2	3	4	5
11 Agresif(Saldırgan)	1	2	3	4	5	34 Terbiyesiz	1	2	3	4	5
12 Çalışkan	1	2	3	4	5	35 Sabırsız	1	2	3	4	5
13 İçten pazarlıklı	1	2	3	4	5	36 Yaratıcı (Üretken)	1	2	3	4	5
14 Girişken	1	2	3	4	5	37 Karpisli	1	2	3	4	5
15 İyi niyetli	1	2	3	4	5	38 İçine kapanık	1	2	3	4	5
16 İçten	1	2	3	4	5	39 Çekingen	1	2	3	4	5
17 Kendinden emin	1	2	3	4	5	40 Alingan	1	2	3	4	5
18 Huysuz	1	2	3	4	5	41 Hoşgörülü	1	2	3	4	5
19 Yardımsever	1	2	3	4	5	42 Düzenli	1	2	3	4	5
20 Kabiliyetli	1	2	3	4	5	43 Titiz	1	2	3	4	5
21 Üşengeç	1	2	3	4	5	44 Tedbirli	1	2	3	4	5
22 Sorumsuz	1	2	3	4	5	45 Azimli	1	2	3	4	5
23 Sevecen	1	2	3	4	5						

Ek 12: Dışadönüklük Yönergesi

İnsanlar bazen daha dışadönük davranışlar sergileyebilir. Dışadönüklüğün belirtileri konuşkan, heyecanlı, sıcak, girişken, aktif, coşkulu davranışlar gösterme gibi özelliklerdir.

Lütfen hayatınızda en dışadönük davrandığınız anılarınızdan birini aklınıza getirip bu anınızı kısa bir şekilde aşağıya yazınız.

Ek 13: İçedönüklük Yönergesi

İnsanlar bazen daha içedönük davranışlar sergileyebilir. İçedönüklüğün belirtileri suskun, durgun, soğuk, çekingen, pasif, sakin davranışlar gösterme gibi özelliklerdir. Lütfen hayatınızda en içedönük davrandığınız anlarınızdan birini aklınıza getirip bu anınızı kısa bir şekilde aşağıya yazınız.

Ek 14: Kontrol Yönergesi**Lütfen Okuyun!**

Birazdan sizden yaratıcılığınızı kullanmanız gereken bir görevi gerçekleştirmeniz istenecektir.

Bu durum karşısında mümkün olduğunca rahat bir şekilde işin keyfini çıkarmaya bakın. Görevi gerçekleştirirken de bu tutumunuzu sonuna kadar sürdürün ve herhangi bir şekilde gerginlik yaşamayın.

Bu yüzden, lütfen yaratıcılık görevine başlamadan önce 2-3 dakika boyunca kendinizi hazır hissetmeye çalışın ve hazır hissettiğinizde başlayınız.

Ek 15: Etik Kurul Onay Belgesi

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Cantürk Akben,
 Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
 Sosyal Bilimler Enstitüsü
 Psikoloji ABD

Sayın **Cantürk Akben,**

“**Mizah Tarzlarının ve Çeşitli Kişilik Özelliklerinin Yaratıcılığa Etkisi**” adlı İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvuru (Protokol NO. 2018/184) kurulumuzun 10.10.2018 tarihli ve 2018/08 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur/bulunmamıştır. Bilgilerinize sunarız.

<p><i>Bu oturuma katılmadı</i> Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Başkan)</p>	<p><i>M. Eryiğit</i> Prof. Dr. Mehmet ERYİĞİT (Üye)</p>
<p><i>[Signature]</i> Prof. Dr. Altay EREN (Üye)</p>	<p><i>[Signature]</i> Doç. Dr. H. Birol YALÇIN (Üye)</p>
<p><i>Katılmadı</i> Doç. Dr. Seval ALKOY (Üye)</p>	<p><i>[Signature]</i> Doç. Dr. Abdullah DURAKOĞLU (Üye)</p>
<p><i>Katılmadı</i> Av. Zuhal Demirci (Üye)</p>	